

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**LİBERAL VE NEOLİBERAL YÖNETİMSELLİK KAVRAMLARI
ÇERÇEVESİNDE BEYOĞLU KENTSEL SİT ALANI KORUMA AMAÇLI
İMAR PLAN SÜRECİNİN ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bengi ÇAKMAK

Sosyoloji Anabilim Dalı

Genel Sosyoloji ve Metodoloji Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Begüm Özden FIRAT

TEMMUZ 2020

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım klavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Varolma mücadelesi içindeki tüm bireylere

ÖNSÖZ

Öncelikle üç yıl süren uzun soluklu yüksek lisans öğretim hayatım boyunca desteğini esirgemeyen, bilgisiyle ve deneyimiyle tez yazım sürecimde gücünü her zaman yanımda hissettiğim Doç. Dr. Begüm Özden FIRAT'a, Değerli önerileri, katkıları ve eleştirilerini sunduklarından dolayı Prof. Dr. Sibel YARDIMCI YALÇINTAN ile Prof. Dr. Asuman TÜRKÜN'e, Lisans öğreniminden başlayarak yüksek lisans eğitim hayatım boyunca da desteğini istediğim her an kıymetli tavsiyeleriyle yanımda olan Prof. Dr. Murat Cemal YALÇINTAN'a, her süreçte olduğu gibi yüksek lisans sürecimi de en başından itibaren benimle birlikte paylaşan, beni motive eden güzel dostum Tuba MENSUR'a, yine süreç boyunca desteğini hissettiğim, mesai arkadaşlığımdan güzel dostluklar çıkarabildiğimiz kıymetli arkadaşlarım Dilek ŞAHİN, Aslıhan KEP, Kıyas ERDAĞI ve Tunca TOROĞLU'na, Hayatımın her aşamasında olduğu gibi bu süreçte de tüm varlıklarıyla yanımda olan, benimle aynı heyecanı taşıyan, zorlu tez yazım sürecini keyifli hale getiren sevgili aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

Temmuz 2020

Bengi ÇAKMAK

Şehir Plancısı

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	ix
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR	xiii
ŞEKİL LİSTESİ	xv
ÖZET	xvii
ABSTRACT	xix
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	2
1.2 Çalışmanın Kapsamı	3
1.3 Çalışmanın Yöntemi	4
2. TEORİK ÇERÇEVE	5
2.1 İktidar Kavramı	5
2.2 İktidar Teknikleri.....	7
2.2.1 Disiplinci iktidar.....	7
2.2.2 Biyoiktidar.....	9
2.2.2.1 Biyoiktidarın tarihsel süreci	11
2.3 Disiplinci İktidardan Biyoiktidara : Güvenlikçi İktidar Düzenekleri	13
2.4 Yönetimsellik Kavramı	14
2.4.1 Hükümranlık anlayışı	15
2.4.2 Devlet akli yönetimselliği	19
2.4.3 Liberal yönetimsellik	22
2.4.4 Neoliberal yönetimsellik	26
3. KENTSEL DÜZENLEME VE YÖNETİMSELLİK	29
3.1 Hükümranlık Anlayışı ve Kentsel Düzenleme.....	36
3.2 Devlet Akli Yönetimselliği ve Kentsel Düzenleme	38
3.3 Liberal Planlama Yaklaşımı ve Kentsel Düzenleme.....	41
3.4 Neoliberal Planlama Yaklaşımı ve Kentsel Düzenleme.....	45

3.5 Yönetimsellik Biçimleri ve Türkiye'de Şehir Planlama Anlayışının Değerlendirilmesi	48
3.5.1 Şehir planlama.....	53
3.5.2 Türkiye'de kentsel planlama biçimleri ve plan hiyerarşisi.....	55
3.6 Bölüm Sonucu.....	59
4. BEYOĞLU KENTSEL SİT ALANI KORUMA AMAÇLI İMAR PLANLARI'NIN YÖNETİMSELLİK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	61
4.1 Yönetimsellik Biçimleri ve Beyoğlu'nda Planlamanın Tarihsel Sürecinin Değerlendirilmesi	62
4.1.1 1930-1954 yılları arasında Beyoğlu plan süreci ve yönetimsellik.....	64
4.1.2 1954-1964 yılları arasında Beyoğlu plan süreci ve yönetimsellik.....	65
4.1.3 1964-1980 yılları arasında Beyoğlu plan süreci ve yönetimsellik.....	66
4.1.4 1980-1990 yılları arasında Beyoğlu plan süreci ve yönetimsellik.....	67
4.1.5 1990-2009 yılları arasında Beyoğlu plan süreci ve yönetimsellik.....	67
4.2 Yönetimsellik Biçimleri ve Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları'nın Değerlendirilmesi.....	70
4.2.1 Yasal süreçler bağlamında Beyoğlu koruma amaçlı imar planları ve yönetimsellik	75
4.2.2 Söylemler ve pratikler bağlamında Beyoğlu koruma amaçlı imar planları ve yönetimsellik	79
4.3 Yönetimsellik Biçimleri ve Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları İçerisindeki Parçacıl Alanların Değerlendirilmesi	89
4.3.1 Özelleştirilmiş alanlar ile yenileme alanlarına ait proje süreçleri ve yönetimsellik.....	91
4.3.2 Plan tadilatlarına ait proje süreçleri ve yönetimsellik.....	100
4.4 Bölüm Sonucu.....	104
5. SONUÇ.....	107
KAYNAKLAR	113
ÖZGEÇMİŞ.....	119

KISALTMALAR

ÇSB	: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
ÖYK	: Özelleştirme Yüksek Kurulu
KAİP	: Koruma Amaçlı İmar Planları
ÇDP	: Çevre Düzeni Planı
ŞPO	: Şehir Plancıları Odası
MO	: Mimarlar Odası
PMO	: Peyzaj Mimarları Odası
İMO	: İnşaat Mühendisleri Odası
KSA	: Kentsel Sit Alanı
THT	: Ticaret – Hizmet - Turizm
KK	: Koruma Kurulu
AVM	: Alışveriş Merkezi

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 4.1 : Beyoğlu İlçesi'nin İstanbul İçindeki Konumu.....	63
Şekil 4.2 : Kentsel Sit Alanı'nın Beyoğlu İçindeki Konumu ve Mahalleleri.....	64

LİBERAL VE NEOLİBERAL YÖNETİMSELLİK KAVRAMLARI ÇERÇEVESİNDE BEYOĞLU KENTSEL SİT ALANI KORUMA AMAÇLI İMAR PLAN SÜRECİNİN ANALİZİ

ÖZET

Bengi Çakmak tarafından hazırlanmış olan “Liberal ve Neoliberal Yönetimsellik Kavramları Çerçevesinde Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Plan Sürecinin Analizi” adlı bu çalışmada, planlama sürecinde liberal ve neoliberal yönetim biçimlerinin varlığını inceleyerek aralarındaki ilişkiselliği ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda yöntemsel olarak öncelikle kavramsal çerçeve için literatür araştırmaları yapılmış, daha sonra planlar irdelenmiş ve kullanılacak kavramların plana ilişkin mekansal, ekonomik, yasal ve sosyal süreçlerle bağlantıları kurulmuştur.

Bu bağlamda, öncelikle kavramsal arka plan ele alınarak iktidar kavramından ve iktidar tekniklerinden bahsedilmiştir. Akabinde, iktidarın merkezleşmiş bir türü olan yönetimsellik kavramı üzerinden bir inceleme yapılmış, yönetimselliğin tarihsel süreci ve biçimleri aktarılmıştır. Ardından, liberal ve neoliberal yönetim biçimlerinin şehir planlamayla ilişkisi araştırılmıştır. Bu bağlamda, liberal ve neoliberal yönetim biçimlerinin, Beyoğlu Kentsel Sit Alanı için hazırlanmış olan koruma amaçlı imar planları sürecindeki varlıkları ve aralarındaki ilişkilene irdelenmiştir.

Çalışmanın sonucunda, kavramsal çerçevenin planlamayla ilişkilendirildiği bir altyapı üzerinden Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planları ve sürecinde, kamu yararı temelli liberal ve neoliberal yönetimsellik anlayışlarının varlığı ve ilişkiselliğinin okunabildiği görülmüştür. Yapılan okumada, planlar etraflıca değerlendirilerek kentsel süreçlerle birlikte incelenmesinin yönetimsellik biçimlerinin etkilerini anlayabilmek açısından elzem olduğu kanaatine varılmıştır. Böylelikle, liberal ve neoliberal yönetim akılsallıkları arasındaki gerilim, bütünsel olarak planların şekli ve içeriği bağlamında gözlemlenmiştir.

THE ANALYSIS OF BEYOĞLU URBAN PROTECTED AREA CONSERVATION PLAN PROCESS WITHIN LIBERAL AND NEOLIBERAL GOVERNMENTALITY NOTIONS

ABSTRACT

In this study titled as “The Analysis of Beyoğlu Urban Protected Area Conservation Plan Process Within Liberal and Neoliberal Governmentality Notions” prepared by Bengi Çakmak, aimed to reveal the correlation between them by examining existence of liberal and neoliberal management styles in planning process. In this context firstly, literature was researched for conceptual framework, then plans were examined and concepts to be used were linked with spatial, economic, legal and social processes related to the plan.

In this context, firstly, conceptual background is discussed and concept of power, its techniques are mentioned. Subsequently, analysis was made on the concept of governmentality, which is centralized type of power, historical process and forms of governance were conveyed. Then, entities and relation of liberal and neoliberal forms of governance in the process of conservation plans prepared for the Beyoğlu Urban Protected Area were examined.

As a result of study, it was seen that existence and relationality of liberal and neoliberal governmental approaches based on public benefit could be read in Beyoğlu Urban Protected Area Conservation Plans and process through the basis where conceptual framework is associated with planning. In the research, it has been concluded that is essential to examine plans together with urban processes by evaluating them in detail for understanding effects of governance styles. Thus, tension between liberal and neoliberal governmental rationality has been observed in the context of the form and content of plans as a whole.

1. GİRİŞ

1970'lerden sonra liberal yönetim anlayışından neoliberal yönetim anlayışına doğru yaşanan dönüşüme paralel olarak şehir planlama yaklaşımında da değişimler baş göstermiştir. Bu yaşanan dönüşüm ekonomik hareketliliklerin düzenlenmesinde yeni bir yaklaşımı getirirken, kentlerin planlanması da buna paralel olarak tartışmaya açılmıştır. Neoliberal yönetim biçiminin liberal yönetim biçimine baskın gelmesiyle kurgulanan kent tahayyülü, piyasa süreçlerinin serbestisinin artırıldığı ve kentte daha aktifleştiği bir yaklaşım üzerinden ilerlemektedir. Kente bu şekilde yaklaşan bir yönetim biçiminde de piyasanın serbest hareketinin desteklenmesi için, liberal yönetim biçiminin üretmiş olduğu bütüncül planlama anlayışına eleştiriler getirilmiştir.

Yönetim biçiminde yaşanan bu değişim ve planlamaya dair tartışmalar, planlamanın bütünsellikten uzaklaşmasına ve bunun yerini parçacıl projelerden oluşan bir planlama yaklaşımının ikame etmesine sebep olmuştur. Bütünsellikten parçalanmaya doğru evrilen bu süreç, planlamada kamu yararı ilkesinin de liberal yaklaşımdan neoliberal yaklaşıma doğru dönüşmesini gerektirmiştir. Bu süreçte, planlama içerisinde liberal yönetimsellikte kurulan planlama anlayışı, uzun süreli olması, kenti geniş kapsamlı bir şekilde çevresel ilişkileriyle ele alması, var olan öznelere genel çıkarını koruyan ve bu nedenle ekonomik süreçleri de düzenleyen bir kamu yararı temelinde şekillenen tarzı nedeniyle tartışmalara sebep olmuştur. Piyasa serbestisini ön plana çıkaran yeni yönetim rasyonalitesi için çekiciliği bulunmayan bu planlama yaklaşımı yeterli bulunmamaktadır. Bu bağlamda planlamanın, piyasa süreçlerini toplum çıkarına negatif müdahalelerle düzenleyen değil tersine, ekonomik hareketliliğin önünü açacak şekilde pozitif müdahalelerde bulunan yeni bir kamu yararı kavramı temelinde kurgulanması gerektiği düşünülmüştür.

Bu çalışma, liberal ve neoliberal yönetim rasyonalitelerinin varlığını, planlama süreci üzerinden ortaya koymayı amaçlamanın yanı sıra bu iki yönetimsellik biçimi

arasındaki çatışmalı ve dönüşümlü süreci kamu yararı kavramı ekseninde inceleyen bir değerlendirme sunmaktadır. Bu iki yönetim rasyonalitesi, kamu yararı çerçevesinde değerlendirilirken de Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'na ait Koruma Amaçlı Nazım İmar Planları'yla plan süreci üzerinden analizler gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür. Bu analizler gerçekleştirilirken de yönetimsellik biçimlerinin sürekliliğini görebilmek adına Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'nı etkilemiş olan planların tarihsel sürecinin yönetimsellik ile ilişkisi ele alınmıştır. Bununla birlikte, sürecin yasal mevzuatla ilişkisi, ilgili söylemler ve pratiklerle Beyoğlu KSA içerisinde bulunan proje alanları da değerlendirilmeye alınmıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Günümüzde, şehir planlama süreçlerinde ekonomik etkinliklerin önemi artmaktadır. Neoliberal yönetimsellik bağlamında ortaya çıkarılan ekonomik aktivite temelli küresel kent iddiaları ve buna göre kentsel işlevlere paralel olarak kentli öznelerin de değişmesi/değiştirilmesi amacı planlamanın esas meselesi haline gelmiştir. Lakin, planlama bu algı doğrultusunda kente müdahale ederek çeşitli sosyal ve mekansal dönüşümlere sebep olurken, kentin öznelerine ait eleştirilerin ve tepkiselliklerin ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmanın amacı; planlama sürecinde liberal ve neoliberal yönetim biçimlerinin varlığını, bu iki anlayış arasındaki çatışmalı ve dönüşümlü durumu kamu yararı kavramı ekseninde plan süreçleri üzerinden ortaya koymak, bunu yaparken de planları, etrafında gelişen olaylarla, söylemlerle ve uygulamalarla birlikte tartışmaktır.

Yönetimsel yaklaşımların değişimiyle yakın ilişki içerisinde bulunan planlama sürecinde dönüşümün nasıl gerçekleştiği, kamu yararı kavramının bu durumdan nasıl etkilendiği, buna bağlı olarak kentli öznelerde ne şekilde bir değişim gerçekleştiğiyle planlara karşı üretilen tepkilerin gerekçelerinin neler olduğu ve süreci nasıl yönlendirdiği, planlama mevzuatı ve buna bağlı gelişen yasal süreçlerin nasıl yönlendirildiğinin incelenmesinin yanı sıra yönetim mercilerinin planlama süreci üzerindeki etkileri çalışmanın araştırma soruları olmaktadır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışma kapsamında, yönetimsellik bağlamında kurulan planlama anlayış, kamu yararı üzerinden anlatılacaktır. Bu doğrultuda öncelikle, yönetimsellik kavramının ortaya çıkmasına giden süreç iktidar kavramı ve iktidar teknikleri, bu tekniklerin birbirine eklenmesi üzerinden aktarılacaktır.

Daha sonra, yönetimsellik kavramı ve bu kavramın tarihsel sürecinden bahsedilecektir. Tarihsel süreç anlatılırken hükümlerlik anlayışının baskın olduğu dönemin özelliklerinden sonra, devletin gücünün temel alındığı devlet aklı yönetimselliğinden bahsedilecektir. Akabinde ekonomik süreçlerin ön plana çıkmasıyla birlikte şekillenen liberal ve neoliberal yönetimsellik anlayışlarının temel kurgusu ele alınacaktır. Bu şekilde bir süreç aktarımı yapıldıktan sonra, üçüncü bölümde kentsel düzenlemenin yönetimsellik tarihiyle ilişkisi kurulacak ve bu düzenlemelerin yönetimsellik süreci içerisinde kurumsallaşarak şehir planlamaya dönüşümü açıklanacaktır. Daha sonra şehir planlama, liberal ve neoliberal yönetim rasyonaliteleri ekseninde değerlendirilecektir.

Bu ilişkilendirmenin ardından, çalışmanın dördüncü bölümünde plan üzerinden liberal ve neoliberal yönetim yaklaşımları incelenecektir. Bu incelemenin yapılabilmesi için de, tarihsel süreç içerisinde İstanbul için önemli bir merkez olma özelliği taşıyan ve hala taşımakta olan, ekonomik ve sosyal anlamda çeşitli süreçlerin odak noktası konumunda bulunmasının yanı sıra çok farklı kentli özne profillerine sahip olan Beyoğlu İlçesi'nin kentsel sit alanı için hazırlanmış olan "Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planları" ve bu planlara ait süreç ele alınacaktır. Bu bağlamda Beyoğlu KSA'ya ait plan süreci ele alınırken, planlar temelinde yapılan çıkarımlarla yönetim mercilerine ve kentli öznelerle ait söylemlerle uygulamalardan elde edilen bulgular, bu bulguların yanı sıra yasal mevzuat ve yargının karar süreçlerine, kararların gerekçelerine ait değerlendirmeler ile plan bütünselliğini bozan parçacıl alanların analizi göz önünde bulundurulacaktır. Ayrıca çalışmanın odağını oluşturan kamu yararı ilkesinin kullanım biçimi sürecin her basamağında irdelenecektir. Böylelikle, liberal ve neoliberal yönetim rasyonalitelerinin kavramsal özellikleri ve

birbirleriyle olan ilişkileri çerçevesinde plan sürecine ait bir değerlendirme yapılacaktır.

Beşinci bölüm olan sonuç bölümünde ise; teorik çerçeveden, şehir planlamanın yönetimsellik ile ilişkisinden elde edilen çıkarımlarla Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları'na ait süreçten elde edilen bulgular incelenecek ve tartışılacaktır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Tez kapsamında öncelikle teorik arka plan çalışması yapılmıştır. Bu bağlamda, ilgili literatür araştırılmış ve planlama sürecinin inceleneceği kavramlar arasında bir ilişki kurulmuştur. İktidar kavramı ve buna bağlı tekniklerden yola çıkılarak, yönetimsellik kavramı irdelenmiştir. Daha sonra, bu kavrama ait tarihsel süreç kapsamında kentsel düzenleme ve bunun şehir planlamaya evrilmesi boyutu değerlendirilmiştir. Akabinde, yönetimsellik kavramının liberal ve neoliberal boyutları Beyoğlu planlarıyla ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Bu ilişkilendirmede, planlama için önem arz eden kamu yararı ilkesi de düğüm noktası olarak ele alınmıştır.

Kavramlar ve planlar arasında ortaklığın kurulmaya çalışıldığı bu tez çalışmasında, Foucauldian bir yöntem doğrultusunda süreç odaklı inceleme yapılmıştır. Bu doğrultuda, planlarla birlikte yönetim mercilerinin söylem ve uygulamalarının yanı sıra yasal süreçlerde ortaya çıkan yargı kararlarıyla, Beyoğlu öznesi olarak kentlilerin yani; ilgili sivil inisiyatiflerin, Beyoğlu'nda yaşayanların ve burayı kullananların yanında meslek odalarının söylemleriyle pratikleri ele alınmıştır. Bununla birlikte, Beyoğlu KSA içerisinde bulunan ancak KAİP'ten koparılan proje alanlarının incelenmesi de liberal ve neoliberal yönetimsellik biçimlerinin kamu yararı kavramı üzerinden tartışılması noktasında önem arz etmektedir.

Süreci etkileyen bütün bu hareketlilik ile planlamanın içinde kamu yararı ilkesi bağlamında aktifleşen liberal ve neoliberal yönetim rasyonalitelerinin varlığıyla bu rasyonaliteler arasındaki gerilim okunacaktır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde, planlamaya bağlantısı kurulan yönetimsellik kavramı ve yönetimselliğin tarihçesi anlatılacaktır. Ancak, öncesinde yönetimsellik kavramının ve tarihçesinin temelini oluşturan iktidar kavramı ve iktidar tekniklerinden bahsedilecektir.

2.1. İktidar Kavramı

İktidar kavramı en temelde, bireylerin birbirlerinin davranışlarının üzerinde etkide ve yönlendirmede bulunması durumunu ifade etmektedir (Foucault, 2011). Bu nedenle tek bir sınıfa ait değil; her noktaya yayılmış bir ilişkiler biçimidir. Bu ilişkiler sisteminin sürdürülebilirliği için de belli başlı iktidar teknikleri kullanılmaktadır. Bu iktidar teknikleri, bireylerarası ilişkilende çeşitlenebileceği gibi, stratejik ilişkiler bütünü olarak, ihtiyaç doğrultusunda birine veya birilerine de devredilerek yönetim – birey arasındaki ilişkilende de belli başlı yöntemler aracılığıyla kendilerini var etmektedirler¹ (F. Keskin, Söyleşi, 21 Eylül 2019). Bireyler arasında bulunan iktidar ilişkilerinin bürokratikleşerek merkezileşmiş ve bu doğrultuda yönetimselleşmiş olan bu siyasal formatı “devlet örgütlenmesini” oluşturmaktadır (Lemke, 2016).

Bu doğrultuda, modernite ve modernite öncesi yönetim biçiminin rasyonaliteleri çerçevesinde birtakım deneyimler ele alınmış ve yönetim biçimleri doğrultusunda uygulanan iktidar teknikleri de bu rasyonaliteler bağlamında üretilmiştir.² Yönetim akılsallıkları çerçevesinde üretilmiş iktidar teknikleri, kah birey davranışlarını kah nüfusları yönlendirebilme/yönetebilme amacı taşımaktadır. Bu bağlamda; iktidar ilişkilerinin merkezi ve siyasal bir formatı olarak devlet, bireylere, bireylerarası ilişkilere ve nüfusa dair süreçlerin sürdürülebilirliğine odaklanmaktadır.

Çünkü; bireylerin var olma biçimleri ve iktidar mekanizmalarının dolaşımı için öznelere dair bilgiler edinilmesi gerekmektedir. Yönetebilme amacı taşıyan bu

---

¹ Bu çalışmada, yönetimsellik çalışılacağından dolayı, yönetim ve birey arasındaki iktidar ilişkilerine odaklanılacaktır.

² Suç, delilik, cinsellik gibi deneyimler ve bu deneyimlerin yönetim biçimlerinin hakikatleri bağlamında değerlendirilmesi

teknikler de edinilen bilgiler doğrultusunda geliştirilerek birey yönetimini sağlamaktadır. İktidar ilişkileri için önemli olan bir başka nokta da, bu ilişkilerin temelini konsensüse dayalı bir rıza inşası ya da tersine, şiddet kullanımı temelli olmamasıdır. Bu ilişkiler süreci içerisinde araçsal olarak şiddet kullanımı veya rıza odaklı konsensüs olabileceği gibi, bu durum iktidarın bir etkisi olarak da yansiyabilir. Ancak; kesinlikle birey yönetiminin ve iktidar işleyişinin amaçlarından değildir.³

İktidarın varlığının sebebi, bir “eylemler kümesi” oluşunda yatmaktadır. İnsan davranışlarının eylemleri üzerinde eylemde bulunabilme, bilgi toplayabilme, müdahale etme, yön değiştirme gibi unsurların devam edebilmesi için önemli olan; bireylerin tutum ve karşı tutumlarının gösterilebildiği bir özgürlük alanının var olmasıdır. Çünkü; sadece bireylerin özgürlük/imkanlar alanının varlığında iktidar ilişkilerinden bahsedilebilir. “İktidar, yalnızca özgür özneler üzerinde ve yalnızca onlar “özgür” oldukları sürece uygulanır. Özgürlükten kastedilen, çeşitli davranış biçimlerinin, çeşitli tepkilerin ve değişik tavırların benimsenebileceği bir imkanlar alanıyla yüz yüze bulunan bireysel ya da kolektif öznelerdir” (Foucault, 2011, s. 57).

Tüm bu içeriğinden ötürü iktidar; bireylerarası ya da yönetim-birey arasındaki bir ilişkiler biçimi olarak iki kutup arasındaki bir mücadele ya da kazanma-kaybetme durumundan ziyade bir “yönetim” meselesi olarak baş göstermektedir. Yönetim ve birey arasındaki iktidar analizi, iktidarın bir kişiye devredildiği hükümlerlik anlayışından ve iktidarın yönetselleşmiş bir biçimi olarak devlet yapılanmasına ait rasyonalitenin değişimi baz alınarak yapılabilir. Yani; burada önemli olan hakikatin politikasıdır (Foucault, 2011). İktidarın hükümlerana devredildiği modelde yönetim daha çok yasa ve yasaklamalar üzerinden ilerlerken; endüstriyel kapitalizmle birlikte değişen yönetim rasyonalitesi bireyin üretim sürecine katılmasını hedefleyerek, bedene odaklanan disiplinci iktidarı doğurmuştur (F.Keskin, Söyleşi, 21 Eylül 2019). 17. yy’ın ortalarından itibaren ortaya çıkan liberal yönetim akılsallığı ise, kendi

---

³ İktidar ilişkilerinin, önceden var olan ya da durmadan yinelenen bir rızanın sonucu olsa dahi kendi doğası gereği, bir konsensüsün yansması olmadığı Foucault tarafından belirtilmiştir (Foucault, 2011). Tıpkı; konsensüs ile rıza elde edilmesi metodunda olduğu gibi şiddet kullanımı, gönüllülük, mücadele ya da sözleşmeler de iktidarın işleyişinin etkileri ya da araçları olabilmektedir.

hakikatine özgü güvenlikçi mekanizmaları devreye sokarak, güvenlikçi iktidarı (biyoiktidarı) üretmiştir. Lakin; bu iktidar tiplerinin hiçbiri bir diğerini ekarte etmemektedir. Tam tersine, birbirlerine eklemişlerdir ve yönetim tarafından gerekli görüldüğü takdirde birbirlerine ait teknikleri açığa çıkarmaktadırlar. Bu noktada önemli olan, iktidar tipini belirlerken hangi tekniklerin daha dominant olduğunu analiz edebilmektir.⁴ Bu teknikler, iktidarın “hangi yollardan geçtiği, nasıl işlediği, kiminle kimin arasında, hangi noktayla hangi diğer nokta arasında, hangi yöntemleri kullanarak ve hangi etkilerde bulunarak işlediğini” ortaya koymaktadır (Foucault, 2013, s.3). Kısacası, iktidar mekanizmalarının işleyişi değerlendirilerek, arkasında bulunan yönetim rasyonalitesi anlaşılmaktadır.

2.2 İktidar Teknikleri

İktidar ilişkilerinin yönetimselleşmesiyle birlikte, iktidar kavramına daha içeriden bakabilmek adına çeşitli yönetim hakikatlerinin politikaları çerçevesinde oluşturulan disiplinci ve güvenlikçi iktidar tiplerinden bahsetmek, tez çalışmasının anlaşılabilirliğine de katkı sunması açısından yerinde olacaktır.

2.2.1. Disiplinci iktidar

Disiplinci iktidar, belirli amaçlar doğrultusunda ortaya çıkarılmış olan yönetim normları bağlamında uygulanmakta olan bir iktidar türüdür. Bu sonuçlara göre normlar oluşturulduktan sonra toplum içerisinde var olan ve bu normlara uymadığından ötürü “anormal” olarak adlandırılan bütün norm dışılıkların giderilmesi veya değiştirilmesi bu iktidar tipinin işlevidir. Bu nedenle norm kavramı, disipliner iktidar için başat rol oynamaktadır. Çünkü; meşruiyetini ve işlevselliğini

---

⁴ Foucault'nun önerdiği yasa, disiplin, güvenlik üçgeni, öğelerin birbirlerini ortadan kaldırarak geliştikleri ardışık bir ilişkiyi değil, aralarından birinin etkinleşip diğerlerini gölgede bıraktığı ama hiçbir öğenin tamamen ortadan kalkmadığı bir durumu belirtiyordu. Bunun anlamı, devlet aklını bir toprak üzerinde hâkim kılmaya yönelik hükümler iktidarın, bedenlerden azami bir verim almak için onları çalıştıran disipliner iktidarın ve nüfus hareketlerini düzenleyen güvenlik mekanizmalarının dönüşümlü olarak birbirlerine baskın oldukları iktidar kompozisyonlarının söz konusu olduğudur (Foucault, 2013, s. xxvi).

tamamen bu kavram üzerinden kurmaktadır. Bu kavram doğrultusunda, belirlenen normallikler ve anormallikler üzerinden toplumsal inşa gerçekleştirilmektedir.

Disiplinci normleştirme önce bir model, bir sonuç uyarınca inşa edilmiş örnek bir model koyar ve disiplinci normleştirme işlemi, insanları, hareketleri, edimleri bu modele uygun hale getirmeye çalışmaktan ibarettir; burada normal tam da bu norma uymaya yetkin olandır, anormal ise buna yetkin olmayandır. Başka türlü söylenirse, disiplinci normleştirmede temel ve birincil olan şey normal ve anormal değil, normun kendisidir. Yani normun ilksel bir buyuruculuk özelliği vardır ve normal ile anormal olanın belirlenip saptanmasını mümkün kılan budur. Norm, normal olana göre birincil olma özelliğine sahip olduğu ve disiplinler normleştirme normal ve anormal olan arasındaki nihai paylaşım normdan hareketle vardığı için, disiplinler tekniklerde olup bitenin bir normleştirme değil bir normlama [normation] olduğunu söylemeyi tercih ediyorum. (Foucault, 2013, s. 51)

Disipliner iktidarın uygulanma aracı olarak norm, insanları ve yaşamlarını yönetim rasyonalitesi etrafında ortaya konulmuş olan modele adapte ederken, bireylerin bedenlerinin disipline edilmesine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda şekillenen toplumsal normlar; bireyler çokluğunu eğitimden üretime, cezalandırmadan kamu hijyeni ve dolaşım sınırlarına kadar her bir detayı, bir yönetim rasyonalitesi etrafında kurgulamakta ve bu bağlamda norm dışı kalan durumlara kah yasalarla, kah başka araçlarla ya da zor kullanılarak müdahalelerde bulunmaktadır. Çünkü; disiplinler iktidar biçiminde norm, toplumun kendisinde var olan doğal süreçlerden değil, devlete ait rasyonaliteden (dışarıdan) nüfuz etmektedir.

Yönetim akılsallığına bağlı normlamalar doğrultusunda çeşitli kurumlar ve yasalar aracılığıyla bireylere müdahalelerde bulunan disiplinler iktidar; pastoral iktidar biçimine dahil olan hükümler anlayışından, devlet akli yönetimselliğine ve modern devletlerin uygulanma biçimleri olarak sayılabilecek liberal ve neoliberal yönetimsellik biçimlerine kadar her tür yönetim rasyonalitesinin içinde var olmaktadır. Ancak; hükümler anlayış ve devlet akli yönetimselliği gibi yöneticinin ve/veya devletin gücünün, selametinin ve bunlara itaatin elzem olduğu yönetim biçimlerinde disiplinci iktidar, çok daha baskın bir şekilde kendini görünür kılmaktadır ve müdahale sahası oldukça geniştir.

Disiplinci iktidar tekniklerinin baskın olduğu yönetim biçimlerinin yavaş yavaş sönümlenmesiyle birlikte yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan yönetimsellik anlayışına

(liberal yönetimsellik anlayışı) için başka bir iktidar türü olan ve nüfusa dair doğal süreçlerin yönetimin ilgi alanına dahil edildiği “biyoiktidar” tekniğinin görünürlüğü artmaya başlamıştır. Yönetimsellik biçimleri açıklanmadan evvel bu iktidar tipinin de açıklanması, teorik arka planın bütün parçalarının tamamlanabilmesi açısından yerinde olacaktır.

2.2.2. Biyoiktidar

İnsanın, biyolojik bir tür olarak ele alınmaya başlamasının temellerini oluşturan biyoiktidar kavramının yönetimsellik tarihi içerisinde var olmasının kaynağında insan topluluklarına, yani nüfusa dair bazı temel sorunların yönetimin ilgi alanı haline gelmesi bulunmaktadır. 17.yy’ın ortalarından itibaren sanayileşmenin de etkisiyle birlikte gitgide artan nüfus ve bu nüfusun çevresiyle olan ilişkisi, yönetimselleşmiş iktidar biçimi olan devlet mekanizmasının ilgi alanı haline gelmiştir.

çok önemli bulduğum bir dizi fenomeni, yani insan türünün temel biyolojik özelliklerini oluşturan şeylerin bir politikaya, bir politik stratejiye, genel bir iktidar stratejisine dahil olmalarını sağlayan mekanizmaların bütününe incelemeye başlamak istiyorum. Başka türlü söylersek, modern Batılı toplumların 18. yüzyıldan itibaren, insanın bir insan türü teşkil ettiği yönündeki temel biyolojik olguyu nasıl hesaba katmaya başladıklarını incelemek istiyorum. Biraz gelişigüzel biçimde adına “biyo-iktidar” dediğim şey, kabaca bu. (Foucault, 2013, s. 3)

Hükümdarın iktidarının yönetmekte zorlandığı bu yeni sanayi toplumu ve onun sorunlarının çözülebilmesi için başka bir iktidar tekniği gerekmektedir.⁵ Bu yeni iktidar tekniği ise; bireyleri organizma olarak ele alan ve çeşitli normlar doğrultusunda onların bedenlerini eğiterek terbiye eden disiplinli tekniklerle eklemlenen ve nüfusa dair doğum, ölüm, üretim, hastalık, vs. biyolojik süreçlerin yönetilmesi için gerekli olan düzenleyici tekniklerdi. Bu düzenleme teknikleri, yaşamı idare eden ve üretimi, verimliliği artıracak nüfus düzenlemelerini yapan yeni iktidar teknolojileridir. Düzenleyici iktidar teknolojilerinin yer aldığı bu iktidar türüne de “biyoiktidar” adı verilmiştir.

---

⁵ Bir hükümdarın yönetiminde bulunan devlet aklı ve hükümdarlık anlayışını ifade etmektedir.

Biyoiktidar, 18.yy'ın ortalarından itibaren ortaya çıkan ve eski hükümler iktidar anlayışının tersine, öldürme ve yaşatma hakkı üzerinden gücünü sergileyen bir iktidar biçimi değildir. Hatta biyoiktidar, bir “yaşatma” iktidarı olarak öne çıkmaktadır. Hedefini ve nesnesini tür – insanın, yani nüfusun oluşturduğu, bu nüfusun ömrünün uzatılması ve yaşatılması için gerekli olan altyapıların hazırlanmasını sağlayarak devlet mekanizmasının içine müdahil olan bir iktidar tekniğidir. Bu bağlamda yönetimsellik, biyoiktidar sorununun alanına dahil edilmektedir (Foucault, 2004). Bu iktidar tekniğinin nesnesi nüfus olduğundan dolayı bilme alanlarını da nüfusa dayalı biyolojik süreçler, müdahale noktalarını da bu süreçler doğrultusunda ortaya çıkan farklılıklar -nüfusun olağan (normal) yaşamını tehdit eden farklılıklar- oluşturmaktadır. Temelde, nüfusun verimli bir şekilde ve normallere uygun yaşatılarak devamlılığının sağlanmasını hedefleyen, zaman zaman nüfusu tazelemek için harekete geçen biyoiktidar, devlet mekanizmasının içinde ve devlet mantığının hakikati doğrultusunda nüfus düzenleme süreçlerini yönetmektedir.

Bu yeni iktidar biçiminin esas amacı; yaşamsal faaliyetlerin düzenlenmesi ve nüfusun her yönden (sağlık, hijyen, kentleşme gibi) daha verimli hale getirilmesidir. Yani; biyo – iktidar tam da bu anlamda bir yaşatma iktidarındır. Lakin, yaşatmayı hedefleyen bu iktidar tipi, nüfusu yaşatmak için kimi zaman öldürmeyi de bir araç olarak kullanmaktadır (Foucault, 2002). Öldürmekten kasıt, mutlaka fiziksel bir yok ediliş anlamına gelmemektedir. Ölüme bırakılma, şartların zorlaştırılması, sürgüne gönderilme, uzaklaştırılma gibi başka dışlama biçimleri de buradaki ölüm anlamına karşılık gelmektedir. Biyo-iktidar tekniğine göre işleyen devlet mekanizmalarında nüfusun, içerideki tehditlerden (norm(al) dışlıklardan) arındırılabilmesi için, nüfusun genel seyrine ters düşen toplulukların dışlanması, yok edilmesi veyahut gözden çıkarılması söz konusu olabilmektedir.

Nüfusun çevresiyle ilişkisini, insanın yaşadığı yerleşim birimleri, norm/normalleştirme, bilme alanları, müdahale alanları ve dışlama üzerinden ele alan biyoiktidar kavramı, “yönetimsellik” bazlı şekillenen bu tez çalışmasında ele alınan “Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planları”nın ve plan uygulama sürecinin değerlendirilmesi noktasında önem arz etmektedir. Bu

bağlamda, biyoiktidar kavramının yönetimsellik ile ilişkisinin daha net anlaşılabilmesi için yönetim süreçleri üzerinden biyoiktidarın ortaya çıkışından kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

2.2.2.1 Biyoiktidarın tarihsel süreci

Yönetim biçimlerinin bir parçası olan hükümlanlık iktidarı anlayışının ve disiplinci iktidar teknikleriyle iç düzenlemeleri örgütleyerek bireylerin bedenlerini terbiye etme odaklı işleyen devlet aklı modelinin ardına gelen biyoiktidar, esasen bu yönetim tarzlarının değışen üretim koşulları, artan nüfus ve bu koşullara binayen ortaya çıkan nüfusa dair süreçlere, bu süreçlerden kaynaklı sorunlara çözüm olamamasından dolayı geliştirilmiş yeni bir yönetim tekniğidir. Bu yaşamsal süreçlerin yönetilebilmesi için insan, disiplinci iktidar tekniğinde olduğu gibi beden – insan olarak değil, biyolojik bir tür olarak devletin ilgi alanına girmeye başlamıştır (Foucault, 2002). İnsanın, biyolojik bir tür olarak devlet için önemli hale gelmesinin sebeplerini anlatabilmek adına devlet yönetim tarzlarında kullanılan tekniklerden kronolojik olarak kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Öncelikle, insanların toplu olarak yönetildiği en eski devlet yönetim anlayışlarından biri olan klasik hükümlanlık anlayışından başlanacak ve bu karmaşık süreç sadeleştirilerek aktarılacaktır.

Klasik hükümlanlık anlayışı modelinde; iktidarın işleyişi hükümdarın, yani tek bir kişinin istencine göre şekillenmekteydi. Onun hakikati doğrultusunda kanunlar düzenlenir ve gerektiğinde uygulanırdı.⁶ Bu bağlamda, hükümdarın hakikatine ters bir eylemde bulunan birey cezalandırılmakta, hatta yaşama hakkı dahi elinden alınabilmekteydi. Yani; hükümlanlık anlayışında öldürme ve yaşatma hakkı hükümdarın elindeydi ve insan gücünün, hükümdarın istencine bağlı olarak hayattan koparılması da hükümlanlığın devamlılığı için herhangi bir sorun teşkil etmemekteydi.

Lakin; 16. ve 17. yy'lardan itibaren, ülke toprakları içinde ve devletler arasında ticari ilişkilerin de gelişmesiyle birlikte mübadele işlemleri önemli bir hal almıştır. Mübadele

---

⁶ Yönetimsellik biçimleri bölümünde, bu yönetim türünden detaylıca bahsedilmiştir.

hacminin yüksek olması, bir devletin dışarıda ve içeride gücünü belirleyen önemli etkenlerden birisi olmaya başlamıştır. Bu bağlamda ticaret yapabilecek, mübadele edebilecek, birbirleriyle iletişim kuracak insan gücüne daha fazla ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebepten ötürü, hükümler istencinin yerine yavaş yavaş devlet aklının hakikati geçmiştir. Devletin hakikati bağlamında, devletin gücünün artırılmasını temel alan bu yeni yönetimsellik biçiminin işleyebilmesi için, devlet aklı normlarını temel alan disiplinci iktidar mekanizmaları yoğunlaştırılmış ve bireyin, bu normlara göre terbiye edilmesi önem kazanmıştır.

18. yy'ın ortalarından itibaren ise ticari ilişkilerin genişlemesi, mübadeleden ziyade rekabetin önem kazanmaya başlaması, ilişkilerin buna göre ilerleyişi ve disiplinci iktidara getirilen eleştirilerle de birlikte insan topluluklarına dair biyolojik süreçler (doğum, ölüm, üretim, vs.) ön plana çıkmaya başlamıştır. Çünkü; sanayileşmeye ve şehirleşmeye bağlı olarak doğum, ölüm, üretim, hastalık gibi süreçlere ilişkin sorunlar da artmıştır. İnsan gücünün, üretim süreci içinde gitgide daha fazla önem kazanmasıyla diğer iki yönetim biçimi kapitalizm için önem arz eden nüfusa dair bu süreçleri yönetmekte yetersiz kalmıştır.

Bu bağlamda, insanları bireysel olarak ele alan ve bedenleri terbiye etmek üzerine şekillenen bu yönetim tekniklerine nüfusun etkilerini baz alan, nüfusa dair süreçleri yönetebilen, verimliliği artırabilmek için bireylerin yaşamlarını uzatmayı hedefleyen ve yaşam koşullarını ihya etmeye çalışan düzenleştirici mekanizmalar eklenmiştir.

Görüldüğü üzere, bu düzenleştirici mekanizmaların (güvenlik mekanizmalarının) diğer iki iktidar biçiminin mekanizmalarına eklenmesiyle birlikte yeni bir iktidar tekniği olarak, “biyoiktidar” ortaya çıkmıştır. Biyoiktidar, güvenlikçi mekanizmaları uygulamaya koyarken, bireylere uygulanan disiplinci mekanizmaları da ekarte etmemiş, tam tersine hem hükümler iktidarın bireyin yaşamı üzerindeki hakkı anlayışını kullanarak hem de disiplinci iktidar tekniklerini bünyesine katarak – lakin güvenlik düzeneğini baskın kılarak- daha da ilerlemiştir. Kısacası; bu yeni iktidar tekniğinin, diğer iki iktidar teknolojisinden beslenen ve yeri geldiğinde onların araçlarını kullanabilen ancak; kendine özgü ve daha kapsamlı bir işleyiş tarzı

bulunmaktadır. Bu noktada, biyoiktidarın belkemiğini oluşturan güvenlik düzeneklerinden bahsetmek, konunun netleşmesi açısından yerinde olacaktır.

2.3 Disiplinci İktidardan Biyoiktidara : Güvenlikçi İktidar Düzenekleri

Disiplinci iktidarın normlaştırma tekniklerini dışlamayan, lakin bu tekniklere kendi özgül biçimini de ekleyerek devlet mekanizmasının yönetsel alanına müdahil olan biyoiktidarda güvenlikçi iktidar teknikleri olarak adlandırılan mekanizmaların ortaya çıkışı ve bu iktidar biçimindeki baskınlığı söz konusudur. Güvenlik düzeneği esasen, biyoiktidarın ilgi nesnesi haline gelmiş olan nüfusa dair doğal süreçlerin, verimli bir şekilde sürdürülebilmesi için, devlet mekanizmasını (yönetimi), 17.yy - 18. yy'da değişen koşullara adapte eden tekniklerdir.

Güvenlik düzeneği, genel olarak söylersek, hırsızlık gibi bir fenomeni, olası bir dizi olayın parçası olarak ele alır. İkinci olarak, bu tip bir fenomene karşı iktidarın tepkilerini bir hesaba, bir masraf hesabına dahil eder. Son olarak da, yasaklananla izin verilen arasında bir paylaşım yapmaktan ziyade, önce optimal kabul edilen bir ortalama saptar ve sonra da “kabul edilebilir” olanın, artık ötesine geçilmemesi gerekenin sınırlarını çizer. O halde burada şeylerin ve mekanizmaların bambaşka bir dağılımı söz konusudur. (Foucault, 2013, s.8)

Güvenlik mekanizmasını disipliner mekanizmadan ayıran en temel özelliği norm oluşturma tekniklerinin farklı olmasıdır. Güvenlikçi mekanizmalar normları oluştururken dışarıdan değil, bizzat nüfusun içerisinde, içerideki olaylardan beslenmektedir. Bu sistemler, toplum içerisinde var olan olumlu ve olumsuz noktaları saptamaktadır. Bu olumlu ve olumsuz durumların tespiti ise; “vaka, risk, tehlike ve kriz” kavramları üzerinden nüfusun doğal işleyişine karşı tehlike oluşturan durumların “anormallik”, verimli olanların ise “normallik” olarak sınıflandırılmasını sağlamaktadır (Foucault, 2013). Böylelikle, nüfus için elverişli olan durumlar “normal” kavramını, “toplumsal normalleri” oluşturmakta ve -akışı bozarak toplumsal risk oluşturma boyutuna göre- anormalin normale doğru evriltilmesi süreci başlamaktadır. Anormal olarak ele alınan durumun değiştirilmesinde ise; eskiden beridir süregelen yasa ve disiplin teknikleri de kullanılmaktadır.

2.4 Yönetimsellik Kavramı

İktidarın ve iktidar ilişkilerinin anlaşılabilmesi, elbette her ilişki biçiminin kendine özgü özellikleri üzerinden spesifik olarak analiz edilmektedir. Ancak; iktidar ilişkilerinin analizinde öncelikle, ilişkilere dair rasyonalite ve bu rasyonalite doğrultusunda kullanılan iktidar tekniklerinin tespit edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Foucault, 2011). Bununla birlikte, bu çalışma bağlamında devlet-birey arasındaki ilişkiselliği değerlendirirken ele alınan “yönetimsellik” kavramı araştırmanın çözümlenmesindeki en temel faktördür. Aslında iktidar ilişkileri; yönetim ve birey arasında bulunan bir forma dönüştüğünde iktidarın “yönetimselleşmesinden” bahsedilebilir. Yani; iktidar ilişkilerinin, devlet kurumları biçiminde ya da devlet kurumlarının kanatları altında geliştirildiğini, rasyonelleştirildiğini ve merkezileştirildiğini söyleyebiliriz (Lemke, 2016). Bunun anlamı esasen, bireylerarası süreçlere dağılmış bulunan bu ilişkilerin bürokratikleşerek merkezileşmiş olan bir formunun yani yönetimselleşmenin temel deneyim alanları üzerinden, çeşitli teknikler aracılığıyla bireylere dair bilgi toplayarak bireyselleşmeyi yönetiyor olmasıdır. “Bir eylemler kümesi olarak “iktidar; kışkırtır, teşvik eder, baştan çıkarır, kolaylaştırır veya zorlaştırır, genişletir ya da sınırlar, aşağı yukarı muhtemel hale getirir. Bu nedenle de iktidar; “eyleyen özne ya da özneler üzerinde eylemde bulunma biçimidir” (Foucault, 2011, s.74).

İktidarın özellikleri olarak tanımlayabileceğimiz bu işlevler, yönetimselleşmiş devlet yapısında bireyin gündelik yaşamını etkileyen, ona müdahale eden bireyselleştirme tekniklerinde ve nüfusa yönelik müdahale biçimlerinde ortaya çıkmakta, yönetim aklının temeli olan disiplinler ve güvenlikçi mekanizmalar gibi iktidar teknikleri ekseninde kendilerini var etmektedirler. Çeşitli iktidar teknikleri doğrultusunda çağlardan beridir süregelen yönetim sanatı; insanların, ailenin, cemaatlerin, ruhların yönetimi, vs. şeklinde olagelmıştır. Yönetim sanatı temelde, belli bir yönetim pratiğine dair akılsallık çerçevesinde geliştirilmiş yönetim biçiminin uygulanmasıdır. Bu bağlamda da, politik hükümlerden ekonomi – politik temelli yönetim biçimine kadar günümüze uzanan bir yönetimsellik tarihi söz konusudur (Foucault, 2019).

Bu yönetimsellik tarihi incelenirken de tarihsel sürece dair pratiklerden yola çıkmak, bu doğrultuda hangi koşulların yönetim biçimlerinin dönüşümüne ya da yeni oluşumlara, yeni tutumlara ve karşı – tutumlara yol açtığını görebilmek gerekmektedir. Bu doğrultuda devlet, yönetimsellik tarihi içerisinde önemli bir yerde konumlanmaktadır ve pratiğin tasarlanmasında veri işlevine sahiptir. Kısacası; toplumdan elde edilen verilere ve devletin oluşturduğu normlara, kabul edebilir gördüğü normallere göre ayarlanan bir yönetimsel pratik akılsallık bulunmaktadır.⁷ Yani; devlet, yöntemlerini akılsallaştırmaktadır. Çünkü; yönetim sanatı için esas mesele, bireylerin tutumlarını ve gündelik hayatın işleyişini yönlendiren bir usuller bütünü olmasıdır. Bu usuller bütünü de, modern devletin oluşum sürecine ve modern devlete içkin yönetim tekniklerini yani; yönetimselliği ifade etmektedir.

Yönetimsellik, sadece bireylerin tutumlarını kuran ya da yönlendiren, tek taraflı bir yönetim biçimi değildir. Yönetimsellik aynı zamanda, kendisinin kurduğu ve yönlendirdiği bu tutumlara karşı geliştirilen eylemlilikleri de içermektedir. Yönetimsel alan, bu anlamda katı değildir. Tutum ve karşı – tutumlarla şekillenebilen, hareketli, değiştirilebilir, ters yüz edilebilir iktidar ilişkilerinin stratejik alanına dahildir (Foucault, 2019). Sonuç olarak; yönetimsellik kavramına, insanların tutumlarının yönlendirilmesinin teknikleri olarak da bakılabilir (Foucault, 2013). Bu kavram temelinde aslında tutumların yönlendirilmesinin tarihi değerlendirilirken, yönetim – birey arasındaki ilişkilenebilir, - hükümler anlayıştan neoliberal yönetimselliğe uzanan - dört farklı rasyonalite etrafında oluşan yönetim sürecinden bahsetmek, yönetimselliği anlayabilmek açısından yerinde olacaktır.

2.4.1 Hükümler anlayışı

İktidar ilişkilerinin yönetime evrilmiş biçimlerinden biri olan ve 16. yy'a kadar imparatorlukların hakikati bağlamında rol oynayan hükümler iktidar anlayışında, hükümler akılsallığı doğrultusunda bizzat toprak üzerinde hakimiyet kurmak ve toprağın emniyetini sağlamak, hükümler gücünün göstergesi olması açısından önemlidir (Foucault, 2019). Bununla birlikte hükümler iktidar anlayışı toprak

---

⁷ Yönetimsellik biçimleri bölümünde anlatılmıştır.

üzerindeki egemenliğini sadece elde ettiği kara parçalarına değil; bir çokluğa, hükmedebileceği bir tebaanın çokluğuna dayandırmaktadır.

Bu nedenle, nüfusun çokluğu da hükümrânın gücünün simgesi haline gelmiştir (Foucault, 2013, ss. 49-75). Bu bağlamda hükümdar topraklarını genişletirken, üzerinde yaşayan nüfusu da himayesine katmaktadır. Böylelikle, hükümdar ve toprakları üzerinde yaşayan nüfus arasında hükümdar – tebaa ilişkisi üzerinden tanımlanan bir bağımlılık bulunmaktadır. Bu ilişki biçiminde hükümdar, bilgeliğiyle bireylerin yapması ve yapmaması gerekenleri, yasaları ve yasakları belirleyerek tebaasının selametini sağlamaktan sorumludur.

Bunun karşılığında bu tebaa da ona bağlılığını belirtmek için itaat etmek durumundadır. Aksi takdirde, hükümdara karşı gelenler toplum karşısında cezalandırılır ve bu cezalandırma biçimleri de hükümdarın gücünü, mevcudiyetini tatbik etmesi, kanıtlaması anlamına gelmektedir (Foucault, 2013, ss. 49-75). Hükümdarın bilgeliği hakikati üzerinden bir baba figürü olarak konumlandırıldığı bu iktidar biçiminde, imparatorun tebaası tarafından onaylanabilmesi ve ayakta kalabilmesi için güçlü olduğunu göstermesi, var olan gücüyle de sonsuza kadar, toprakları üzerinde yaşayan her bir bireyin selametini sağlayabileceğini ispatlaması gerekmektedir. Bu doğrultuda, toplum önünde ceza vermek ya da hükümrânın bilgeliğini ve yöneticilik meziyetini Tanrı’dan aldığına dair inanışlar üzerinden kurulan iktidar teknikleriyle, imparatorun gücüne dair bilgi üretilmektedir. Bu hükümdar – tebaa ilişkisi esasen, Foucault’nun yönetsellik tarihini ele alırken, insanlara –modern dönemde- hükmedilmesinden de önce var olan bir yönetim biçiminin varlığından bahsetmesine dayanmaktadır.

Bu yönetim biçimi, kökenleri eski Mısır’a ve Mezopotamya’ya uzanan pastoral iktidar biçimidir (Foucault, 2013, s.xxiv). Bu pastoral ilişki biçiminde, insanların gündelik hayatları düzenlenmekte, öbür dünyadaki ve bu dünyadaki selametleri adına Kilise tarafından tutum ve davranışları yönlendirilmektedir.⁸ Tebaasından bizzat

---

⁸ “Ancak esas olarak altı çizilmesi gereken nokta, modern çağda “hükümet” anlamına gelen “gouvernement” kavramına ulaşılmadan önce, insanlara hükmedilmesinden farklı olarak onların yönetilmesinin uzun bir tarihi olduğudur. Foucault aynı derste insanların yönetilmesinin tarihini Roma ya da Yunan’a değil, Doğu Hristiyanlığının kökenleri olarak gördüğü eski Mısır’a, Mezopotamya’ya

sorumlu olan hükümdarın akılsallığında şekillenen bu iktidar anlayışında, esas mesele her daim hükmedebilmek olmuştur. Bunun sağlanabilmesi için de güce dair bilgi üretilmesinin yanı sıra imparatorun, tebaasının tutum ve davranışlarını yönlendirebilmesi, onlar hakkında bilgi toplaması, toprak sınırları içerisinde ve öbür dünyada sonsuz mutluluklarını sağlayacağına dönük inancı pekiştirmesi gerekmektedir ve bu durumun kökenleri de pastoral bir yönetim biçimine dayanmaktadır.⁹ Bu bağlamda, belli bir amaç için, bireylerin davranışları yönlendirilmekte ve karşılığında hükümdarın liderliği kabul görmektedir.

Lakin, 16. yy'la birlikte hem İmparatorlukların dağılarak daha küçük devletlere ayrılması hem de bu devletler arasında bir güç ve denge savaşının bulunmasının yanında, imparatorun bir baba olduğu pastoral iktidar biçimine karşı geliştirilmiş olan tutumlar ve eleştirilerle de birlikte yönetimin akılsallığında bir dönüşüm yaşanmıştır. Değişen şartlar eşliğinde hükümdarın hakikatinden devletin hakikatine doğru bir geçiş yaşanmıştır.

Bu yeni yönetim biçiminde güçlü olabilmek, diğer devletlerle denge kurabilmek, yeni yönetim yapısına dair bir “siyasi bilgi”¹⁰ üretebilmek gibi kendine özgü yeni amaçlar bulunmaktadır (Foucault, 2013, ss.77-101). Bu doğrultuda hükümdar, artık kendisinin nasıl yönetmesi gerektiği üzerine düşünmeye başlamıştır. Çünkü; pastoral iktidar anlayışından beridir süregelen hükümdar – tebaa ilişkisi kırılmakta, toprak üzerinde yaşayan ve yönetilen bu topluluk, tebaadan nüfusa evrilmektedir.¹¹ Bu bağlamda hükümdar, bu insanları artık baba – çocuk ilişkisi üzerinden

---

kadar götürecektir, pastoral iktidar adını verdiği ilişkiyi burada bulacaktır: Kralın, insanların çobanı olarak görülmesi geleneği. Bir toprak üzerinde değil de bir sürü üzerinde icra edilen bir iktidar; çobanın sürünün tamamına olduğu kadar her bir üyesine de ilgi gösterdiği, gerektiğinde bir koyun için bile bütün sürüyü riske atmaya razı olduğu bir yönetim biçimidir söz konusu olan. Foucault'ya göre Katolik kilise giderek bu yönetim formunu Roma İmparatorluğu içinde kurumlaştırmış, Doğu'dan gelen bir yönetim biçimi böylece Batı'ya egemen olmuştur. İnsanların gündelik hayatlarını düzenleyen ve bunu da onların selameti adına yapan bir kurum olan Kilise, Foucault'ya göre tam bir yönetim aracıdır. Foucault böylece, klasik siyaset felsefesi ve tarihçiliğinin yolunu izleyerek devlete ve politik iktidara odaklanmak yerine, ona rakip olarak gördüğü Kilise'nin dinî iktidarını analizine merkezine yerleştirir” (Foucault, 2013, s.28).

⁹ İmparatora olan inancın pekiştirilebilmesi için, kilise tarafından hükümdarın bilgeliğinin onaylanması gerekmektedir.

¹⁰ Siyasi bilgi : Halkların haklarını veya insani ya da ilahi yasaları değil, yönetilecek olan devletin doğasını ele alır.

¹¹ Tam anlamıyla nüfustan bahsedilmese de göndermeler yapılmaktadır (Foucault, 2013).

yönetememekte, halkının tutum ve davranışlarını düzenlerken bu yeni yönetim aklının çıkarlarını ve devletin bekasını düşünerek hareket etmek durumunda kalmıştır. Bu noktada, tutum ve davranışları yönlendirme ve yönetme tekniklerine dair yoğunlaşmalar ve dönüşümler de yaşanmıştır.

Hükümranın görevi artık hükmetmekten daha farklı bir anlam ifade etmektedir. Bu yeni yönetim ve yönlendirme tekniklerinde, disipliner iktidarın etkileri baskın hale gelmeye başlamıştır. Devletin, ticaretten, eğitime, dolaşıma ve üretime kadar yaşamın her alanında fazlasıyla denetimci bir tavır takındığı ve devletin selameti bağlamında bireyleri disipline etmeye çalıştığı iktidar tekniklerinin bu dönemde yoğunlaştığı görülmektedir.¹² Devlet akli yönetimselliği olarak adlandırılan bu yeni yönetim biçimi; kendi nüfusunu kendisi belirlediği normlar ekseninde şekillendirmekte ve nüfusa, nüfus hareketlerine dair bilgi toplamaktadır. Bu bilgi doğrultusunda da, hangi iktidar tekniklerini ne şekilde uygulayabileceğini tasarlamaktadır.¹³ Bir devletin gücünü artırması, diğer ülkelerle arasındaki güç dengesini koruması ve kendine dair bir siyasi bilgi üretebilmesi için topladığı bilgi ve “kendi siyasi rasyonalitesi”¹⁴ ekseninde oluşturduğu normlar doğrultusunda halkı yönlendirdiği bu yönetimsellik biçimi çerçevesinde nüfusla kurduğu ilişkiler, ürettiği iktidar araçları (polis gibi) devletin kendisinin bir yönetim pratikleri bütünü olarak ele alınmasına sebep olmuş ve bu yönetimsellik türü görünürlük kazanmaya başlamıştır.

---

¹² Disiplin; temelde iktidarın bireyselleşme tekniğidir. Disiplin, aslında toplumsal gövdedeki en ufak unsurlara varıncaya kadar denetleyebilmemizi sağlayan, bizzat toplumun en küçük parçalarına, yani bireylere ulaşmamızı sağlayan iktidar mekanizmasıdır (Foucault, 2013). Disiplinci iktidar; bireyler hakkında bilgi toplanmasına yarayan ve onları kategorize ederek bir öznellik kuran/öznelliklerini bu kategoriler üzerinden kurmalarına sebep olan bir iktidar biçimi haline gelmiştir. Bu şekilde, toplumsal yapının en küçük parçaları olan bireylere ulaşır, denetimini sağlar.

¹³ Devlet akli yönetimselliğinde bu tekniklerden bahsedilmiştir. (Polis)

¹⁴ Bireyler ve yönetimler arasında geliştirilen iktidar ilişkilerinde, siyasi rasyonalite var olmaktadır ve bu siyasi rasyonalite, modern dönemde dayanağını devlet akli doktrinine yaslamıştır.

2.4.2 Devlet aklı yönetimselliği

Devletin selameti çerçevesinde geliştirilen ve baskınlığı 16. yy'dan itibaren artmaya başlayan bu yeni yönetim biçimindeki akılsallık; devletin, düşünülmüş, kararlaştırılmış ve hesaplanmış bir şeklinin maksimuma çıkarılmasıdır (Foucault, 2013). Bu doğrultuda, 16.yy'da devlet aklı yönetimselliğine göre şekillenen yönetim biçiminde devleti yönetenin uyması gereken belli başlı kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar erken Ortaçağ dönemindeki hükümdar – tebaa ilişkisindeki anlayıştan beridir süregelen, ilahi, ahlaki ve doğal kanunlardır (Foucault, 2011). Hükümdarın, bu yönetimsellik biçimi içerisinde de yönetici vasfını taşıyor olmasını sağlayan bu kurallarla birlikte, 16.yy – 17. yy boyunca yönetim pratiklerinde ise; hükümdarın bilgeliği üzerine kurulan hakikatten yönetimin modernizasyonuna doğru değişen bir sürecin yaşanmasıyla beraber bir değişim başlamıştır.

Yeni yönetim pratiklerinin varlık göstermeye başladığı devlet aklı yönetimselliğinde, devlet sadece kendisi içindir ve kendisine gönderme yaparak var olmaktadır (Foucault, 2011). Bir iktidar ilişkisi türü olarak devlet aklı yönetimselliği; belli bir rasyonalite doğrultusunda kendisine gönderme yapmakta ve kendini var etmektedir. Bu iktidar biçimine içkin yönetim modelinde, devletin sürdürülebilirliği için, devlet gücüne dair bilgi üretilmesi gerekmektedir. Bu bilgi doğrultusunda bir devletin hakikatinin nasıl kurulduğu anlaşılmalı ve yönetimin sürdürülebilirliği sağlanmaktadır. Böylelikle, hem toplum içerisinde hem de diğer ülkeler karşısında bir devletin gücü bilindiğinde, hakikate uygun yönetim biçimi uygulanabilmektedir (Foucault, 2013).

İmparatorluklardan dağılan ve ufak çoğulluklar olarak ortaya çıkan bu devletlerin temel amacı, dışarıda ve içeride gücünü koruyabilmek ve ayakta durabilmek olmuştur. Bu sebepten ötürü, yönetimin akılsallığı da bu hakikat üzerinden gelişmiştir. İçeride ve dışarıda güçlü olabilme amacı ise, belli başlı bazı yönetim mekanizmalarının gelişmesini sağlamıştır. Öncelikle, devletin gücünü merkeze koyan bir yönetim anlayışında devlet denin yapının, maddi açıdan zenginleşmesi önem arz etmektedir. Zenginleşme, mübadele ilişkilerinin ve devletlerarası ticaretin de gelişmesine paralel ilerlemektedir. Bununla birlikte, ticaret yapabilecek, mübadele süreçlerine ve üretime aktif katılabilecek bireylerin sayısının artması (nüfus artışı) da

bu yönetimsellik için önem arz etmeye başlamıştır. Kısacası devlet, belli bir yönetim biçiminin ortaya koyduğu ilişkiler bütünüdür (Foucault, 2019). Devletin gücünün sağlamaştırılması ve diğer devletlerle rekabet edebilirliği için ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve nüfusun artışı söz konusuysen, devletin rasyonallitesi bağlamında bireylerin dizayn edilmesi de gerekmektedir. Devlet akılsallığı temelli yönetim biçiminde bireyler, devletin içeride güçlendirilmesi için eğitilmekte; yani bedenleri terbiye edilmekte ve eğitime, disiplinci tekniklere zorunlu olarak müdahil edilmektedirler.

Geç Ortaçağ Avrupası'ndan doğan devlet aklı yönetimselliği, güçlenebilmek için içeride bireyleri disipline ederken, dış devletlere karşı gücünü gösterebilmek ve kendisini dış tehditlerden koruyabilmek için de askeri – diplomatik örgütlenmeye gitmiştir.¹⁵ Bunun amacı da; devletlerin, başka devletler ya da imparatorluklar tarafından yok edilmeden varlıklarını sürdürebilmesidir (Foucault, 2019). Bu anlayış, aynı zamanda devletlerin birbirlerine karşı sınırlarını da belirlemektedir. Böylelikle devletlerin, birbirleriyle denge halinde kalabilmeleri, zorunlu ve yeterli bir rekabet ilkesi içinde hareket etmeleri sağlanmaktadır.¹⁶

Uluslararası rekabette güçlü olabilmesi için dışarıda askeri – diplomatik aygıtlarla dengeyi sağlarken, ülke içinde bireylerin, en ufak detaya kadar bu yeni yönetim biçimine uyumlu hale getirilebilmesi adına oluşturulmuş bütün teknikler (iç düzenlemelere) ise polis denilmektedir. Polis, bugünkü anlamında olduğu gibi bir kurumu değil devlete özgü bir yönetim teknolojisini ifade etmektedir. Bu yönetim teknolojisi, devletin müdahale ettiği alanları tanımlar, hedefleri belirler ve müdahale tekniklerini, biçimlerini geliştirir. Yani; devletin müdahale ettiği alanlar, kullandığı teknikler ve hedefler bu yönetim teknolojisinin içerisindedir (Foucault, 2011).

---

¹⁵ Askeri – diplomatik örgütlenmenin temel amacı ise; farklı devletlerin, varlıklarını İmparatorluklar tarafından yutulmadan sürdürebilmesi ve bu devletlerin Avrupa çapında imparatorluk tarzında herhangi bir birleşme olmaksızın belli bir denge içinde var olabilmesidir. (Foucault, 2004).

¹⁶ Bu devletler, kendi amaçları doğrultusunda, kendisine sınırlandırmalı, bağımsızlığını korumalı ve kuvvetli olmalıdır (Foucault, 2019).

Bu tarz bir iktidar ilişkisinde var olan siyasi rasyonalite ekseninde, bireylerin kendilerini var etme biçimleri, yaşam tarzları, kimlikleri, vb. belirlenmektedir. Böylelikle, iktidar mekanizmasının işlemlerini sağlayan bireyselleştirme teknikleri oluşturulmaktadır. Kısacası; polis sayesinde yönetici, tebaasının yaşamını, ekonomik faaliyetlerini ve dolaşımını kontrol edebilmektedir (Foucault, 2013). Polisi oluşturan disiplinci ve yoğun müdahaleci tekniklerin en tehlikeli yanı ise; bir anlamda toplum üzerinde şiddete ve tahakküme dönüşme riskini barındırmalarıdır. “Devlet akli sıradan, alışılmış icrası içerisinde şiddet içermez, çünkü iradi bir şekilde kendisine çerçeve ve biçim olarak yasaları alır. Ancak zaruret gerekli kıldığında, devlet akli darbe haline gelir ve o anda şiddetlidir” (Foucault, 2013, s.230).

Devletler yasalarını ve amaçlarını yalnızca kendilerinden almaktadır. Bu nedenle, kendi normlarına göre dizayn edilmiş gündelik yaşamın işleyişi sürecinde, var olan yasalarını işletmektedirler. Ancak; kendi varlıkları için tehlike arz eden herhangi bir tehditle karşılaştıklarında ayakta kalabilmek için en şiddetli şekilde bu tehditleri bastırma yoluna gitmektedirler. Devlet akli, -genellikle- şiddeti ulu orta göstererek kendi gücünü hatırlatarak, kendi selameti için uygulamış olduğu şiddetin gerekçelerini ve gerekliliğini ortaya koyup, insan bilincine de müdahale eder. (Tıpkı, iktidar teknikleriyle, yapıp ettiklerine müdahale ettiği gibi) Bu müdahaleleriyle de insanların düşüncelerini değiştirerek kendi şiddetini meşrulaştırmakta ve olağan yaşamı askıya alabilmektedir. Devlet aklının, şiddete ve tahakküme evrilme ihtimaline yol açma ihtimali bulunan bu duruma karşılık, devletin içerideki sınırsızlığını uygulamaya koyan polise karşı 16. yy sonu 17. yy başlarında belli başlı eleştiriler yöneltilmiş ve bu yönetimin içerideki uygulamalarını sınırlandırmak için adımlar atılmıştır. Bu adımlar için kullanılan araç ise hukuktur. Bu dönemde devlet aklına karşı çıkanlar, hiçbir yönetim pratiğinin temel kanunlara karşı gelmemesi gerektiğini savunmuşlardır ve hukuku, devlet aklının dışında, onu kısıtlayan bir yapı olarak ele almışlardır.¹⁷

---

¹⁷ Kısıtlamaya yönelik olarak ortaya çıkan bu eleştirilerin temellendiği, direkt olarak devlet akli yönetimselliğine içrek olmayan, ilahi ve hukuki temel kanunlar ya Tanrı kaynaklıdır ya da çok uzak bir geçmişte çizilmiştir.

Bu bağlamda, kraliyetin özünde bulunan yargı ve hukuk kuralları, devlet aklına bağlı yönetmeliğin dışında kalmışlardır (Foucault, 2019). Bu eleştiriler doğrultusunda 18. yy'dan itibaren, hukuk tarafından kısıtlanan devlet aklı yönetimselliğinden başka bir yönetim biçimine doğru dönüşüm yaşanmıştır.¹⁸ Bu yeni yönetsel akıl, devlet aklı yönetimselliğinin tersine, daha az yönetim üzerinden inşa edilmektedir ve kısıtlanmanın dışarıdan değil, içeriden doğru ortaya çıkmasına dayanmaktadır. Yani; disiplinci polis sisteminden birey özgürlüklerinin ve piyasanın serbest hareketinin baz alındığı yeni bir devlet yönetim modeline geçiş yaşanmıştır (Foucault, 2013). İçeriden kısıtlanmayı temel alan bu yeni yönetim biçimi ekonomi, daha doğrusu ekonominin özgürlüğü bağlamında şekillenmekte ve liberal yönetim sanatı olarak adlandırabileceğimiz yeni bir yönetsel aklın doğuşuna işaret etmektedir.

Eleştiriler doğrultusunda, 18. yy'da, ekonomi – politik temelli dönüşen bu yönetim modelinde, klasik devlet aklı mantığında olan yasaklama ve bastırmanın dışında, “gözlemleyen, üreten ve kendini çoğaltan” yeni bir teknikler bütünü ortaya çıkmaktadır (Foucault, 2013). Bu yeni teknikler bütünü, bastırmaktan ziyade kontrol etmeye, dışlamaktan çok içermeye dayanmaktadır. Bunu yaparken de topluma dair elde ettiği verileri kullanmakta ve bilgiyi toplum içerisinden üretmektedir. Yani; klasik devlet aklı yönetiminde olduğu gibi, dışarıdan gelen ve devletin selameti doğrultusunda kurulan normlar üzerinden değil, nüfusa içrek gerçekliğe dair bilgiyi toplum içerisinden toplayan yeni bir devlet rasyonalitesi mevcuttur ve bu doğrultuda devlet, nüfusunu yaşatmaya yönelik politikalar üretmeye başlamıştır. Böylelikle, yeni bir politik hakikate dayalı liberal yönetim aklı oluşmuştur.

2.4.3 Liberal yönetimsellik

18. yy'dan itibaren devlet aklından yeni bir yönetim aklına doğru yaşanan bu dönüşüm, yönetsel aklın, daha az yönetimi temel almasıyla - devlet aklında olduğunun tersine - içeriden kendisini kısıtlamasına dayanmaktadır. Bu yeni

---

¹⁸ Bu eleştirilerin temelinde elbette değişmesi gerektiği düşünülen ekonomi ve dolaşım sorunları bulunmaktadır. Devletin, disiplinci yönünü ticaret alanında – ürün fiyatlandırması ve ticaret yapılacak alanların sınırlarının belirlenmesi – ve bu çerçevede diğer sosyal düzenlemelerde de göstermesiyle yaşamsal süreçlerin kendi doğal akışındaki ilerleyişine ve mübadele ilişkilerine ket vurulmasının artık sürdürülebilirliğinin kalmadığının düşünülmesi, bu yönetim biçimine karşı tepkilerin oluşmasına sebebiyet vermiştir.

yönetim biçiminin kendini kısıtlamasındaki temel hedef ise; içinde barındırdığı hakikate dayanmaktadır. Ekonomik rasyonalitenin yeni bir form kazandırdığı bu yönetim akılsallığında, devletin esas rolü de çıkarların regüle edilmesini sağlamaya yönelmiştir (Foucault, 2013). Buna göre yönetim, klasik devlet aklı yönetimselliğinde olduğu gibi ticaretin, nüfusun, rekabetin ve dolaşımın üzerinde bir baskı unsuru olmaktan çıkmalı, her şeyin kendi dengesini bulmasının önünü açmalı ve sadece bu unsurların, özel çıkarların güvenliğini sağlamaya yönelik düzenlemeler getirmelidir. Bu bağlamda, devletin nüfus ve ekonomik süreçlerdeki rolünün geri plana itilmesi, hatta ekonomik mekanizmaların işleyişi sürecinden elini eteğini çekmesi gerektiği üzerine düşünceler geliştirilmiştir.

Devlet aklı uygulamalarına getirilen bu eleştiriler doğrultusunda ve yönetim tekniğinin değişmesinde payı olan karşı tutumlarla birlikte, birey özgürlüklerinin ve toplumsal refahın korunması anlayışı bu yeni yönetsel aklın zorunlulukları haline getirilmiş, toplumun devlete yönelik kesintisiz itaat etmesi gerektiği anlayışı da çözülmeye başlamıştır. Böylelikle nüfusun, devletten talep etme ve ona karşı ayaklanma hakkı da/özgürlüğü de söz konusu olmuştur.¹⁹ Toplumun algılama biçiminin ve iktidar tekniklerinin dönüştüğü, temelde ekonomik süreçlerden doğan liberal yönetim sanatı; devlet aklı ve özne arasındaki bu uyumsuzluktan ötürü ortaya çıkmıştır.

Esasen, devlet aklı yönetimselliğiyle herhangi bir uyumsuzluğu bulunmayan ekonomi – politik, bütün tutum ve karşı tutumlar etrafında yönetim pratiğinin özünü incelemekte, bu pratik üzerinden temellenen bir yönetim biçiminde temel olan sonuçlar ile etkilere odaklanmaktadır.²⁰ Bu sonuçlara ve etkilere göre de yönetimin meşruiyeti sağlanmaktadır. Ticaretin sürdürülebilirliğinin sağlanması, doğal olarak,

---

¹⁹ “O zaman nüfus şöyle diyecektir: Bu itaat kurallarının yerini alması gereken şey benim yaşamdır, benim taleplerimin yasaıdır, bizzat nüfus olmamdan gelen doğamın yasaıdır, temel ihtiyaçlarımın yasaıdır” (Foucault, 2013, s.311).

²⁰ Ekonomi – politik, ilk etapta (16. ve 17. yy’larda), devlet aklının dışında değil, içerisinde bulunuyordu ve devlet aklını kısıtlamaya yönelik olarak ortaya çıkmamıştır. Tam aksine, devlet aklının içinde doğmuştur ve bu aklın amaçlarını tekrarlamıştır. Bu bağlamda ekonomi – politik, devletin gücü için zenginlik üretimine, dolaşımların sınırlı ve katı bir analizine tekabül ediyordu.

“ekonomi-politik”²¹ üzerinden ilerleyen bu yeni hakikat rejiminin devamlılığı için de gerekli olduğundan dolayı ekonomi – politik, ticaretin sürekliliği için kendi kendisini kısıtlayan yönetim ratio’sunun ilk şekli olmuştur (Foucault, 2019). Bu nedenle, artık yönetimselliğin doğasında “kendi kendini içeriden kısıtlama” ilkesi bulunmaktadır.²² Böylelikle, 16. yy ve 17. yy’dan farklı olan yeni bir hakikat rejimine yavaş yavaş geçiş yapılmıştır ve klasik devlet aklına, yani; fazla yönetime bir tepki olarak ortaya çıkmış olan bu eleştirel yönetsel aklın ilgi alanı artık nasıl daha az yönetileceği üzerine odaklanmaktadır.

Daha az yönetme ilkesi de esasen, devleti ortadan kaldırmaya değil, devlet modelinin yeniden düzenlenmesine sebebiyet vermiştir ve yönetimin iyi olup olmaması da, onun aşırılığıyla ölçülmeye başlanmıştır. Zira bu yeni anlayışa göre artık esas mesele azami – asgari dengesinin sağlanması olmuştur. Yani; yönetimin idealize hali, devletin katılığının minimize edildiği bir duruma işaret etmektedir. Ancak bu hal, devletin tamamen müdahale alanından elini eteğini çekmesi anlamına da gelmemektedir.

Yönetim rasyonalitesinin değişmesiyle birlikte devletin amacı da nüfusun iyi yaşaması üzerine kurulduğundan dolayı, iktidarın müdahale teknikleri de toplumun refahının ve var olan düzenin/normalin bozulmaması bağlamında geliştirilmiştir. Kısacası; yönetimin müdahaleleri artık yaşamın kendisine, nüfusların idaresine endekslidir. Tam da bu noktada, yeni yönetimsellik biçimine özgü güvenlik mekanizmaları devreye girmektedir. Bu mekanizmalar, nüfusa ve ekonomiye dair süreçlerin işleyişini sürdürürken bu süreçler içerisinde var olan risklerin de en aza indirilmesini sağlamayı hedeflemektedir.

Risklerin azaltılması, bu süreçlerin kendiliğindenliğinin (özgürlüklerinin) korunmasıyla ilintilidir. Bu doğrultuda yönetim, yönetme eylemine kendi eliyle sınırlar koyarken, yapabilecekleri ve yapamayacakları arasında bir ayrıma gitmektedir (Foucault, 2019). Örneğin; süreçlerin idare edilebilmesi için güvenlik mekanizmaları olarak hazırlanan idari aygıtlar (hukuk, ve -günümüzdeki anlamıyla-

---

²¹ Ekonomi – politik , toplum içindeki iktidarların düzenlenmesi, dağıtılması ve sınırlandırılmasına tekabül eder.

²² Yönetimlerin, ekonomi alanında takip etmesi gereken temel ilke.

polis gibi) kurgulanmıştır ve bu aygıtlar, suç olarak kodlanan eylemlerin önlenmesi ve cezalandırılması yoluyla nüfusun işleyişine dair olumsuzlukları yok ederek toplumsal riski azaltmaktadır. Risklerin azaltılmasına paralel olarak, ekonominin güvenli dolaşımıyla bireylerin çıkarlarını ve hareketliliklerini de korunmaktadır. Böylelikle, ticaretin, dolaşımın ve rekabetin; kısacası nüfusa dair süreçlerin işleyişi garanti altına alınarak liberal yönetimselliğin devamlılığı sağlanmaktadır.

İşte bütün bu ekonomi – politik temelli oluşturulan, yönetimin öz kısıtlaması üzerine temellenen yeni hakikat rejiminin ilgi alanı da böylelikle, birey olarak insandan tür olarak insana doğru yönelmiştir ve “liberal yönetim sanatı olarak adlandırılan bu yönetimsellik biçiminin temel hedefi nüfusa, ilgi alanları da nüfusun doğal süreçlerine ve çevresiyle etkileşimine yönelmiştir. Bu nedenle, emek – sermaye ve dolaşımın özgürlüğü yönetim için önemli hale gelmiştir (F.Keskin, Söyleşi, 21 Eylül 2019). Ekonomi serbestisinin ve devletlerarası rekabet edebilirliğin önemsenmesinden ötürü meydana gelen bu yeni ilgi alanının (nüfusun) idaresi, uluslararası dengelerin kurulmasına ve zenginliğin sağlanmasına bağlanmaktadır.

Bunun için de bireyler arası ve ülkeler arası ticaret gereklidir. Bu durum ise, herkesin çıkarının korunmasıyla sağlanabilmektedir. Bu nedenle, ekonomi – politiğin liberal yönetimsellikte işleyebilmesi için özgürlüklerin kısıtlanması değil, tam tersine dolaşımın işlerliğine katkı sunacakları şekilde düzenlenmeleri ve bu özgürlüklerin güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Ancak, “liberalizmin kalbinde, özgürlükle bir üretme – yok etme ilişkisi yatıyor... Bir eliyle özgürlüğü üretmesi gerekiyor, fakat tam da bu hareketin sonucu olarak diğer eliyle kısıtlamalar, denetim, baskı, tehdide dayalı yükümlülükler vb. getiriyor” (Foucault, 2019, s.55).

Bu açıdan bakıldığında; özgürlükler esasında, liberal yönetimin temel ilkelerini tehdit etmediği sürece teminat altına alınmaktadır denilebilir. Aksi takdirde, bunlara uygulanan bazı baskı ve ceza mekanizmaları devreye girmektedir. Bu durum, liberalizm ve disiplin teknikleri arasında güçlü bir bağ bulunduğu da göstermektedir. “Öyle görünüyor ki; yönetim, özgürlüklere, yalnızca çıkarları doğrultusunda müdahale etmektedir” (Foucault, 2019, s.41). Böylelikle, esas hedefi nüfus olan bir iktidar tekniği olarak biyo-iktidar, liberal yönetimselliğin kullandığı bir teknik olarak ön plana çıkmıştır. Bu durumda da ekonomi – politiğin kurduğu bir doğrulama

rejimi üzerinden oluşturulan hakikat ve bu hakikate uygun kurumlar, pratikler ve söylemler hayata geçirilmektedir. Bütün bu kurumlar, pratikler ve söylemler de neyin yapılması neyin yapılmaması gerektiğini belirlemekte ve biyoiktidar teknolojisi ekseninde, nüfusa içkin süreçlerin yönetimi gerçekleştirilmektedir.

Sonuç olarak, daha iyi bir yönetim için temel hedef; hem ekonomik zenginleşmenin hem de ulusun refahının sağlanmasına endekslenmiştir. Bu doğrultuda, yaşamsal risklerin azaltılması, üretimde fiyatların dengesini bulmasıyla üreticinin ve tüketicinin alım gücünün artması, kıtlığın önlenmesi, vs. gibi etkiler, bu yönetim sanatının temellerini oluşturmaktadır. Bu nedenle, devlet akli normlarına göre bireylerin disipline edilmesi değil, yeni hakikat rejiminin pratik sahası olarak piyasa mekanizmalarının doğal akışına göre, toplumsal riskleri barındırmayan standart nüfus koşullarının iyileştirilmesi ve tehditlerin azaltılması gerekmektedir. (Nüfusun sağlıklı koşullarının devam etmesi, tehditlerin oranının belirlenmesi ve yok edilmesi, liberalizmin işleyiş koşullarına göre nüfusun koşullarının da iyileştirilmesi, vs.)

Dolaşım özgürlüğü ve başka özgürlükler, ticaretin iyi işleyebilmesi için gereklidir. Bu bağlamda, 18.yy'da kapitalizmin işleyişi için gerekli pratikler, kurumlar, vs. geliştirilmiştir (F. Keskin, Söyleşi, 21 Eylül 2019). Ancak; ticarete tehdit oluşturabilecek noktada olan tutumlar için, güvenlik mekanizmaları devreye girmektedir ve nüfusa içkin sorunlar, liberalizm tarafından akılsallaştırılarak çözülmekte ve burada "biyoiktidarın", liberal yönetsel akıl içerisindeki varlığı görülmektedir.

2.4.4. Neoliberal yönetsellik

Liberal yönetsellik modelinin; devlet müdahalesini doğru bulmadığından, hatta minimuma indirilmesi ya da yok edilmesi gerektiğini empoze ettiğinden bahsetmiştik. Bununla birlikte devlet, piyasa mekanizmalarının işleyebilmesi ve ticaretin sürdürülebilirliği için nüfusa dair süreçleri de ele almalıydı ve toplumsal refahın sağlanabilmesi bu bağlamda önem arz etmekteydi. Çünkü; nüfusun iyi yaşam koşullarında olması ve alım gücünün yerinde olması, alışveriş yapabilme gücünü artırarak piyasa mekanizmalarının işlerliğini kolaylaştırmaktaydı. Bu nedenle

devletler, liberal yönetsel akıl çerçevesinde, ekonominin zararlı etkilerini telafi edici kimi müdahalelerde bulunmaktadırlar.

Lakin, devletin bu müdahaleci politikaları, devlet müdahalesinin dışlandığı liberalizmi bir krizin içine sürüklemiştir ve bu konu üzerine tartışmalar başlamıştır.²³ Ekonominin yarattığı olumsuz etkilerin onarıldığı, toplumsal risklerin minimize edildiği, bunun için çeşitli toplumsal güvenlik mekanizmalarının kurulduğu (ticaretin güvenliği için de gerekli olan) liberal yönetsel akıl kendi çıkmazını yaratmıştır. Bu sebepten ötürü, devlet müdahalesinin gerekliliğini bünyesinde barındıran ancak; bu müdahaleyi, toplum lehine, ekonominin yarattığı zararlı etkileri telafi etmek için değil piyasa mekanizmalarının devamlılığını sağlamak için, piyasaya göre düzenlenmesi gereken bir toplumsal yapıda arayan “neoliberal yönetsellik” ortaya çıkmıştır (Lemke, 2016).

“Ekonomi ne derece yükselişteyse, toplumsal politika da o derece cömertleşmemeli. Herkesin kişisel sigortaya, özel mülkiyete, tek başına ya da ailece risklere karşı koymaları için gerekli sermayeye erişimlerini sağlayacak yeterli gelir düzeyini ekonomik büyümenin kendisi sunmalıdır”(Foucault, 2019, s.125). Neoliberal yönetsel akıl, bir toplum içindeki her bireyin, kendi riskini kendisinin alması gerektiğine inanmakta, ekonominin bir bireyin üzerinde yarattığı zararlı etkilerin ya da risklerin telafisinin bütün topluma yüklenmemesi gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, bireylere kendi risklerini alabilecekleri ve bu riskleri kendilerinin telafi etmelerini sağlayacakları belli başlı eğitimler verilmeli, yetenekleri belirlenmeli ve her bireye birer girişimci şeklinde yaşayarak, bu ekonomik akılsallık içerisinde hayatta kalmanın yolunu bulabilmeleri öğretilmelidir (Lemke, 2016). Yani; burada yeni bir özneleştirme biçimi söz konusu olmaktadır.

Bireylerin tutumları da bu yeni özneleştirme biçimi etrafında ve -eğitim, yeteneklerin geliştirilmesi gibi- çevresel müdahalelerle şekillendirilmelidir (Foucault, 2013). Bu özneleştirme için uygulanan toplumsal politika, sosyal yapının şirketleştirilmesi üzerine gelişmektedir. Devlet, sadece piyasa mekanizmalarının daha iyi işleyebilmesi

---

²³ Devlet müdahalesini istemeyen liberalizm, nüfusu rahatlatılmak açısından devletin telafi mekanizmalarını kullanmak durumunda kalmıştır.

için gerekli düzenlemeleri yapmalı yani; piyasanın koşullarına göre var olmalıdır. Bu doğrultuda devletin amacı; toplumsal risklerin azaltılması ve eşitsizliğin telafisi olmamalıdır.

Devlet, bütün düzenlemelerini piyasa mekanizmalarının koşullarına göre ayarlarken, toplumu da buna göre şekillendirmelidir. Bireyler, piyasanın olumsuz etkilerinden kendilerini koruyacak donanıma sahip olmaları için beşeri sermayelerini geliştirmeye teşvik edilirken birer girişimci gibi risk almaları da gerekmektedir ve bu durum, devletin rekabet lehine uyguladığı politikalarla bireyleri risk altında bırakarak, aslında risk almaya ve girişimcileşmeye zorlamasıyla gerçekleştirilmektedir. Kurallar artık, refah toplumunda olduğu gibi dayanışmayla ve sosyal yardımlarla değil; herkesin kendi imkanlarıyla, sadece kendisi için yatırım yaptığı bir ortamı dayatmaktadır. Yani; ekonomik olan (özne) otonomlaşmalıdır (Lemke, 2016). Bu bağlamda, beşeri sermayesini mümkün olduğu kadar geliştiren ve kendini neoliberal koşullara göre hazırlayan birey, bu yönetsel akılsallığın normlarına uygun hale gelerek kendine yer edinebilecektir.²⁴

Bununla birlikte, piyasanın serbest ve güvenli dolaşımını esas alan neoliberal yönetsel akıl, ulusal politikaya da karşıdır ve bu politikaların sermayenin dolaşım özgürlüğüne ket vurduğunu düşünmektedir. Ulusal politikalara ve müdahalelere karşı çıkıştaki temel motivasyon ise; rekabetin önem arz etmeye başlaması ve uluslararası güç dengeleri için uluslararası ticaretin gerekli olmasıdır. Ticari kapasitesini ve diğer dünya ülkeleriyle ilişkilerini artıran devletler, kendi gücünü ve statüsünü de artırmış olmaktadır. Bu nedenle, toplumsal yapı da, devletin mantığı da rekabeti artırma endeksli olarak dönüştürülmelidir. Buradan doğru, piyasaların küreselleşmesiyle birlikte neoliberalizmin güçlenmesi paraleldir denilebilir. Herhangi bir müdahaleye ve plana karşı duran neoliberal yönetsellik, eşitsizliğin piyasanın özü olduğunu ve buna dokunmadan, toplumsal yapının ve devlet mekanizmalarının piyasaya göre şekillendirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Foucault, 2019). Yani; neoliberalizm, ekonomik, sosyolojik ve politik açıdan desteklenerek oluşturulacak bir yönetim

---

²⁴ Neoliberal akıl sadece, asgari yaşam düzeyini sağlayamayanlara yardım ederek onların da bu oyuna katılabilmelerini sağlamak amacıyla desteklenmeleri gerektiğini belirtmektedir.

biçimidir. Bu nedenle, piyasa ekonomisinin temel ilkeleri, genel olarak yönetim sanatına yansıtılmalıdır ve kemikleştirilmelidir.

Görüldüğü üzere; neoliberal yönetimsellik, kapitalizmin yönetiminin yeniden düşünülmesinin bir biçimidir (F. Keskin, Söyleşi, 21 Eylül 2019). Esasen neoliberalizm, devletin varlığı için ekonomik özgürlük üzerinden toplumsal bir kısıtlamanın gerekli olduğunu varsaymaktadır. Yani; bununla birlikte, insan davranışlarının, neoliberal akılsallığın hedefleri çerçevesinde bu rekabet mekanizmasına uydurulması gerektiği düşünülmektedir. Bu yönetim tekniğine ait rasyonalite, ekonomi – politığın yönetimini –liberalizmde olduğu gibi- nüfus üzerinden yeniden ele alırken, kendine özgü müdahale teknikleri de geliştirmektedir. Bu teknikler ise; liberalizmden farklı olarak ekonomiye devlet müdahalesini gerekli görmektedir. Ancak; ekonomik dolaşım ve rekabetin artırılması lehine devlet müdahalesi talep etmektedir. Neoliberalizm olarak adlandırılan yeniden düşünüm biçimi ekseninde bir hakikat etrafında şekillenen bu yeni yönetim pratiği, devletin müdahalesiyle birlikte tüm nüfusu ve beraberindeki bütün kamusal düzenlemeleri yeniden yapılandırmaktadır.

İktidar kavramı ve iktidar tekniklerinin açıklanmasının akabinde iktidarın merkezileşmiş ve devlet örgütlenmesi şekline dönüşmüş biçimi olan yönetimselleşmenin anlatıldığı bu bölümün ardından, şehir planlamanın yönetimsellik bağlamında okuması yapılacaktır. Bu okuma yapılırken de öncelikle, kentsel düzenlemenin yönetimsellik tarihi içerisindeki yerinden bahsedilecektir. Daha sonra, yönetim akılsallıklarının dönüşümüyle birlikte kentsel düzenlemelerin de kurumsallaşması ve şehir planlamanın ortaya çıkış süreci anlatılacaktır.

3. KENTSEL DÜZENLEME VE YÖNETİMSELLİK

Kentsel düzenleme için genel bir çerçeve çizildiğinde; yönetim merciinin (devletin) idaresinde, insan hareketliliği için gerekli dolaşımı sağlayan, kentlilerin mekan kullanma biçimlerini, yapma tarzlarını, kendilerini var edebilmelerini ve var edebildikleri/edebilecekleri alanlarla bu alanların fiziksel sınırlarını belirleyen bir yapı olduğu söylenebilir (Foucault, 2013). Bu bağlamda, kent mekanının

şekillendirilmesinde toplumların yapısı, içinde buldukları dönemin koşulları ve üretim tarzları etkili olmaktadır. Bu şekilde, toplumsal pratikler sonucunda ortaya çıkan kentsel düzenlemelerin içerisinde de çeşitli mekan temsilleri dahil olmuştur. Bu temsiller, kentsel pratiklerin içerisinde çeşitli kodlar şeklinde görünür olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kentsel mekan tasarlanırken mekanı üreten taraf, bir temsil doğrultusunda bu işlemi gerçekleştirmektedir (Lefebvre, 2000, ss.70 – 73). Bu temsiller, farklı dönemlerde ve farklı toplumsal pratiklerle, çatışmalarla, üretim biçimlerine paralel olarak dönüşümler geçirebilmektedir (Lefebvre, 2000, s.105). Bu mekan temsillerinin temelinde ise yönetimsellik biçimleri ve buna bağlı hakikatler (rasyonaliteler) bulunmaktadır. Bu hakikatler de toplumsal süreçler içerisinde çeşitli pratikler, tutumlar ve ortaya çıkan söylemler üzerinden şekillenmektedir (Foucault, 2013).Yönetim biçiminin rasyonalitesine göre kentsel mekan düzenlemeleri gerçekleştirilirken bu hakikatin kentteki öznelerin yaşamına yansıtıldığı, öznelerin bu rasyonalite doğrultusunda çeşitli söylemlerle pratikler üretebildikleri temsiller, kent formuna işlenmektedir. Böylelikle, yönetim anlayışının kentsel süreçlere yayılması söz konusu olmaktadır. Bu noktada, kent mekanının düzenlenmesi üzerinden kentleşmenin tarihsel süreci ele alındığında, ekonomik, toplumsal ve politik pratiklerin dönüşümüyle iç içe geçmiş olduğu görülmektedir (Mumford, 2007). Buradan bakıldığında kentsel düzenlemelerin amacının, kentsel süreçleri oluşturan ekonomik, sosyal ve politik pratikler üzerinden kent mekanına müdahale etmek olduğu sonucuna varılmaktadır.

Bu bağlamda kentleşmenin, farklı yönetim biçimleri ve bu yönetim biçimlerinin teknikleri doğrultusunda her seferinde yeniden şekillendiği görülmektedir. Bu nedenle, kentsel düzenleme tarihini anlayabilmek için yönetimsellik tarihi ile birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Yönetimsellik tarihi içerisinde yer alan farklı akılsallık biçimleriyle birlikte farklı teknikleri kullanarak şehirleri yapılandıran kentsel düzenlemeler, her seferinde başka bir rasyonalitenin toplumsal alanda yayılmasına aracılık etmiştir. Buna paralel olarak, farklı rasyonaliteler ekseninde ortaya çıkan yönetimsellik biçimleri, nihayetinde kentsel düzenlemenin kentsel planlamaya dönüşmesinde de etkili olmuştur. Esas olarak kentsel planlamanın, liberal ve neoliberal yönetim rasyonaliteleri arasındaki gerilim üzerinden Beyoğlu

Kentsel Sit Alanı için hazırlanmış olan KAİP doğrultusunda değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışmada, kentsel planlamanın hangi koşullar altında hangi yönetim rasyonalitesi kapsamında ortaya çıktığını anlayabilmek için kentsel düzenlemelerin yönetimsellik tarihi içerisindeki yerini inceleyerek planlamanın tarihsel sürecini kavramak gerekmektedir. Bu bağlamda, yönetimsellik biçimlerini ve kentsel düzenlemelerle ilişkisini detaylı bir şekilde anlatmadan evvel yönetimsellik türleri ve şehir düzenlemeleriyle ilgili bilgi vermek yerinde olacaktır.

Yönetimsellik tarihiyle ilgili bir izlek oluşturabilmek açısından öncelikle, endüstriyel kapitalizme paralel olarak ortaya çıkan liberal yönetimsellikten evvel 16. yy'a kadar Avrupa'da etkin olan hükümlan istenci ve akabinde 16. – 17. yy'lar arasında yine Avrupa'da süregelen devlet aklı yönetimselliğinin kentsel düzenlemelerle ilişkisinden bahsetmek gerekmektedir. Çünkü, kentsel düzenlemelerin kurumsallaşarak şehir planlamaya dönüşümünü anlayabilmek açısından tarihsel olarak bu yönetim biçimlerinin getirdiği hakikatler ve teknikler doğrultusunda kent mekanının tasarlanma biçiminin incelenmesi önem arz etmektedir. Öncelikle, hükümlan istenci üzerinden bir değerlendirme yapıldığında kentsel düzenlemelerin bu dönemde hükümdarın tebaası üzerindeki gücünü sağlamlaştırmasını, emir ve yasaklarını şehrin her noktasında uygulanabilmesini amaçlayan bir rasyonalite çerçevesinde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu rasyonalitenin amacı doğrultusunda kent mekanına yapılan müdahaleler, yüksek duvarlarla çevrili, dolaşımın ve iletişimin minimuma indirildiği bir kentleşmeyi meydana getirmiştir.

Hükümlanlık anlayışından -ticaretin ve buna bağlı olarak dolaşımın artırılması doğrultusunda süregelen tartışmalarla devlet aklı yönetimselliğinin baskın olmaya başladığı koşullara geçiş yapıldığında değişen rasyonalite çerçevesinde kentsel düzenlemelerin amacı da evrilmeye başlamıştır.²⁵ Bu bağlamda, artık hükümdarın gücünün sınırlandırılmış bir kent toprağı üzerinde tebaasına gösterilmesinden ziyade devletin gücünün – içeride ve dışarıda- tesis edilmesini sağlayabilecek mekansal düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler, 16. ve 17.yy'larda Avrupa'da büyük

---

²⁵ Bu konu, Teorik Çerçeve başlığı altında detaylıca anlatılmıştır.

imparatorlukların dağılarak devletlere ayrılmasıyla ve ardından nüfusun artış göstermesiyle ülke içi – ülke dışı ticaretin sürdürülebilmesi için gerekli dolaşım ağının oluşturulması, buna göre yerleşim birimleriyle meydanların ve sokakların, devlet tarafından belirlenen normlara uygun olarak inşa edildiği bir kentsel yapıyı meydana getirmeye başlamıştır. Böylelikle, ticari dolaşımın genişlemesine ve hareketliliğin önem kazanmasına paralel olarak değişen yönetimsellik biçimi kapsamında kentsel düzenlemelerin de yeni rasyonalitenin hedefleri doğrultusunda başkalaşım geçirmesi söz konusu olmaktadır.

Devlet akıllı yönetimselliğinin ticari ağları ve dolaşımı genişleten ancak, bunu yaparken de devletin gücünü o ülke içerisinde yaşayan bireylere ve dışarıda rekabet halinde olduğu başka devletlere gösterme amacıyla kurgulamasından ötürü ticari süreçlere ve dolaşım ağına kısıtlamalar getiren yaklaşımından ticaretin ve dolaşımın tamamen serbestleşmesi için devlet müdahalesinin ortadan kalkması gerektiğini savunan bir akılsallık biçimine geçiş yapılmasıyla ortaya çıkan liberal yönetimsellik biçimi doğrultusunda kentsel düzenlemenin formatı da yeniden şekillenmeye başlamıştır. Bu format, ticaret temelli süreçlerin kusursuz bir şekilde işleyebilmesi için kent içerisinde ekonomik hareketliliğin var olmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda, ticaret kapasitesinin artırılması için insanların ve malların kentte güvenli dolaşımının sağlanması önem arz etmektedir. Güvenli dolaşımın gerçekleştirilebilmesi için de kentsel süreçlerin işleyişinin düzenlenmesi gerekmektedir. 18.yy'dan itibaren Avrupa şehirlerinde özellikle sanayileşmeyle birlikte üretimin artırılması, ekonomik kapasitenin genişlemesi ve bu bağlamda üretim sürecine katılan nüfusun da fazlalaşmasıyla güvenlik meselesi önemli bir hale gelmiştir. Bu kapsamda, ticari sürecin sekteye uğramadan işleyebilmesi adına nüfusun ekonomik süreçlerdeki verimliliğinin de artırılması gerekmektedir. Bu nedenle, kentli nüfusun olağan gündelik yaşam sürecinin olumsuz etkilenmemesini sağlayan ve -teknik altyapı sistemleriyle- kentteki sağlık koşullarının iyileştirilmesine yarayan kamusal hijyen başta olmak üzere kentsel süreçlerin güvenli ve kusursuz işleyişi için kent mekanının, bu yeni üretim tarzının zararlı etkilerini absorbe edecek şekilde yeniden şekillendirilmesi önemli hale gelmiştir (Ersoy, 2007, s.25). Bu açıdan bakıldığında, kentsel süreçlerin (ekonomik, sosyal, politik) bir bütün

içerisinde ele alınıp, toplumun genel çıkarını koruyarak ekonomik süreçlerin güvenli bir şekilde işlemesine katkı sunması gerekliliği, bu yeni yönetim biçiminin kentsel düzenlemelerdeki amacı olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, kent mekanına tüm süreçleriyle bütünsel olarak yaklaşılmaya başlanmış, kent mekanının organizasyonu devlet müdahalesiyle gerçekleştirilerek hem ticari mekanizmaların işlerliği hem de kentteki nüfusun yaşam şartları, bu süreçlerin verimliliği doğrultusunda yeniden yapılandırılmıştır. Tam da bu noktada ortaya çıkan kentsel düzenlemeler, liberal yönetim rasyonalitesi çerçevesinde kurumsallaşarak devletin yönetim mekanizmaları içerisinde “kentsel planlama” olarak tanımlanmaya başlamıştır (Ersoy, 2007, s.26). Görüldüğü üzere, yönetim tipinin değişmesiyle birlikte kentsel mekan düzenlemeleri kentsel planlama şeklinde kurumsallaşmış ve bu mekan organizasyon aracının hedefi de toplumsal yaşamın liberal rasyonaliteye bağlı üretim tarzının verimliliğiyle uyumlu olabilecek seyrini korurken kentsel nüfusa zarar verebilecek etkileri azaltmak olarak dönüşmüştür.

Bu hedef doğrultusunda, liberal yönetim rasyonalitesi çerçevesinde kurumsallaşarak devlet mercileri tarafından hazırlanan kentsel planlarda, kent mekanının regülasyonu sağlanırken yerleşim alanlarının düzenlenmesine özen gösterilmiştir. Yerleşim alanlarının düzeninin önemsenmesi kentli nüfusun yaşam kalitesinin artırılması açısından önem arz etmektedir.²⁶ Bununla birlikte, geniş ölçekte üretim – tüketim ilişkisinin sağlanabilmesi için dolaşımı sağlayan – sokaklar, caddeler, meydanlar, köprüler, limanlar gibi sistemlerin kurulumu önemsenmiştir (Foucault, 2013, ss.3-21). Ayrıca, bu döngünün sürdürülebilmesi için gerekli olan bütün mekansal organizasyonun parçalarını da bir bütünsellik içerisinde koordine etmek gerekmektedir.

Liberal yönetim rasyonalitesinin 1930’larla birlikte devlet müdahalesi üzerinden eleştirilere tabi tutulduğu görülmektedir. Bu dönemde, Friedrich Hayek, Jacques Rueff, Raymond Aron, Wilhelm Röpke ve Alexander von Rüstow gibi birtakım

---

²⁶ Yaşam kalitesi : Bir bölgede yaşayan nüfusun kentsel altyapı imkanlarından faydalanabilirliğiyle eğitim, sağlık, kültürel donatı alanlarına ve kentteki yeşil alanlara erişilebilirliğini ölçmeye yarayan bir kavramdır.

düşünürler tarafından devlet müdahalesinin ekonomik süreçleri yönlendirmesinin sonucunda liberal yönetimselliğin krize girdiği belirtilmiştir (Dardott & Laval, 2012, s.143). Refah devleti olarak tanımlanan ve toplumsal faydayı gözeten dönemin yönetim biçimi olan liberalizmin krize girmesinin sebebi ise, kapitalizmin yeni eğilim ve gerçekliklerinin iktisadi ve politik anlamda karşılanamaması şeklinde yorumlanmaktadır. Başka bir deyişle, 19.yy'ın ikinci yarısında ortaya çıkmış iki ayrı güç odağı olan Alman ve Amerikan kapitalizmlerinin, bireysel çıkarlar doğrultusunda ve rekabetçi piyasa koşulları çerçevesinde şekillenmesi durumunun mevcut liberal yönetim biçiminin koşullarını aştığı ve devlet tarafından ekonomik süreçlerin –toplumsal fayda lehine- yönlendirildiği bu rasyonalitede, kapitalizmin güncel halinin yönetilemediği aktarılmaktadır (Dardott & Laval, 2012, s.111). Bütün bu eleştirilere rağmen liberal yönetim biçimi 1970'li yılların sonuna kadar varlığını korumuş, 1930'larda liberal yönetimselliğin krize girmesi kapsamında ekonomik süreçlerin özgürlüğüyle ilgili verilen bu eleştiriler ancak 1970'lerin sonlarına doğru yönetimsellik biçiminde köklü dönüşümlerin yaşanmasına sebep olmuştur.

Lakin; 1980'li yıllara kadar geçen süreçte de neoliberal yönetimsellik olarak adlandırılan yeni yönetim biçiminin sinyallerinin verildiği uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Elbette bu yönetim biçimi, çeşitli pratikler aracılığıyla kendine özgü yeni teknikleri de beraberinde getirirken, kamusal idarenin bir aracı olan kentsel planlama da bundan etkilenmiştir. Genel olarak planlamanın temel hedefi, liberal yönetim rasyonalitesinin amaçları kapsamında ekonomik işleyişin sürdürülebilirliğini sağlarken bir yandan da –zorunlu olarak- toplumun genel çıkarları doğrultusunda nüfusun yaşam standartlarını yükseltmek olmuştur. Ancak; neoliberal yönetim aklı çerçevesinde bu amaç, kişisel ve/veya grup çıkarlarını önceleyen piyasa mekanizmalarının ve rekabetin kentsel süreçlerde başat rol oynamasına sebep olmuş, bu bağlamda ekonomik aktörlerin de kentsel düzenlemeye müdahil olması üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda, liberal yönetim sanatına dair yapılan eleştiriler, bu rasyonalitenin kendini var ettiği refah devletinin altın çağında (1945 – 1975) dahi kentsel pratiklerde karşılık bulmuştur denilebilir. Öyle ki, 1945 yılında Paris'in harabeye dönmüş mahallelerinde 1960'lı yıllarla birlikte iyileştirme çalışmaları yapılmaya başlanmış ancak bu çalışmalar, genel toplum faydasını

gözetmekten ziyade belli bir sınıf imtiyazına dayanarak gerçekleştirilmiştir (Harvey, 2013, s.35). Kentte gerçekleştirilen bu uygulamalar, toplumsal çıkarı korumayı amaç edinmiş olan liberal akılsallık eksenli refah devleti sürecinde, grup çıkarlarına ve/veya kişisel çıkarlara hizmet eden neoliberal yönetim pratiklerinin göstergesi olarak ön plana çıkmaktadırlar.

Planlamanın da yönetim anlayışıyla birlikte yeniden şekillendiği böyle bir ortamda çeşitli kentsel politikalar doğrultusunda planlar geliştirilerek kentli nüfusun da yaşanan bu dönüşüme ayak uydurması beklenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ekonomik ve politik şartlar bağlamında tasarımlar gerçekleştiren planlamanın esasen, mekansal olduğu kadar sosyal dönüşümler de gerçekleştirdiği görülmektedir (Campbell & Fainstein, 2000).

Böylelikle, yönetim rasyonelitesinin değişmesine paralel olarak kentsel – toplumsal yapı da her seferinde yeniden kurgulanmaktadır. Bu doğrultuda kentsel ekonominin yeniden yapılandırılması, özel sektörün ve kamusal gücün planlama sürecindeki rollerinin birbiriyle ilişkisi, planların oluşturulma biçiminin ve stratejilerin değişmesine paralel olarak var olan kaynakların kullanım şekli ve amacı, planlamanın hedeflerinde de değişikliğe sebep olmakta, planın uygulanma aşamasına etki etmektedir. Kısacası, planlamanın ne zaman, neden ve nasıl müdahale edeceği, yönetsel hakikatin amaçlarına bağlı olarak belirlenmektedir. Bir mekanın nasıl düzenleneceği, o mekanda yaşayacak insan sayısı, konut alanları, ticari alanlar ve rekreasyon alanlarıyla, sokaklar, meydanlar, altyapı, vs. tasarımları her zaman yönetim akılsallığına bağlı olarak gündelik yaşamı kontrol etmeyi ve yönlendirmeyi amaçlayan yapılan düzenlemelerdir. Bütün bunlara bağlı olarak, bir devlet müdahalesi biçimi olan planlama aslında “kapitalin, malların, bilginin, vs. dolaşımını ve döngüsünü sağlayan mekansal bir organizasyondur” (Campbell & Fainstein, 2000, s.170). Mekanın, bu temel bileşenler üzerinden kurgulanması, kentin idaresini sağlayan yönetim aklının rasyonelitesini mekanda yaygınlaştırırken sosyal yapıyı da bu bağlamda etkilemeyi ve nüfusu, her seferinde yeniden var edilen hakikat doğrultusunda kurgulamayı hedeflemektedir.

Kentsel planlamanın ortaya çıkış sürecinin ve yönetsellikle bağlantısının kısaca aktarıldığı bu bölümden sonra tezin iskeletini oluşturan yönetim biçimlerinin kentsel

planlama ile kurduğu ilişkinin detaylı bir şekilde açıklanması sürecin daha net anlaşılabilmesi açısından yerinde olacaktır. Neoliberal ve liberal yönetim anlayışlarının planlamayla ilişkisinin temel tartışma eksenini oluşturduğu bu çalışmada öncelikle, kentsel düzenlemenin yönetimsellik tarihi içindeki yerinden bahsetmek ve akabinde planlamanın, ortaya çıkışı itibariyle bu tarihsel süreç içerisindeki konumunu kavramak, çalışmanın ilerleyen safhalarının daha net anlaşılabilmesi açısından yerinde olacaktır. Bu nedenle öncelikle, yönetim tarihinin izleği içerisinde hükümlanlık anlayışının kentsel düzenlemeyle olan ilişkisinden bahsedilecek, akabinde devlet aklı yönetimselliğinin baskın olduğu zaman diliminde uygulanan kentsel mekan düzenlemeleri aktarılacaktır. Daha sonra, planlamanın da ortaya çıkışına tekabül eden liberal yönetimsellik anlayışının artık kurumsallaşmış olan kentsel planlamayla ilişkisi açıklanacak ve son olarak neoliberal yönetim rasyonalitesi etrafında şekillenen planlama anlayışı irdelenecektir.

3.1 Hükümlanlık Anlayışı ve Kentsel Düzenleme

İmparatorluklar, 16.yy'a kadar –daha ufak çaplı devlet yapılanmalarına ayrılmadan önce- birçok farklı kültür yapısındaki insan topluluğunun birlikte yaşadığı bir toprak parçası üzerinde şekillenmiştir. Geniş bir tebaaya sahip olan ve bu toprak parçasını yöneten hükümdar için mühim olan mesele de tebaası üzerindeki hakimiyetini sağlamlaştırmak ve bu hakimiyetin devamlılığını sağlamaktır. Bunun koşulu ise hükümlanlık emniyetinin sağlanabilmesinden geçmekteydi. Bu bağlamda, hükümlanlık anlayışın hakim olduğu bu dönemde bağılı olunan imparatorun, toprakları üzerinde yaşayan nüfusa hükmedilebilmesi için şehirlerin, kendi idaresine bağılı, onun sağlamlığını tahkim edecek, onun gücüne dair bilgiyi üretecek şekilde düzenlenmesi gerektiğı düşünölmekteydi. Ancak bu şekilde, tebaasının da ona itaat etmesi sağlanabilirdi.

Bu nedenle, toprak üzerindeki gücün tesis edilmesi için kurulan kentler, mekansal olarak fazlasıyla dışarı kapalı ve dolaşımın sınırlandırıldığı alanlar olmaktadır. Bu bağlamda kentler, hükümlanlık emirlerinin ve uygulamalarının şehrin her bir noktasına ulaşmasını sağlayacak şekilde düzenlenmek durumundaydı. Böylelikle, dışarıyla ilişkisi olmayan ve yaşamak için imparatora bağımlı bulunan tebaa, hem

hükümdarın gücüne dair üretilen bilgiyi kanıksayacak hem de bu şekilde gücünü perçinlemiş olan hükümdar, kendisine ve istençlerine yönelmesi muhtemel tehditleri savurarak, kendi emniyetini de sağlamış olacaktı. Bu doğrultuda, kent toprağının sabitlenmesi hedefiyle yapılan mekansal düzenlemelerde, şehirler, yüksek duvarlarla çevrelenerek dışarıyla iletişimi kesilen, bu şekilde yasa ve yasakların her noktaya kolaylıkla ulaşarak uygulanabildiği ve böylelikle güce dair bilginin de üretilerek yayıldığı bir mekan olarak tasarlanmaktaydı (Foucault, 2013).

Tipik bir Avrupa Ortaçağ kenti olarak da tanımlanabilen bu kent mekanlarının düzeni, genellikle hükümrana bağlı bir yönetim merkezinin (kilisenin, manastırın) etrafında toplanmış olan ufak yerleşimlerden oluşmaktaydı. Bu yerleşimler, genellikle kent topoğrafyasına uygun bir şekilde kurulmuş ve kırsal ekonomik işlevlerin sürdürüldüğü mekanlar olmaktaydı. Ayrıca bu kentlerde, ufak çaplı ticari işlerin (mübadelenin) gerçekleştirildiği ortak pazaryerleriyle halkın toplandığı meydanlar da bulunmaktaydı (Mumford, 2007, s.369). Bu şekilde tasarlanmış olan kent mekanı da, hükümrana istencine uygun bir şekilde içe kapalı olma özelliği sergilemektedir.

Bu anlayışa göre; dolaşımı rahatlatmak ve nüfusun hareketliliğini genişletmekten ziyade kısıtlamak söz konusu olmuştur. Çünkü; savaşların da yoğun bir şekilde yaşandığı Ortaçağ hükümrana istenci dönemindeki esas mesele, temel olarak dışarıda ve içeride idarenin emniyetinin sağlanması ve gücünün bilinirliğinin artırılması olmuştur. Bu nedenle kentler de, bu amaç doğrultusunda düzenlenmek durumundaydı. Ancak; bir süre sonra nüfus artışı, tarımsal üretimden ticari faaliyetlere doğru genişlemelerin ve savaşların yaşanmasının sonucu olarak imparatorlukların parçalanmasıyla, ülkeler arası ticari ilişkilerin önemli hale gelmiş ve bu koşullar, devletlerin idare mantığında da dönüşümlere sebep olmuştur. Bununla birlikte, ticaretin ve insanların dolaşımlarının yoğunluğu gerekçesiyle, dolaşımların özgürlüğü fikri de 16. yy sonu itibariyle tartışılmaya başlanmıştır ve devlet aklı yönetselliğinin ortaya çıktığı böyle bir ortamda şehirsal düzenlemeler de yeniden düşünülmüştür.

3.2. Devlet Aklı Yönetimselliği ve Kentsel Düzenleme

16. ve 17.yy'lar arasında, değişen demografik ve ekonomik koşullarla birlikte ortaya çıkan devlet aklı yönetimselliğinde hükümler istencinden farklı olarak devletin gücüne dair bilgi üretilmesi ve bu rasyonalite doğrultusunda kentsel düzenlemelerin yeniden yapılandırılması söz konusu olmuştur. Bu bağlamda, hükümdarın merkeze alındığı bir şekilde kapatmak ve kapitalleştirilmenin dışında bir yöntem gözlemlenmektedir. Bu yönetime göre; mimarileştirilen, yeniden inşa edilen kentler söz konusu olmaktadır (Foucault, 2013). Bu inşa usulünde de, yeni yönetimselliğe bağlı hakikatin politikası üzerinden işletilen iktidar mekanizmalarına rastlanmaktadır. Yani; disiplinci iktidar tekniklerinin²⁷ baskın olduğu ve buna yaslanan rasyonalitenin sürdürülebilmesi için kent, hiyerarşik düzen ve katı bir fonksiyonellik doğrultusunda zonlara ayrıştırılarak tasarlanmaktadır. Her bir kentsel fonksiyon, bir diğeriyle karışmayacak şekilde ancak; birbirleriyle bağlantılı olacak şekilde dizayn edilmektedir. Örneğin; ticari işlevlerin bulunduğu bir zon ile konut alanlarının bulunduğu zon birbirinden ayrılmaktadır. Ancak; bu bölgeler arasında dolaşımı sağlayacak yollar, köprüler ve her bir işlevi bir noktada kesiştiren meydanlar da inşa edilmektedir.

Devletin merkeze alındığı bu yönetim anlayışında esasen, hiyerarşik ilişkilerin mekana yansıtıldığı bir şehir düzeni kurgulanmaktadır. Yani; merkezde yönetim birimleri, çevresinde her bir noktayı bu birimlere bağlayacak yollar inşa edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, disiplinci iktidar teknikleri doğrultusunda tasarlanan bir şehirde geniş bulvarlar ve geniş yollar inşa edilmesi de önem arz etmektedir. Bunun nedenlerinden biri; devlet aklı için mühim olan askeri birliklerin geçişini sağlayarak, devletin gücünü mekanda görünür kılmaktır. Bir diğeri ise; her bir ayrıntısı hesaplanarak işlevlendirilen bu şehirde, devlet mercilerinin, şehri denetleyebilmesini kolaylaştırmak ve/veya toplum üzerinde bu algıyı oluşturmaktır. Ayrıca, yönetime karşı yapılacak olası bir protesto durumunda veya şehrin disipliner nizamının bozulmasına sebep olabilecek herhangi bir eylemliliğe müdahale etme imkanı da bu

---

²⁷ Disiplinci iktidar tekniği, Teorik Çerçeve kısmında detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

şekilde yaratılmaktadır. Bu şekilde, devlet aklı normlarının çizdiği çerçeve ve ürettiği hakikat dışında kalan herhangi bir kişi ve bir dolaşım faaliyeti direkt olarak engellenmektedir. Bu normların esas hedefi ise; devletlerin içeride olduğu kadar dışarıda da, güçlü olduklarına dair bilgi üretebilmeleri ve böylelikle devletin selameti için, tehlikeleri bertaraf etme istekleri bulunmaktadır. Bütün bu sebeplerle disiplinler iktidar, kendi hakikatine uygun şehri yapılandırmakta/inşa etmekte ve norm dışı kalan her bireyi ve her hareketi bu mekandan dışlamaktadır.

Kente dair yapılan bütün düzenlemelerin itici gücü ise; bu yönetim biçimiyle birlikte öne çıkan ve iç düzenlemelerle şehrin nizamını sağlayan “polis” uygulamalarıdır. Polis, esas olarak, “toprağın şehirleştirilmesi” etrafında düşünülmüş düzenlemelerin tamamıdır denilebilir (Foucault, 2013). Devletin gücünün sağlanmasının bir sebebi, kendi selameti için belirlediği normlar doğrultusunda şehri yapılandırmak iken, diğer bir sebebi de diğer devletlerle ve ülke içerisinde ticari faaliyetlerin yürütülmesini sağlayabilmek ve ticareti de baz alarak mekanı şekillendirmektir. Çünkü; bir devletin zenginliği de onun gücünün göstergesi olmaktadır. Bütün bu amaçları içeren bu akılsallık biçimi çerçevesinde gerçekleştirilen şehirleşme uygulamaları polis aracılığıyla gerçekleştirilmiş ve böylelikle şehre ait nesnelere, ticari ilişkileri besleyecek bir ulaşım ağı kurulacak şekilde dizayn edilmiştir.

Devletlerin gücünün ekonomik zenginlik üzerinden de geliştirildiği bu dönemde önemli olan bir nokta da ticaretin ve mübadelenin devamlılığını sağlayacak olan, insanların etkinlikleri sonucunda üretilen malların ve ürünlerin dolaşımıdır ve bu dolaşım için yapılacak mekansallaştırma doğal olarak, polisin ilgi alanlarından biri olmaktadır. Elbette dolaşım, mekansal düzenlemeyi etkileyen başlıca sorunlardandır ve dolaşımın gerçekleştirilebilmesi için yolların düzenlenmesi, bakım ve gelişimleri gibi kimi maddi düzenlemeler yapılmıştır (Foucault, 2013). Buna göre; şehir içinde üretim ve tüketimin gerçekleştirilebilmesi için insanların biraradalığı sağlanmalı ve sokaklar, meydanlar, yollar, ticari mekanlar, zanaat mekanları ve konut alanları gibi şehre ait nesnelere, tam anlamıyla bu amaca hizmet edecek biçimde düzenlenmeli ve katı bir zonlamaya tabi tutulmalıdır. Mesela, yerleşim alanlarından geçen sokaklar mutlaka ticari mekanların bulunduğu caddelere bağlanmalı, geniş meydanların bulunduğu noktalarda mutlaka pazar yerleri oluşturulmalı ve böylelikle insanların

alışveriş yaparak ticari ilişkilere ve üretim – tüketim dengesine katkıda bulunup, devletin zenginliğini ve paralel olarak gücünü artırmaları sağlanmalıdır. Bu tasarımlar yapılırken, ticaretin işleyişinde de devlet normlarından kopulmaması ve otoritenin sağlanabilmesi için nüfusun yayılmacı değil, daha iç içe ve insan hareketliliğinin - kısıtlanmasa bile yine de sınırlı tutulduğu- kompakt bir kentsel örgütlenme modeline göre mekansal düzenlemeler yapılması hedeflenmiştir.

Foucault (2013), disiplinci tekniklerle şekillendirilen bu tarz şehirlere örnek verirken Fransa'da, en baştan kurulmuş olan yapay bir şehirden, Richelieu'dan bahsetmektedir. (s.17-18) Bu şehir, etrafında hiçbir şeyin bulunmadığı boş bir alanda sıfırdan inşa edilmiştir. Bu inşa sürecinde de sokakların birbirine paralel ya da birbirlerini dik keserek düzenlendikleri ve kestikleri alanları dikdörtgen biçimli geometrik şekillere ayırmaları dikkat çekmektedir. Şehir, bu şekilde irili ufaklı dikdörtgenlere bölünürken dikdörtgenlerin kesişim noktalarına da çeşitli fonksiyonların yerleştirildiği görülmektedir. Bu kesişimlerin geniş olduğu alanlarda insanların oturacak alanları bulunurken, kesişimlerin dar olduğu noktalarda ticari faaliyet gösteren esnafların ve zanaatkarların dükkanları bulunmaktadır. Ayrıca burada pazar yerinin kurulması gereken bir meydan alanı da oluşturulmaktadır. Bununla birlikte, konut işlevinin olduğu bölgelerde de dikdörtgenlerin içerisinde bulunan iki katlı, tek katlı ve çatı katlı evler bulunmaktadır. Bu konut yapıları da toplumsal statü farklarını ortaya koymaktadır (Foucault, 2013, ss.17-19). Bu şekilde oluşturulmuş bir kent mekanında hem ticari faaliyetlerin sürdürülebilirliğini ortaya koyan dolaşım sistemleri düzenlenmekte hem de katı bir hiyerarşik düzen altında kentte yaşayan bireylerin yaşam tarzlarına, hareket alanlarına sert bir şekilde düzenlemeler getirilmekte, müdahalelerde bulunmaktadır. Disiplinci mekansal düzenlemeler aracılığıyla, insanların birlikteliğinin sağlanması ve iletişim kurabilmeleri için, kente ait sağlık, başıboşluk, fiyatların yüksek olması gibi sorunlar da, normlama iktidarında, devletin çözülmesi gereken durumlardır. İşte polis, tam da bu sorunların bütünsel olarak ortadan kaldırılması için şehir düzenlemelerini yeniden ele almış ve böylelikle, hem mübadelenin gerçekleştirilebilmesi hem de devlet normlarının, bireyler üzerinde işleyebilmesini hedefleyen kentsel

düzenlemeler, insanlar üzerinde bir devlet müdahalesi haline gelmiş ve bir yönetimsellik aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Foucault, 2013).

Bu yönetim akli çerçevesinde; ticari dolaşıma, devlet tarafından ürünlere konulan fiyatlandırmalara ve insan hareketliliğine yapılan müdahalelerin eleştirilmeye başlanmasıyla birlikte, devletlerin kullandığı disiplinci teknikler ve katı normlama süreci eleştirilmeye başlanmıştır. Dolaşımın kısıtlanmasının, başta ekonomik süreçler olmak üzere nüfusun doğal işleyişine zarar verdiği ve bu durumun sürdürülemez olduğuna dair görüşler ileri sürülmüştür. Bu doğrultuda, devlet akli yönetimselliğinin çözülmeye başlamasına paralel olarak, kentsel düzenleme anlayışı da başka bir boyut kazanmıştır. Bu şekilde ortaya çıkan liberal yönetimsellik anlayışının şehrsel düzenlemeye olan etkisi aşağıda detaylıca anlatılmıştır. Liberal yönetimsellik etkisiyle dönüşen kentsel düzenlemeler, bu dönemde kurumsallaşarak kentsel planlamaya dönüşmüş ve devletin ilgili yönetim merciileri tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

3.3. Liberal Yönetimsellik Anlayışı ve Kentsel Düzenleme

18.yy'dan itibaren, bireylerin disipline edilmesinin ön planda tutulduğu devlet akli yönetimselliğinden, nüfusa ait süreçlerin önem arz etmeye başladığı liberal yönetimsel akla doğru bir değişim yaşanmasıyla birlikte kullanılan iktidar tekniklerinin de yerine başka iktidar tekniklerinin eklenmesi ve bu yeni tekniklerin baskınlaşması söz konusu olmuştur.²⁸ Yeni yönetim biçimine bağlı iktidar tekniklerinin yenilenmesiyle, kentsel düzenlemenin konumu da değişime uğramış ve devlet mekanizması içinde kurumsallaşarak kentsel planlama şeklinde

---

²⁸ Ticari dolaşımın, ekonominin döndürülebilmesi için bir zorunluluk haline gelmesiyle birlikte, kısıtlayıcı ve katı disipliner planlama tekniklerinin yetersizliği ve çözümsüzlüğü anlaşılmıştır. Bu bağlamda, liberal yönetimselliğin yavaş yavaş sahneye çıkmasıyla birlikte, bu akılsallığa özgü güvenlikçi iktidar teknikleri de oyuna dahil olmuşlardır. Böylelikle, şehrsel düzenlemeler de yeni hakikatin politikaları doğrultusunda güncellenmiştir. Revize edilen kentsel düzenleme anlayışının hedefleri temel olarak; kent içerisindeki ve şehirler arasındaki, hatta şehrin yakın çevresiyle ve bulunduğu bölgeyle olan ilişkisini düzenleyerek, ekonominin ve insanların dolaşımını güvenli bir sistematığe oturtmaktır. Bu amaç kapsamında, hükümler istenci ve disipliner uygulamaların tersine, şehrin kendi içine kapalı, ufak bir toprak parçası şeklinde idareye bağımlı kalması değil, yeni – ekonomik ve idari işlevler için mevcut gelişme alanlarının oluşturulduğu, bu alanların da kent merkeziyle ve kentin hinterlandıyla bağlantısının kurulduğu, büyümeyi öngören geniş çaplı imar planları oluşturulmuştur.

tanımlanmıştır. Bu modern yönetim biçiminin de bir müdahale aracı olan ve artık planlama şeklinde tanımlanan kentsel düzenleme mekanizması, devlet aklı modelinin tersine, mekanı, devlet tarafından ve onun gücü için belirlenen normlar ekseninde şekillendirmemiştir. Liberal yönetim aklına hizmet eden kentsel planlama, kent mekanını düzenlerken toplumun doğal süreçleri içinde meydana gelen koşulları ele almıştır. Bu koşulların, nüfusun yaşam döngüsü için olumlu olan taraflarını yani “normal” i muhafaza etmek, olumsuz olan koşulları da iyileştirerek “normalleştirmek” için çeşitli planlar hazırlanmış, fiziksel regülasyonlar gerçekleştirilmiştir. Fiziksel regülasyonların gerçekleştirilmesinde de mükemmel bir fiziksel kent mekanının baştan yaratılması düşünülmemiştir.

Liberal akılsallık içinde, insanların doğal süreçlerinden hareketle üretilen güvenlikçi iktidar tekniklerinde şehir planları da, kentin içerisinde var olan doğal/maddi verilerden yola çıkılarak hazırlanmaktadır. Bir kentin sınırları, ormanlar, su kaynakları ve rüzgar yönü gibi ekolojik verilerinin ele alınmasının yanı sıra yerleşim yerleri, tarihsel yapısı ve insanların yaşam tarzları gibi maddi veriler de değerlendirilerek planlar ortaya çıkarılmaktadır. Disiplinci kentsel düzenlemelerden ziyade, güvenlik mekanizmaları eksenli bu planlar önemli olan, dışarıdan belirlenen bir norm doğrultusunda istenen mükemmelliği yaratmak değildir (Foucault, 2013).

Bu bağlamda, 18.yy’dan itibaren planlanan şehirler, nüfus için düzenlenmesi gereken ortamlar olarak ele alınmışlardır. Çünkü nüfus, kendine has süreçlerinin işlediği maddi ortama bağlıdır ve bu ortamdan etkilenmektedir. Bu nedenle, bireylerin gündelik hayatlarında verdikleri tepkiler, karşılaştıkları sorunlar ve bunları çözümlene biçimlerinin öngörülebildiği, yaşanabilecek olumsuzlukların mümkün olduğunca az hasarla atlatıldığı ve böylelikle, nüfusa ait doğal süreçlerin işleyişinin bozulmadığı ve aynı zamanda dolaşımın özgürlüğünün büyük oranda garanti altına alınarak güvenli kılındığı şehirselle düzenlemeler geliştirilmiş, planlama ilkeleri de bu normlara göre belirlenmiştir. Böylelikle, nüfusa ait davranışların öngörülebildiği bir ortamda yaşamın idaresi yani; insanların liberal akılsallık dahilinde yönetilebilmesi sağlanmak istenmiştir.

Bu şekilde tasarlanan kentlere örnek olarak 18.yy’da Fransa’nın Nantes şehri gösterilebilir (Foucault, 2013, s.19). Nantes için hazırlanan planlarda öncelikle,

hijyen ve havalandırma işlevi önemli bir rol oynamıştır. Bu doğrultuda, nüfusun verimliliğini düşürebilecek bir olumsuzluk şeklinde ön plana çıkan kötü sağlık koşullarının iyileştirilmesi ve olumlu bir noktaya getirilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, ticari faaliyetlerin şehirle ilişkisinin kurulabilmesi için dolaşım sorununun da çözümlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, dışarıdan şehre gelen ve şehirden dışarıya çıkarılmak istenen malların geliş gidişini sağlayacak olan ulaşım ağlarının düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Ancak bu ulaşım ağlarının aynı zamanda dolaşımın güvenliğine de hizmet etmesi gerekmektedir. Bu nedenle, artık etrafi duvarlarla örülü olmayan ve dolaşıma ekonomik anlamda bir katkısı bulunmayan (dilenci, gezgin, suçlu vb.) bireylerin hareketinin engellenerek bir yandan da şehrin gözetlenebilir olmasına imkan tanınmalıydı. Bu noktadan bakıldığında, dolaşımın da “iyi” ve “kötü” şeklinde ikiye ayrıldığı ve “kötü” olanın mümkün olduğunca aza indirgenmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte şehrin erişimini düzenli bir şekilde oturtabilmek için başka diğer şehirlerle de çeşitli doğal kaynaklar ve bağlantılar kullanılarak ulaşım ağları kurulmuştur.²⁹ Liberal yönetimsellik sürecinde dolaşım özgürlüğünün mümkün olduğunca artırılmasına paralel olarak şehirlerin genişlemesi gerekliliği de söz konusu olmuştur. Bu bağlamda, Nantes için dolaşım yetersizliği sebebiyle ortaya çıkan ekonomik sorunları çözebilmek amacıyla yeni yolların ve –Loire kıyıları gibi- doğal kaynakların dolaşım ağına katılması ihtimali de söz konusu olmuştur. (Foucault, 2013, ss.19-21)

Temel olarak, liberal yönetim aklı çerçevesinde ticari ilişkilerin genişlemesi ve endüstriyellemenin gelişmesiyle birlikte, kentlerde artan nüfusun yönetilebilmesi için dolaşımın ve kamu hijyeninin sağlanması odaklı geliştirilen kentsel düzenlemeler, “kentsel planlama” metodunun geliştirilmesine ve kurumsallaşma sürecinin başlamasına sebep olmuştur. Böylelikle, yerel ve ulusal ölçekte planlar hazırlanmış, özellikle savaş sonrası dönemde tüm dünyada, nüfusa dair ekonomik ve sosyal süreçlerin (ekonominin yaralarının sarılması, nüfusun refahının artırılması,

---

²⁹ Paris’le dolaşım ağının kurulması, Erdre Nehri’nin düzenlenmesi gibi (Foucault, 2013, s.20)

kapitalizme uygun toplumun yaratılması,vs.) yürütülmesinde, planlama mekanizması başat rol oynamıştır.

Bu noktada, liberal yönetim aklına uyumlu ekonomik – politik koşullar bağlamında kent mekanını ve kentsel hayatı düzenleyen şehir planlama, ayrıca ileriye yönelik tahminler de yürütmekte ve çeşitli olasılıklar üzerinden geleceği yönetebilme / yönlendirebilme amacına da hizmet etmektedir. Yönetim mekanizmaları tarafından hazırlanan ve kent mekanını tasarlayarak şehir yaşamına müdahale eden planlama, geleceği de şekillendirme amacı güderek, uzun vadede ortaya çıkabilecek farklı olasılıklar üzerinden değerlendirmeler yapıp, bu tahminleri yönetim biçiminin hakikatlerine olumsuz etkide bulunmayacak şekilde dönüştürmeyi de hedeflemektedir (Ersoy, 2007). Bununla birlikte planlama, geleceğe yönelik düzenlemeler konusunda fazla katı davranmamaktadır. Yani; günün koşulları değiştikçe, daha önceden yapılan projeler, alınan kararlar ve karşılığında elde edilen sonuçların yeniden değerlendirilmesi, yeni projelerin üretilmesi ve planların revize edilmesi de söz konusu olabilmektedir.

Topluma dair süreçlerin yönetilebilirliğini kolaylaştıran şehir planlama, bu dönemde kurumsallaşması ve devletler tarafından daha fazla önemsenmesiyle birlikte, yerel ölçekten ulusal ölçeğe kadar çeşitlilik göstermiştir. Artık, yerel bir lokasyondaki kentli öznelerden tüm toplumun yaşam döngüsüne uzanan bir skala üzerinden, nüfusun idare edilebilirliğini sağlayan kentsel planlama; ekonomik, sosyal, hukuki, ekolojik ve fiziksel olmak üzere mekana dair bütün ilişkiler ağı hakkında bilgi sahibi olmayı gerektiren bir organizasyon haline gelmiştir. Ayrıca, çok geniş alanlarda yönetsel müdahaleleri gerçekleştirme görevi olan bu organizasyon, kendi içinde ölçeklenir ve ölçekler arasında bir hiyerarşi bulunmaktadır (Ersoy, 2007). Bu hiyerarşiye bağlı olarak planlamanın, bütünden parçaya doğru bir izlek oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Yani; bir kentsel planın konusu haline gelmiş olan mekan, öncelikle içinde bulunduğu bölge veya kentle ilişkisi kurularak değerlendirilmektedir. Mekana yapılacak herhangi bir müdahalede (örneğin; ulaşım akslarının düzenlenmesi, yeşil alan tasarımı, konut bölgelerinin ve kentsel donatı alanlarının belirlenmesi gibi) bu alanın, bölgeyle olan ilişkisine katkısı ya da vereceği zararlar ele alınmakta ve buna

göre analizler yapılmaktadır. Daha sonra, bölgesel ölçekte alınan plan kararları doğrultusunda hiyerarşik bir düzende üst ve alt ölçekli planlar oluşturulmaktadır. Son olarak da planlarda detaylıca belirlenmiş her tasarıma ve fonksiyona uygun olacak kentsel tasarım projeleri –ilgili kent parçacığı için- hazırlanır ve uygulanır. Bu haliyle planlama, kentsel nüfus üzerinde düzenleyici bir rol oynamaktadır. Mekana müdahale ederken kullanıcıların alışkanlıklarını ve alan kullanma biçimlerini yönlendirmekte, birbirleriyle kurdukları ilişki biçimlerini ve “stratejileri”³⁰ de etkilemektedir.

3.4. Neoliberal Yönetimsellik Anlayışı ve Kentsel Düzenleme

Mekânı düzenlemesi ve aynı ölçüde sosyal hayata da etki etmesi sebebiyle yönetimin elinde bulunan planlama, her koşulda bir müdahale aracı olmuştur. Bu sebepten ötürü, yönetim aklına bağlı olarak planlamanın da neye ve nasıl müdahale ettiği sorularına karşılık verilen yanıtlar her seferinde değişmektedir. Liberal yönetimsel aklın daha baskın olduğu bir yapıda, kapitalist ekonominin işlemesi için, toplumsal risklerin azaltılması ve böylelikle nüfusun refahının artırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda ortaya çıkan kentsel planlama süreçlerinde, devlet müdahalesiyle kent ekonomisi içerisinde var olan piyasa mekanizmalarının dengeli gelişimine ve ekonomik süreçlerin topluma vereceği olumsuz etkilerin minimize edilmesine yönelik kararlar alınmaktadır.

Lakin; neoliberal akılsallığın baskın hale geldiği bir yönetim modelinde, piyasa mekanizmalarının nüfus üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin telafisi, planlama gündeminin dışında kalmaktadır. Bunun yerine, planlama sürecinde alınan kararların ekonominin lehine işlemesi gözetilmekte ve yapılan kentsel düzenlemelerle toplumun olumsuz koşullarının minimize edilmesiyle ekonomik süreçlerin yarattığı risklerin azaltılması değil; bu olumsuz koşullar doğrultusunda bireylerin kendi riskini kendisinin bertaraf etmesi beklenmektedir. Bu riskleri bertaraf edecek ekonomik ve sosyal donanıma sahip olmayanların ise yeni kentsel düzenden dışlanması söz

---

³⁰ Stratejiler; söz konusu ilişki biçimlerinin yönünü değiştirme, ilişkiler içerisinde eylemde bulunma halini ifade etmektedir.

konusu olabilmektedir.³¹ Liberal yönetimsellik biçiminin yavaş yavaş neoliberal yönetimselliğe evrilmesiyle birlikte, yönetimlerin nüfusa dair süreçleri ele alma yöntemi de değişmeye başlamıştır. Paralel olarak, planlamanın da kentsel yaşamı örgütleme ve kentli nüfusu yönlendirme tarzı yeniden dönüşüm geçirmiştir. Bu doğrultuda, bu yönetim tekniğinin geçerliliğinin azalmaya başladığı 1980'li yıllarla birlikte, bu dönemin hakikatinin kentsel mekandaki uygulayıcısı olarak kullanılan liberal planlama anlayışına da eleştiriler getirilmeye başlanmıştır.³² Bu eleştirilere paralel olarak piyasa mekanizmalarının işleyişinin ve rekabetin öncelik olduğu neoliberal yönetim biçiminde planlama, özel sektör ve kamu kurumları arasında bir bağ kurmaya odaklanmaktadır (Campbell & Fainstein, 2000). Böylelikle, piyasanın düşüşe geçtiği durumlarda planlamanın işlevi ekonomik mekanizmaları yükseltme ve kamu sektörüyle arasında bir denge kurmak şeklinde de tezahür etmektedir. Bazı özelleştirmeler, spesifik olarak da kamu hizmetlerine dair uygulamaların özel sektöre devredilmesi ya da kentsel tasarım yapılacak bir bölgeye ait projenin, bir özel inşaat firmasına verilmesi buna örnek olarak gösterilebilir. Bu tarz durumlar, kamu kurumları ve özel sektör arasındaki makasın daralmasına, işlevlerin belirsizleşmesine ve iki sektör arasında bir karşıtlığa yol açmış gibi görünse de esasen, kamusal gücün eliyle ve planlama aracılığıyla, kentsel ekonomik süreçlerde piyasa mekanizmalarının belirlediği bir ortamın önünün açılmasına sebep olmaktadır.

Yönetimsellik biçiminin değişmesiyle beraber liberalizmin en önemli araçlarından biri olan planlama yaklaşımına da eleştiriler yöneltilmiştir. Bu eleştiriler, ABD'de 1960'lı yıllardan başlayarak ve ilerleyen yıllarda (1970'li ve 1980'li yıllarda) dünyanın geri kalanında da etkisini göstermiştir.³³ Eleştirilerin hedefinde, daha çok

---

³¹ Örneğin; bir kentsel dönüşüm projesinde, projenin bir özel inşaat şirketine verilmesi, bu bağlamda o dönüşüm alanında bir soylulaştırma gerçekleşmesi, bu düzene sosyal ve ekonomik olarak herkesin ayak uydurabileceğinin düşünülmesi, uyduramayanların dışlanması, vs

³² Planlamaya dair tartışmalar esasen yeni baş göstermiş tartışmalar değildir. Neoliberal yönetimsellik tartışmalarının yaşandığı 1930'lar ve 1940'larda planlamaya dair tartışmalar da sürdürülmüştür (Lemke, 2016) Bu dönem yapılan tartışmaların göbeğinde ise yine plan sürecinin sadece kamusal güç tarafından yönlendirilmesi ve piyasa mekanizmalarının serbest dolaşımı bulunmaktaydı. Buna rağmen, özellikle 1950'lerle birlikte ekonomik işleyiş ve toplumsal refahın birlikte sürdürülebilirliğinin baz alındığı kapsamlı planlama anlayışı hakim kılınmıştır.

(liberal) planlamanın uzun erimli ve bütüncül olması gösterilirken, bunun temelinde esasen planlamanın piyasayla ilişkisinin sorgulandığı, piyasaya yönelik müdahalesinin eleştirildiği yaklaşımlar bulunmaktadır. Uzun erimli ve bütüncül (liberal) planlamanın, ekonomi üzerinde olumsuz etkide bulunduğuna yönelik eleştiriler eşliğinde devletin, kente bu şekilde müdahale etme biçiminin kaldırılması gerektiği üzerine tartışmalar yürütülmüştür. Planlamanın, liberal yönetimsellik etrafında şekillenmiş olan “kamu yararı” ilkesi bağlamında kentlilerin standartlarının iyileştirilmesi yönündeki hamlelerinin, piyasanın işleyişine zarar vererek girişimcilerin inisiyatif almasına ket vurduğu ve rekabeti engellediği, ekonominin üzerinde adeta yük oluşturduğu savunulmaktadır (Campbell & Fainstein, 2000). Neoliberal akılsallık, bu durumun tersine, piyasanın düşüşe geçtiği noktalarda devletin, piyasayı yükseltecek şekilde planlama yoluyla katkıda bulunması gerektiğini ifade etmektedir.

Bütün bu eleştirilerin karşılığı olarak, kentsel düzenlemelere dair nüfusun ihtiyacı olan şeylerin, rekabet edebilirliği bozmayacak şekilde, özel sektör tarafından üstlenilmesi ve devletin de, bu kentsel girişimciliğe destek olması gerektiği öne sürülmektedir (Campbell & Fainstein, 2000). Bu bağlamda, kentsel planlar hazırlanırken belirlenen kentsel dönüşüm alanlarının, meydanların, ulaşım ve altyapı projelerinin, yönetim mercileri tarafından ihale yoluyla özel firmalara devredilmesi esasında, neoliberal yönetimsel aklın planlama anlayışına sirayet ettiğini kanıtlamaktadır. Bununla birlikte, neoliberal rasyonalite doğrultusunda, piyasa mekanizmalarının kentsel süreçlerde baskın gelmesiyle ortaya çıkan “yeni” bir özne profili de ortaya çıkmaktadır.

Kentsel planlama sürecinde ekonominin başat rol oynadığı bu yönetim akılsallığında kimi zaman planlama yapılan alanda yaşayanlar ya da o alanı kullananlar, bu “yeni” yönetim anlayışının vaad ettiği kentsel hayatı ekonomik ve beşeri açıdan karşılayabilecek güce sahip olmamaktadırlar. Böyle bir durumda neoliberal rasyonalitenin koşullarına uyum sağlayamayan bu öznelerin dışlanması ve yerlerine

---

³³ 1970’lerin sonuna doğru yeniden gündeme gelen eleştirilerle birlikte, geniş kapsamlı ve kamu yararı endeksli, ulusal ölçekli planların yerine ekonominin başat rol oynadığı ve hükümetin, ekonomi üzerindeki kısıtlayıcı rolünün tartışıldığı, özelleştirmelerin ve kentteki ticari faaliyetlerin ağırlığının artırıldığı bir döneme geçilmiştir.

hem ekonomik anlamda neoliberal kent koşullarına uyum sağlayabilen hem de üst düzey ekonomik faaliyetlerin getirdiği kültürel alanlarda kendini var edebilen, yaşam tarzı ve tüketim alışkanlıkları içinde bulunduğu yeni akılsallıkla paralellik gösterdiğinden dolayı ekonomik süreçlerin getirdiği riskler karşısında “hayatta kalabilen” öznelerin ikame edilmesi söz konusu olmaktadır. Beyoğlu Kentsel Sit Alanı için hazırlanmış olan KAİP’in, liberal ve neoliberal yönetimsellik biçimleri üzerinden değerlendirileceği bu tez çalışmasında öncelikle Türkiye’deki şehir planlama anlayışının bu yönetimsellik biçimleriyle birlikte değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

3.5 Yönetimsellik Biçimleri ve Türkiye’de Şehir Planlama Anlayışının Değerlendirilmesi

Yönetim sanatında 18.yy’ın ortasından itibaren yaşanan değişimle birlikte ortaya çıkan liberal yönetimsellik anlayışının temel prensibi “bireylerin özgürlüğü” üzerine şekillenmiştir. Buradaki özgürlük anlayışı serbest piyasa koşulları içerisinde bireylerin mübadele edebilirliği ve bu rasyonellik perspektifinden yönetilebilirliği olmaktadır (Lemke, 2016). Bu bağlamda, “toplum” kavramı da bu yeni yönetimsel aklın ilgi odağı haline gelmiştir ve toplumun, bu yönetim rasyonalitesi kapsamında idare edilebilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Toplumun, serbest piyasa koşullarının ve mübadele ilişkilerinin ön plana çıktığı bu akılsallık çerçevesinde yönetilebilmesi için; bireylerin güvenli dolaşımı önem arz etmeye başlamıştır (Foucault, 2019). İnsanların güvenli dolaşımının sağlanabilmesi noktasında da şehir planlama devreye girmektedir. Bu bağlamda gelişen şehir planlama anlayışında; “piyasanın her düzeyde yarattığı kaos ve karmaşanın düzenlenmesi kaygısının temel belirleyici olduğu açıktır”(Ersoy, 2007, s.65). Piyasanın meydana getirdiği kaos ve kargaşanın düzenlenmesi kaygısının temel sebebi de yine piyasadaki işleyişin aksamadan devam ettirilmesidir.

Bu anlamda şehir planlama kapsamında yapılan düzenlemeler, serbest piyasa hareketliliğinin canlı tutulması için bireylerin kent mekanında güvenli dolaşımını sağlamaktadır. Liberal yönetim akılsallığı bağlamında kurulan bu planlama

anlayışının³⁴ uygulanabilirliğinin meşruiyet zemininde de bu nedenle toplum çıkarını koruyan “kamu yararı” kavramı bulunmaktadır (Ersoy, 2007). Simmie (1974) tarafından aktarıldığı haliyle kamu yararı ilkesinde, bireylerin tek tek çıkarlarının düşünülmesi yerine toplumun tamamını ilgilendiren genel çıkarların bütüncül bir yaklaşım içerisinde ele alınması esastır (Ersoy, 2007’de atıfta bulunduğu gibi). Bu noktada planlama, devletin bir düzenleme / kaynak dağıtma aracı olarak piyasa mekanizmalarının kentle olan ilişkisine müdahale ederken bu ilke kapsamında kente “bütüncül”³⁵ yaklaşmakta ve “düzenleyici”³⁶ rol oynamaktadır. O halde, -kamu yararı kavramıyla iç içe geçmiş- planlama yaklaşımındaki herhangi bir değişime paralel olarak bu kavramın içeriği de değişime uğrayacaktır. Bu nedenle, şehir planlama pratikleriyle kamu yararı ilkesinin dönüşüm sürecini birlikte ele almak, değişen planlama anlayışı ve bağlı bulunduğu yeni yönetim rasyonalitesini kavrayabilmek açısından yerinde olacaktır.

Liberal yönetim rejimiyle beraber 18.yy’ın ortalarından itibaren oluşmaya başlayan piyasa toplumlarının vazgeçilmez bir parçası haline gelen “kamu yararı” ilkesinin esas anlamı bir süredir erozyona uğramaya ve günümüzde yeni bir anlam kazanmaya başlamıştır (Kaya, 2011). Aslında, klasik devlet aklı yönetimindeki dışarıdan kurulan normlara ve bu normlar doğrultusunda şekillendirilen ekonomik ve toplumsal hayata dair yapılan düzenlemelere (iyi fiyat uygulaması, vs.) karşı bireysel çıkarların (serbest piyasa hareketliliğinin) özgür hareketini savunan, içeride “daha az devlet aklının olmasını” sağlamaya yönelik eleştiriler ve karşı tutumlar çerçevesinde liberal yönetim rejimi gelişmiştir (Foucault, 2004). Devlet müdahalesinin, bireysel çıkarlara yönelik etkilerinin azaltılmasıyla ortaya çıkan bu yeni yönetim rasyonalitesinin devamlılığı için toplumun yönetilebileceği güvenlik (düzenleyici) mekanizmaları da oluşturulmak durumundadır (F. Keskin, Söyleşi, 21 Eylül 2019). Foucault (1979)’nun da belirttiği gibi temel nesnesi toplum olan

---

³⁴ Detaylı tartışma, 3. bölümde yapılmıştır.

³⁵ Bütüncül yaklaşım : Planlama yapılan bir kentsel alanın sadece kendi içerisinde değil; çevresel bağlantılarıyla da birlikte düşünülerek etkilediği alanın da dikkate alınması ve buna göre düzenlenmesi anlamına gelmektedir.

³⁶ Ekonominin, kente ve kentliye zararlı etkilerini azaltmaya yönelik hareket ederek; toplumun dolaşım ve hareketlilik gücünü artıran şartları sağlayan yaklaşım

ekonomi – politik eksenli bu sistemde esas mesele, yönetimin varoluşunu meşrulaştırmak için toplumla ilgili olarak hangi hedeflerin izlemesi gerektiğinin bilinmesidir (Lemke, 2016’da atıfta bulunulduğu gibi).

Bu bağlamda, güvenlik mekanizmalarının işlevinin bir gerekliliği olarak “bireylerin eylemlerini liberal yönetimin amaçları doğrultusunda kullanabilmek için, öznelere özgürlüğünü belirli bir şekle sokmak elzemdir” (Lemke, 2016, s.264). Bu sebepten ötürü, serbest piyasanın hareketliliğini sağlayabilmek için bireysel çıkarların korunabilmesinin yanı sıra toplumun genel çıkarının korunması da liberal yönetim rejimi için önem arz etmektedir. Toplumun genel çıkarının korunarak bireysel özgürlüklerin hayata geçirilebilmesi için “kamu yararı” ilkesi, özgürlükleri düzenleyici bir işlev üstlenmektedir. Bu kavram, ekonominin baz alındığı bu sistemde toplum çıkarları ve birey çıkarlarının birbirleriyle uyumlu yürütülmesini sağlayarak piyasa süreçlerinin toplum için yaratabileceği riskleri azaltmayı ve genel anlamda, toplumdaki bireylerin fırsatlara erişimi konusunda görece bir denge sağlamayı hedeflemektedir. Liberal yönetim biçimi kapsamında ortaya çıkmış olan şehircilik anlayışı da bu ilke aracılığıyla kentsel düzenlemeler gerçekleştirerek piyasa mekanizmalarının kentteki rolünü, sınırlarını belirlemekte ve buna göre kaynakların mekandaki dağılımını kurgulamaktadır.

Şehir planlama yaklaşımının esas amacı, bir kentte piyasa mekanizmalarının işlerliğini sağlamaktır (Campbell & Fainstein, 2000). Bu bağlamda, bir siyasal kurum olan yerel yönetim birimlerinin bakış açısı doğrultusunda liberal kentsel süreçler tasarlanmıştır; kentsel mekanlara yüklenen çeşitli fonksiyonlarla birey dolaşımının ve ticaretin (piyasanın) sınırları çizilmiştir. Bu anlamda, kamu yararı ilkesi de planlama aracılığıyla piyasa mekanizmalarının kentteki hareketliliğine olanak tanırken aynı zamanda genel toplum çıkarlarının göz önünde tutulmasına ve bu çıkarlara zarar veren herhangi bir bireysel girişimin (ekonomik) dolaşımına müdahale edilerek kısıtlanmasını da mümkün kılmaktadır. Kamu yararını baz alan planlama ilkeleri yerel yönetimlerin hareket kabiliyetlerinin çerçevesini çizirken, bu ilkeler aracılığıyla gerçekleştirilen müdahalelerle de şehirlerde piyasa hareketliliği düzenlenmekte ve ekonomi – politığın kent mekanı üzerinden okunması sağlanmaktadır.

1930'larla birlikte liberal yönetimsellik bireysel ekonomik çıkarlar üzerinde toplum lehine işleyen devlet müdahalesi sebebiyle eleştirilmiştir.³⁷ Devlet müdahalesine dair hoşnutsuzlukların başlamasıyla birlikte liberal yönetimselliğin krize girdiğini düşünenlerin, (Friedrich Hayek, Jacques Rueff, Raymond Aron, Wilhelm Röpke, Alexander von Rüstow) bu yönetim rasyonalitesini içinde bulunduğu krizden çıkartmak adına düzenlemiş oldukları Walter Lippmann Kolokyumu (1938) bu anlamda neoliberalizmin ortaya çıkış noktasıdır. Bu kapsamda kolokyumun temel bileşeni, liberal sistemi toplum menfaatlerine yönelik planlamacı ve korumacı devlet müdahalesinden kurtarabilmek için yeni bir müdahale biçimi ve bu müdahale biçiminin sınırlarını belirleyen bir ortaklık oluşturmuştur. Devlet müdahalesinin piyasa süreçlerinin aleyhine yaptığı müdahaleler kadar liberalizmin, tam anlamıyla özgür piyasa koşulları altında da ilerleyemeyeceği belirtilerek, devletin belli yasalar çerçevesinde bu süreçlerin düzenlenmesine etki etmesi gerektiği düşünülmüştür.³⁸ (Dardott & Laval, 2012, ss.141 - 145).

Bununla birlikte daha sonra kurulmuş olan Mont – Pelerin Cemiyeti de aynı şekilde piyasaya yönelik müdahalelerin, ekonomik süreçlerin zararlarının azaltıldığı ve toplumsal iyileştirme yönünde işlediği değil; tersine piyasa ve bireysel çıkarlar lehine işleyen müdahaleler çerçevesinde liberal akılsallığın sürekli dinamik tutulduğu bir yönetim biçiminin kurulması gerektiği noktasında ortaklaşmışlardır (Foucault, 2004). 1930'ların sonuna doğru kuramsal çerçevesi oluşturularak kapitalizmin yönetiminin yeniden düşünülmesi bağlamında oluşturulan neoliberal akılsallık, 1980 yılı itibariyle Türkiye’de de etkilerini göstermeye başlamıştır (F. Keskin, Söyleşi, 21 Eylül 2019).

---

³⁷ “1929’deki Büyük Bunalım bu piyasa kurgusunu alt üst etti, piyasanın pek öyle doğal işler bir tarafı olmadığı anlaşıldı, artık ana mesele her koşulda onu nasıl yaşar ve işler hale getirmek gerektiği üzerine odaklanmalıydı, dolayısıyla eski yönetim rasyonalitesi de sorgulanmaya başladı” (Kaya, 2011).

³⁸ Bu kolokyum, daha sonra liberal sistem krizinden çıkılması için tartışmaları sürdüren Mont-Pelerin Cemiyeti’nin kurulmasına da ön ayak olmuştur. Bu cemiyet ise; Amerikan ve Alman neoliberal akımlarını birleştirilmiştir (Dardott & Laval, 2012).

Neoliberal yönetimselliğin baskın hale gelmesiyle birlikte Türkiye'deki kamu kurumlarının liberalizm etkisindeki tavrı da değişime uğramıştır. Bu doğrultuda Valentine (2002) ve Clamour (2006)'un da aktardığı gibi her şeyin piyasalaştığı bir ortamda kamu da özelleşmekte; liberal yönetim rasyonalitesine bağlı “kamu yararı” kavramı da neoliberal yönetim rasyonalitesindeki yerini özel çıkarların rekabetine ve piyasaya bırakmaktadır (Kaya, 2011'de atıfta bulunulduğu gibi).

Bu dönüşümden dolayı, devlet müdahalesinin toplumsal çıkarları ön planda tutan tavrı bireysel çıkarların lehine yönelmiştir. Haliyle, liberal yönetim akılsallığı çerçevesinde şekillenen şehir planlamanın temel dayanağı “kamu yararı” ilkesi de neoliberal yönetim biçiminin, piyasa dinamizmini ve rekabeti öne çıkartan prensipleri doğrultusunda yeniden kurgulanmıştır. Liberal yönetim rejiminde - kurgulanan şehircilik anlayışı ekseninde toplum çıkarlarını gözeterek devlet eliyle kentsel fonksiyon dağılımını gerçekleştiren şehir planlama, neoliberal yönetim rasyonalitesinde şekillenen şehircilik yaklaşımı kapsamında özel sektörün, bireysel girişimcilerin kentsel düzenleme süreçlerinde daha aktif hale gelmesini teşvik etmiş ve kamu yararını da artık ekonomik süreçlerin gücü üzerinden tanımlamaya başlamıştır (Campbell & Fainstein, 2000). Bu noktada planlama, piyasalaşmanın ve rekabetin kent hayatını önemli ölçüde şekillendirdiği bir akılsallık rejiminin aracı olmuştur. Bu bölümde, 1980'lerle başlayıp 2000'li yıllardan sonra etki alanını artırarak devam eden neoliberal yönetim akılsallığı çerçevesinde ortaya çıkan şehir planlama anlayışının özellikleri ve gerilimleri tartışılacaktır. Bu tartışma yapılırken de liberal ve neoliberal yönetim rasyonaliteleri altında şekillenen planlama yaklaşımlarını tanımlayan ve ikisinin de ortak noktası olan “kamu yararı” kavramı etrafında var olabilen plan uygulamalarının incelenmesi önem arz etmektedir.

Bu noktada, konunun daha net anlaşılabilmesi için öncelikle, bu çalışma kapsamında kentsel planlamaya ait temel kavramsal tanımlar aktarılacaktır. Akabinde, 1937 tarihli Henri Prost Planı itibariyle Beyoğlu özelinde yapılmış olan planlar değerlendirilerek Beyoğlu'nda planlamanın tarihsel sürecinden bahsedilecektir. Daha sonra, Beyoğlu kentsel sit alanı için hazırlanmış olan 2009 onanlı koruma amaçlı nazım planıyla 2010 onanlı uygulama imar planı ele alınacaktır. Tarihsel süreç ve bu bölümün temel konusunu oluşturan Beyoğlu koruma amaçlı imar

planları incelenirken, planlama alanında meydana gelen yasal çerçevedeki değişimler ve beraberinde gelişen belli başlı uygulamalarla yönetimsellik anlayışındaki kırılma noktaları gözlemlenecektir.

Bu kırılma noktalarıyla birlikte dönüşen “kamu yararı” kavramıyla birlikte gelişen neoliberal planlama anlayışı, Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı (2009) ve Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planları üzerinden vurgulanacaktır. Bu bağlamda, planlamada yaşanan değişimlerle birlikte süregelen söylemler, tartışmalar, itirazlar, uygulamalar, kararlar gibi toplumsal süreçler de analiz edilerek “eski” ve “yeni” yönetimsellik anlayışları arasındaki gerilimler, plan süreçleri kapsamında ortaya çıkan pratikler ve karşı pratikler üzerinden tartışılacaktır.

3.5.1 Şehir planlama

Şehir planlama esasen keskin bir tanımlama yapmanın zor olduğu bir alandır. Bunun temel sebeplerinden kent mekanına teknik bir müdahale aracı olarak işlev görürken kenti ekonomik, sosyal ve politik süreçlerin dahil olduğu çok katmanlı dinamikler ve ilişkiler üzerinden analiz etmesidir (Campbell & Fainstein, 2000). Bu bağlamda planlama, Davidoff ve Reiner (1962)’in bahsettikleri üzere, bütün bu dinamiklerin analiz edilmesiyle birlikte geleceğe yönelik bir vizyon belirlemektedir (Ersoy, 2007’de atıfta bulunulduğu gibi). Geleceği tasarlayan ve bu tasarımı da belli başlı günümüz analizlerini baz alarak yapan planlama anlayışının çıkış noktasının da (kurumsallaşmasının) “piyasa mekanizması ve liberalist mülkiyet anlayışına uygun olarak gerçekleşen sanayileşmenin ortaya çıkardığı sanayi kentinin sorunlarına tepki olarak geliştiği” söylenmektedir (Tekeli, 2017, s.52).

Bu sanayi kentinin şekillenmesinde ise, bireyi temel alan yeni yönetimsellik anlayışı bulunmaktadır. Bu noktadan bakıldığında Mumford (2007)’a göre; kentsel yapılanmaların yeni aktörleri “bankerler, sanayiciler ve makine mucitleri” olmaktadır. (s.549) Bu bağlamda, ekonomik faaliyetlerle birlikte kentsel şekillenmenin de bu yeni girişimcilerin çıkarlarına bırakıldığı bir ortam bir süre sonra kamusal hijyeni tehdit eder hale gelmiştir ve bu durum eleştirilerle birlikte gelen yeni kentsel yaklaşımların da geliştirilmesiyle birlikte bir süre sonra liberal

yönetimsel anlayışın sürekliliği için de tehdit oluşturmaya başlamıştır.³⁹ Bu nedenle, güvenli dolaşımın sağlanmasıyla liberal işleyişin devam edebilmesi için bu yönetim rasyonalitesi kapsamında ortaya çıkan “kamu yararı” ilkesi bağlamında kent planlama anlayışı gelişmiştir. Bu kent planlama yaklaşımında da herkesin güvenli ve rahat dolaşımının sağlanması açısından kentin; sosyal, ekonomik ve politik açıdan ele alınarak devlet tarafından gerçekleştirilen bütünsel müdahalelerle düzenlenmesi gerekmektedir. Böylelikle kent mekanı, (kamu kurumları tarafından) fonksiyonel bölgelere ayrılmakta; oturma, çalışma, dinlenme ve dolaşım mekanları birbirinden ayrılmaktadır (Tekeli, 2017).

Bu planlama yaklaşımında ekonomik, sosyal ve politik süreçler doğrultusunda kentsel alana işlevler yüklenip dolaşım ağı kurulurken söz konusu planlanacak alan çevresel ilişkileriyle de dikkate alınmakta, bahsedilen (ekonomik, sosyal, politik) süreçler doğrultusunda analiz edilerek bölgesel ve bütünsel olarak değerlendirilmektedir. Bölgesel ve bütünsel yaklaşım kapsamında şehir planları da kendi içinde kademelenmekte, bir ölçek hiyerarşisine dayanmaktadır. Bu bağlamda 3194 sayılı kanunun 6. maddesinde tanımlandığı üzere kentsel planlar;

Kapsadıkları alan ve amaçları açısından Mekânsal Strateji Planlarına uygun olarak; “Çevre Düzeni Planları” ve “İmar Planları” kademelerinden oluşur. İmar planları ise nazım imar planı ve uygulama imar planı olarak hazırlanır. Her plan bir üst kademedeki plana uygun olarak hazırlanır. (3194 sayılı kanun)

İmar Kanunu’nda da tanımlandığı şekliyle planlar, birbirleriyle entegre bir şekilde ilerlemek durumdadır. Buradan anlaşılacağı üzere; her bir ölçekteki kentsel müdahalelere dair karar alınırken, bir üst kademede alınan plan kararları ve ilgili alana atfedilen fonksiyon göz önünde bulundurulmak durumundadır. Örneğin, bir kent için nazım imar planı yapılırken içinde bulunduğu bölgeyle ilişkisini belirleyen çevre düzeni planının belirlediği işlevlere bağlı kalınması gerekmektedir. Uygulama imar planı yapılacak alanda ise bir üst ölçek olan nazım imar plan kararları dikkate alınmaktadır.

---

³⁹ Güzel Kent ve Bahçe Kent hareketleri gibi (Ersoy, 2007).

Şehir planlamanın ana çerçevesinin açıklanmasından sonra 1985 onanlı ve hala güncel olan, 3194 sayılı İmar Kanunu'nda bahsedilmiş olan ve Türkiye'de plan hiyerarşisini oluşturan bu plan tiplerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Bu plan türlerinin her biri elbette çalışmanın konusu değildir. Ancak, bunların tanımlanması Beyoğlu ile ilgili kentsel süreçlerin tartışılacağı esas noktalar olan nazım ve uygulama imar planlarının daha net anlaşılabilmesi ve bu planların çevresel ilişkilerindeki bağlantı noktalarının görülebilmesi açısından önem arz etmektedir.⁴⁰

3.5.2 Türkiye'de kentsel planlama biçimleri ve plan hiyerarşisi

Türkiye'de oluşturulmuş olan kentsel planlama sistemi içerisinde, yasal mevzuat gereğince tanımlanmış olan plan tanımlarından ve aralarındaki ölçek hiyerarşisinden bahsetmek, liberal planlama yaklaşımı doğrultusunda oluşturulan plan bütünselliğini ve KAİP'in bağlı bulunduğu ölçek hiyerarşisini anlamak açısından yerinde olacaktır. Bu bağlamda, yasal mevzuat içerisinde tanımlanmış olan “Mekansal Strateji Planı, Çevre Düzeni Planı, İmar Planı (Nazım ve Uygulama İmar Planı), Koruma Amaçlı İmar Planı”ndan bahsedilmesi gerekmektedir.

Yukarıdan aşağıya doğru tanımlanmış hiyerarşik yapıya göre planları ele alırsak öncelikle Mekânsal Strateji Planı'nı anlatmak uygun olacaktır. Mekansal Strateji Planı; “ekonomik, sosyal politikalar ve çevre politikaları ile stratejilerini mekânla ilişkilendirerek fiziki gelişmeyi ve sektörel kararları yönlendiren, ülke bütününde ve gerekli görülen bölgelerde hazırlanan, raporu ile bütün olan plandır” (3194 sayılı kanun). Yasada bu şekilde tanımlanmış olan ve plan hiyerarşisinin tepe noktasında bulunan mekansal strateji planının önemi, merkezi yönetim politikaları doğrultusunda genel olarak ülke bütününe dair sektörel kararlar paralelinde hedefleri belirleyip, mekansal gelişmeyi yöneten ve diğer plan çeşitlerine kılavuzluk eden bir konumda olmasıdır. Ulusal ölçekte yönlendirici etkisi olan bu plan, merkezi yönetim kurumlarından biri olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na bağlı Mekansal Planlama

---

⁴⁰ Plan tanımları, Türkiye'deki planlama sisteminin anlaşılabilmesi açısından yasal mevzuat içerisinde alınmıştır.

Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020).⁴¹

Hiyerarşinin bir diğer yönlendirici basamağı olan Çevre Düzeni Planı da,

varsa mekânsal strateji planlarının hedef ve stratejilerine uygun olarak yerleşim, gelişme alanları ve sektörlere ilişkin alt ölçek planlarını yönlendiren genel arazi kullanım kararları çerçevesinde ilke ve kriterleri belirleyen, bölge, havza veya il bütününde hazırlanan, plan hükümleri ve raporuyla bir bütün olan plandır. (3194 sayılı kanun)

Bu plan bölge ya da il ölçeğinde hazırlanmakta olup, ilçelerin yapısal özelliklerine göre işlevsel dağıtımını yapmakta, böylelikle alt ölçek imar planlarını yönlendirmektedir. Çevre düzeni planları, büyükşehir sınırları dahilindeyse büyükşehir belediyeleri, bölgesel nitelikteyse Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020).⁴²

İmar planları ise, kentsel müdahale yapılması düşünülen bir alan hakkında detaylı bilgi veren haritalardır. Bu planlar; “Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planı”ndan meydana gelir. Mevcut ise bölge planı ve çevre düzeni plan kararlarına uygunluğu sağlanarak, belediye sınırları içinde kalan yerlerin nazım ve uygulama imar planları ilgili belediyelerce yapılır veya yaptırılır” (3194 sayılı kanun). Şehir planlama çalışmalarının belkemiğini oluşturan 3194 sayılı İmar Kanunu’nda belirtildiği gibi imar planları bölgesel ölçekte hazırlanan planlarla uyumlu olmak ve bir bütünlük oluşturmak durumundadır. Ayrıca bu planlar, ilgili kentsel alanın yerel yönetimlerinin sorumluluğundadır. Bu bağlamda yerel yönetimler, merkezi idare tarafından bölgesel bazda çerçevesi oluşturulmuş plan kararlarına uygun bir şekilde, kent mekanında ilgili analizlerini gerçekleştirerek geleceğe yönelik bir tasarım oluşturmak durumundadırlar.

Bir imar planı çeşidi olarak “Nazım İmar Planı” da yine İmar Kanunu’nda tanımlandığı şekliyle;

varsa bölge planlarının mekâna ilişkin genel ilkelerine ve varsa çevre düzeni planlarına uygun olarak halihazır haritalar üzerine, yine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak çizilen ve arazi parçalarının; genel kullanım biçimlerini, yerleşme alanlarının gelişme yön ve

---

⁴¹ (URL,17)

⁴² (URL,17)

büyükliklerini, nüfus yoğunlukları ve eşiklerini, ulaşım sistemlerini göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere düzenlenen, plan hükümleri ve raporuyla beraber bütün olan plandır. (3194 sayılı kanun)

Bu bağlamda üst ölçek plan hedefleri doğrultusunda tasarlanacak olan bir kent mekanına özgü süreçler kapsamında yapılmış olan analizlerin, fiziksel bir müdahaleye dönüşmesinin hazırlıkları bu aşamada yapılmaktadır. Analizlerle birlikte kentsel alan; mekansal kullanım biçimleri, sosyal ve ekonomik şartlarına göre arazi parçalarına ayrılmakta ve bu bağlamda gelecekteki işlevselliği tanımlanmaktadır. Nazım imar planları, ilgili büyükşehir belediyesince hazırlanmaktadır.

Uygulama İmar Planı ise,

tasdikli halihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak nazım imar planı esaslarına göre çizilen ve çeşitli bölgelerin yapı adalarını, bunların yoğunluk ve düzenini, yolları ve uygulama için gerekli imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etaplarını ve diğer bilgileri ayrıntıları ile gösteren plandır. (3194 sayılı kanun)

Bu noktada yine yasal mevzuatta yer aldığı şekliyle uygulama imar planı da nazım imar planının paralelinde hazırlanmak durumunda olan ve “kentsel tasarım projeleri”⁴³ için detaylı bilgileri vererek projenin ana hatlarını belirleyip, plan hiyerarşisine bu şekilde projeleri de dahil edebilen bir plan çeşididir.⁴⁴ Uygulama imar planları, ilgili belediye tarafından hazırlanmaktadır.

Beyoğlu’nda yönetimsellik incelemesinin imar planları üzerinden yapılmasından kaynaklı olarak imar planlarının yasal mevzuattaki konumundan- ve bu planların bağlı olduğu ölçek hiyerarşisinden bahsedilmiştir. Bunun dışında Beyoğlu, İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 07.07.1993 tarih ve 4720

---

⁴³ Kentsel tasarım projesi : Kentsel Tasarım Projesi, doğal, tarihi, kültürel, sosyal ve ekonomik özellikler ile arazi yapısı dikkate alınarak, tasarım amacına göre kütle ve yapılanma düzeni veya açık alan düzenlemelerini içeren; taşıt ulaşımı, otopark ve servis ilişkileri ve yaya dolaşım ilişkilerini kuran; yapı, sokak, doku, açık ve yeşil alanların ilişkisini ve kentsel mobilya detaylarını gösteren; altyapı unsurlarını bütüncül bir yaklaşımla disiplinler arası olarak ele alan; imge, anlam ve kimlik özelliklerini ifade eden; tasarım ilke ve araçlarını içeren uygun ölçekteki projeyi ifade eder. (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020, URL,17)

⁴⁴ Örneğin; kentsel tasarım projeleri için hazırlanan kentsel tasarım envanteri gibi

sayılı kararı ile bir “kentsel sit alanı”⁴⁵ olarak belirlendiğinden dolayı bu alan için yasal mevzuat gereği koruma amaçlı nazım ve uygulama imar planları hazırlanmıştır. Bu bağlamda koruma amaçlı imar planının yasal mevzuattaki yerinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Koruma Amaçlı İmar Planı; 5226 sayılı kanunda,

Kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını⁴⁶ da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; halihazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları, tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekteki planlar” şeklinde tanımlanmıştır. (5226 sayılı kanun)

Koruma Amaçlı İmar Planları, Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulları tarafından doğal, tarihi, arkeolojik ve/veya kentsel sit alanı olarak tescil edilmiş alanlar için hazırlanmaktadır (Kiper, 2005). Bu bağlamda yapılan analizler doğrultusunda, tarihi ve kültürel değere sahip olduğuna karar verilen kentsel alanlarda koruma amaçlı imar planları yapılmaktadır. Koruma amaçlı imar planları da, tıpkı imar planlarında olduğu gibi ölçek hiyerarşisine tabi

---

⁴⁵ Kentsel Sit Alanı : Mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları ve bir bütün olarak o yerleşmenin ait oldukları dönemin yaşam biçimini gelecek nesillere aktarmaları sebebiyle teker teker taşındıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar, sokak ve meydanlar, vb.) birlikte buldukları alanları tanımlamaktadır. (Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik, Kültür ve Turizm Bakanlığı, URL,2)

⁴⁶ Etkileşim – geçiş sahası : Korunması gerekli kültür varlıklarını ve sit alanlarını doğrudan etkileyen, sit bölgeleriyle bütünlük gösteren, daha önceden sit sınırları içindeyken sit sınırları dışına çıkarılmış veya sit sınırları dışında tutulmuş korunacak sokak, meydan, yapı grupları ve benzerlerinin yer aldığı, sit bölgeleri arasında kalmış, sitleri doğrudan etkileyen veya koruma amaçlı imar planlarının hazırlanma aşamasında göz önünde bulundurulması gereken alanları tanımlamaktadır. (Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik, Kültür ve Turizm Bakanlığı, URL,2)

tutulmakta ve üst ölçekte hazırlanmış olan planların hedef ve stratejilerine paralel olarak hazırlanmaktadır. Bununla birlikte – tıpkı imar planında olduğu gibi- gerekli analizler gerçekleştirilerek sit alanları için hazırlanan bu planlar da uygulama aşaması için gerekli olan daha küçük ölçekli kentsel projelere altlık oluşturmakta ve ilgili belediyeler tarafından hazırlanmaktadır.

Bu çalışmanın odak noktası olan Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları üzerinden, kamu yararı ilkesini yönetimsellik anlayışıyla birlikte okuyabilmek için öncelikle şehir planlama kavramından, plan çeşitlerinden, bu planların uygulamaya olan etkisinden ve bütün bunlarla kentsel planlama sürecinin işleyişini sağlayan plan hiyerarşisi, yasal mevzuattaki tanımlamalar ve ilişkiler doğrultusunda ele alınmıştır. Şehir planlamaya bağlı olarak Türkiye yasal mevzuatında tanımlı planlar ve bu planlar arasındaki kademelenme temelde, merkezi yönetim tarafından ulusal ölçekte alınan kararlar doğrultusunda ülkesel ölçekten bölgesel ve –yerel yönetimler eliyle- kentsel ölçeye kadar mekansal biçimlenmeyi yönlendirmektedir. Planların ölçeklerine göre birbirlerine bağlı bir durumda mekanı şekillendirmesi de esasen ülke bütününde piyasadaki işleyişin kendi haline bırakılmaması, bu işleyişin yürütülebilmesi için toplumun genel çıkarını kapsayan kamu yararı ilkesinin gözetilerek, kentsel süreçlerin (ekonomik ve sosyal) yönlendirilmesi için kurgulanmıştır.⁴⁷

3.6 Bölüm Sonucu

Yönetimselleşmiş iktidar tiplerinin akılsallıklarına göre düzenlenen kentlerde, normlar / normaller doğrultusunda belirlenen iktidar teknikleri önemli ölçüde yer tutmaktadır. Hükümrانlık anlayışının akılsallığına bağlı olarak hükümrانın koyduğu kurallar, emirler ve uygulamalar düzleminde işleyen bir kentte, hükümrana ait bir toprak ve bu toprak üzerinden hükümdarın gücünün tahsis edildiği, gücün tebaaya

---

⁴⁷ Davidoff ve Reiner (1962) tarafından aktarıldığı gibi planlama temelde, piyasanın kendi kendine dengeye ulaşamayacağını düşünülmesi nedeniyle (Ersoy, 2007’de atıfta bulunulduğu gibi) devreye girmiştir. Bu bağlamda ilerleyen liberal yönetim akılsallığının devamlılığı için devlet eliyle politikalar üretilip, bu politikaların kamu yararını sağlaması doğrultusunda kentsel düzenlemeler gerçekleştirilerek, piyasanın işleyişine müdahale edilmekte ve sürdürülebilirliği sağlanmaktadır.

gösterildiği kendi içine kapalı ve kısıtlayıcı Ortaçağ kentleri bulunmaktaydı ve böylelikle, hükümler istencin hakikati doğrultusunda kurulmuş yasa ve yasaklar, kent mekanında işletilmiş oluyordu. Devlet akli yönetimselliğiyle birlikte baskın hale gelen disiplinli iktidar mekanizmalarında ise mesele, bir kentte var olması gerektiği düşünülen şeylerin, iç düzenlemeler yoluyla hiyerarşik ve fonksiyonel dağılımını sağlanmaktaydı. 18. yy'da, nüfus artışı ve ticari taleplerin yoğunlaşmasıyla birlikte gelişen liberal yönetimsellik anlayışı doğrultusunda ise; diğer iktidar tekniklerine nazaran dominantlaştığı görülen güvenlikçi mekanizmalar ekseninde mekansal dağılım gerçekleştirilmiştir.

Bu iktidar tekniğinde; nüfusun sağlıklı ve işlevsel, minimum risk içeren şehirlerde yaşayabilmesi için olayların regüle edilmesi, dolaşımın aksamaması ve gündelik yaşamın normalleri bağlamında planlamalar yapılmıştır. Değişen ekonomik ve politik koşullar doğrultusunda ortaya çıkan neoliberal yönetimsellik türünde de, yönetimin kaynak dağıtımını yaparken ekonomik aktörleri göz önünde tutarak kentsel mekandaki yapılaşma sürecini onların lehine desteklediği, kentsel projelerin ihalelerini devrederek kentsel arazi tüketimini piyasanın aktörlerine açtığı ve hatta kentsel planlama süreçlerinde, planlama yapılan alandaki mevcut kentli öznelerin “yeni” yönetim biçiminin getirdiği koşullara uyumlu öznelerle ikame edildiği de görülmektedir.

Bu bağlamda, bir mekanın yapılandırılması sürecindeki ana tema, kentin düzenlenmesine dair hazırlanan projelerin hangi iktidar ekonomisi içinde yer almış olduğudur (Foucault, 2013, ss.27-49). Şehrin sınırlarının çizilmesi, yerleşim alanlarının oluşturulması, kentsel donatı zonları, yeşil alanlar ve bütün bunların kesişimlerini sağlayan sokaklar, meydanlar gibi kentsel öğelerin ne şekilde üretildiği, üzerinde yaşayan insanlara nasıl etkilerde bulunduğu tamamen yönetim hakikatine bağlı geliştirilen kentsel politikaların sonucu olmaktadır.⁴⁸

---

⁴⁸ “Aslında, mekânın ve toprağın bu yapılandırıcı işlevi 18. yüzyılda ortaya çıkan yeni bir şey değil. Sonuçta, İstanbul Boğazı'nın iki yakasını bir köprüyle birleştirmeyi ya da dağları yerinden oynatmayı düşünmemiş hükümdarı var mıdır? Ama tam da, alanın ve toprağın bu yapılandırılışının ve bunlara dair projenin hangi genel iktidar ekonomisi içinde yer aldığı bilebilmek gerekir. Acaba bir toprağa damga vurmak mı, yoksa onu fethetmek mi söz konusu? Acaba özneleri disipline etmek ve onları üretken kılmak mı söz konusu, yoksa bir nüfus için bir yaşam, varoluş ve çalışma ortamına benzer bir şey yaratmak mı?” (Foucault, 2013, s.27)

Yönetimsellik biçimleriyle kentsel mekan düzenlemelerinin tarihsel izleği anlatıldıktan sonra, Türkiye'deki şehir planlama yaklaşımının sistematiğinin liberal ve neoliberal yönetimsellik süreçleriyle olan ilişkisi aktarılmıştır. Bu ilişkisellik üzerinden düşünüldüğünde, Türkiye'de de –yasal mevzuata dayanılarak- liberal yönetim aklı doğrultusunda kamu yararı temelli kurulmuş olan bütüncül ve hiyerarşiye dayalı bir planlama anlayışının temel alındığı görülmektedir. Ancak, bir yandan da neoliberal yönetim biçiminin etkileri doğrultusunda çıkarılan kanunlarla kent mekanına yapılan müdahalelerde piyasa süreçlerinin etkin kılınmasının amaçlandığı sonucuna varılmaktadır. Bu şekilde, kentsel planlama yaklaşımında liberal kamu yararı anlayışının etkileriyle neoliberal kamu yararı anlayışının etkileri arasında gelgitli bir süreç yaşanabileceği anlaşılmaktadır.

4. BEYOĞLU KENTSEL SİT ALANI KORUMA AMAÇLI İMAR PLANLARI'NIN YÖNETİMSELLİK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmanın amacı; değişen şehir planlama anlayışını Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planları kapsamında alınan kararlar, yapılan uygulamalar ve bu doğrultuda ortaya çıkan sonuçlar çerçevesinde incelemektir. Bu noktada, neoliberal yönetimsellik rasyonalitesi etrafında şekillenen neoliberal şehircilik anlayışı tartışılacak ve ardından liberal yönetimsellik rasyonalitesinin şehircilik anlayışı kapsamında ele alınan “kamu yararı” kavramının, neoliberal yönetimsellik ve yeni şehircilik anlayışı bağlamında geçirdiği dönüşüm ele alınacaktır.

Şehir planlama süreçlerinde “kamu yararı” kavramı ekseninde yapılan kentsel düzenlemelerin bir örneği olan Beyoğlu Planları, -neoliberal yönetim rasyonalitesi kapsamında- ilgili alandan sorumlu yerel yönetim birimleri olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Beyoğlu Belediyesi tarafından, Beyoğlu'nu ulusal ve uluslararası ölçekteki piyasa aktörleri için çekici bir hale getirmek adına hazırlanmış ve

neoliberal şehircilik çerçevesinde yeniden anlamlandırılan “kamu yararı” kavramının uygulamaya geçmesi amaçlanmıştır.

Yerel yönetim birimleri tarafından uygulamaya konulan bu pratikler (ve söylemler), çeşitli karşı tutumlar ve dirençlerin de baş göstermesine sebebiyet vermiştir. Planlama süreçlerine karşı geliştirilen hareketler esasen yönetsel anlayışın değişmesiyle birlikte hayata geçirilen yeni planların, liberal yönetim rasyonalitesine paralel bir şekilde hazırlanan kentsel planların yerini almasına ve yeni kamu yararı anlayışının kentsel süreçlere hakim kılınmasına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, kamu yararı kavramı üzerinden bu iki yönetsellik biçimi arasındaki gerilimler de okunabilmektedir.

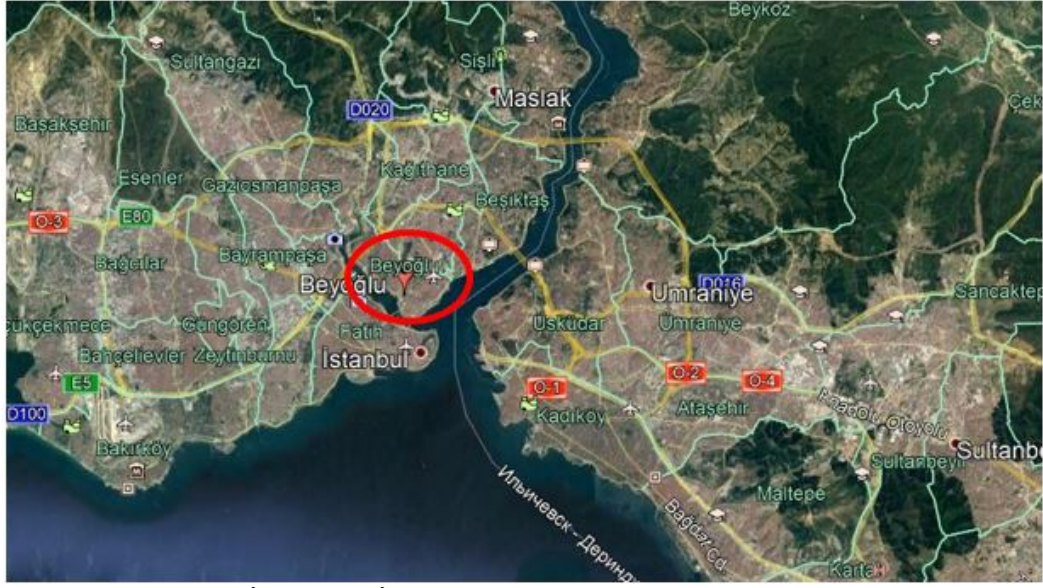
4.1 Yönetsellik Biçimleri ve Beyoğlu’nda Planlamanın Tarihsel Sürecinin Değerlendirilmesi

Şehir planlamanın ve Türkiye’deki planlamanın sisteminin varoluş sebeplerinden, yasal mevzuattaki tanımlarından, kimler tarafından hazırlandığından ve pratik süreci yönlendirme biçiminden bahsedildikten sonra çalışmanın esas konusu olan Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planları’na geçiş yapılacaktır. Ancak; bu planlara geçiş yapmadan önce Beyoğlu’nda planlamanın tarihsel sürecinden bahsetmek, güncel plan sürecinin anlaşılabilmesi açısından yerinde olacaktır.

Beyoğlu Kentsel Sit Alanı’nda planlamanın tarihsel sürecinden bahsetmeden evvel Beyoğlu’nun İstanbul’daki konumunu ve kentsel sit alanının sınırlarını belirtmek uygun olacaktır. Buna göre; Beyoğlu İlçesi, “Haliç’in kuzeyinde Kasımpaşa vadisinin batısıyla, Dolmabahçe (Gazhane) vadisi arasında kalan alanı kapsar, Şişli ve Beşiktaş ilçeleriyle sınırdadır” (Beyoğlu Belediyesi, 2020).⁴⁹

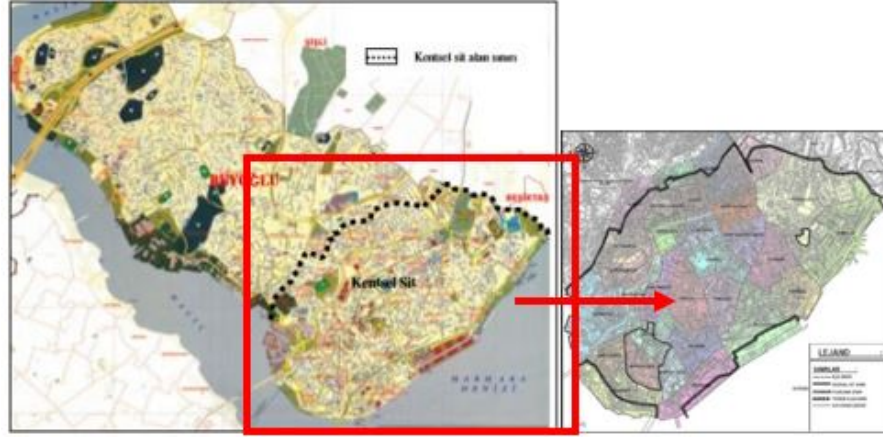
⁴⁹ (URL, 3)

Şekil 4.1 : Beyoğlu İlçesi'nin İstanbul içindeki konumu

Beyoğlu Kentsel Sit Alanı sınırları,

İstanbul I. Numaralı K.ve T.V.K. Kurulunun 07.07.1993 gün 4720 sayılı kararıyla belirlenen Kentsel Sit Alanı ile 22.03.1995 gün 6482 sayılı kararıyla belirlenen Tarihi Sit Alanı Haliç Tersanesi'ni içermekte olup; Bahriye Caddesi'nden Atatürk Köprüsü'ne, Tersane Caddesi'nden Karaköy sahiline, Meclis-i Mebusan Caddesi'ni izlemek suretiyle İnönü Caddesi'nden Asker Ocağı Caddesi'ne devam eden ve Yedikuyular Caddesi, Abdülhakhamit Caddesi, Taksim Caddesi, Yenikafa Sokak, Leman Sokak, Dereotu Sokak, Serdar Ömer Paşa Caddesi, Dilber Sokak, Tevfik Efendi Sokak, Ömer Hayyam Caddesi, Bocurgat Sokak, Keramet Sokak, Tahta Fırını Sokağı izleyerek Bahriye Caddesi'ne kadar uzanmaktadır. Yaklaşık olarak 320 hektarlık bir alana yayılmış olan Beyoğlu Kentsel Sit Alanı planlama alanı yaklaşık 830 hektar olan ilçe alanının %39'unu kaplamaktadır. (KSA Nazım İmar Plan Raporu, İBB Planlama Müdürlüğü, 2008, Bölüm 1.1)

Şekil 4.2 : Kentsel Sit Alanı'nın Beyoğlu içindeki konumu ve mahalleleri (Beyoğlu Belediyesi, 2008; İBB Planlama Müdürlüğü, 2008; aktaran; Yürü, 2009)

Beyoğlu'nun yaklaşık %39'unu kaplayan kentsel sit alanının sınırları belirtildikten sonra plan sürecinden bahsedilecektir. Beyoğlu'nda plan süreci açıklanırken, kamu yararı ilkesi etrafında şekillenen şehir planlama yaklaşımı bağlamında (liberal ve neoliberal) yönetimsellik okuması yapılacağından ötürü günümüz planlarına altlık oluşturması bakımından 15.10.1937 Henri Prost Planı'ndan itibaren genel hatlarıyla açıklamalar yapılacak ve kırılma noktaları belirtilecektir.

4.1.1 1930 – 1954 yılları arasında Beyoğlu plan süreci ve yönetimsellik

1933 yılında çıkartılan 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu ile (liberal) şehir planlama anlayışı yasal çerçeveye oturtulmuş ve yapılacak olan planların kuralları belirtilmiştir (Tekeli, 2009). Planlamanın bu şekilde kanunlara işlenmesinin ardından Henri Prost'un hazırlamış olduğu nazım ve uygulama planlarında da, Cumhuriyet Dönemi'yle birlikte gelen yeni yönetim anlayışının yansımalarını görmek mümkündür Liberal yönetim rasyonalitesine uygun bir şekilde kentsel alan anlamlı bölümlere ayrılmış; Haliç ve Galata civarında ticaret, konut, sanayi bölgelerinin yerleri belirlendiği gibi kentli öznelerin vakit geçirebileceği yeşil alanlar, tiyatro, konferans salonu, kulüpler gibi sosyal donatı alanlarının yerleri de Dolmabahçe, Taksim, Maçka Harbiye hattı ile Karaköy Meydanı'yla Galata Kulesi arasında belirlenmiştir (İBB Planlama Müdürlüğü, 2008).

Devlet eliyle kentsel mekandaki fonksiyonların belirlendiği, bireylerin nerede oturacağı, nerede alışveriş yapacağı ve hangi alanlarda ne tür faaliyetlerde bulunacağı yönlendirilerek hareket biçimi düzenlenmiş ve bu şekilde kamu yararının tesis edildiği bir anlayış, Prost Planları'na yansımıştır.

4.1.2 1954 – 1964 yılları arasında Beyoğlu plan süreci ve yönetimsellik

1954 tarihli Beyoğlu Nazım Planı hazırlandığı dönemde plan sınırı içerisinde kalan alanlar;

Sütlüce'den Rumelihisarı'na kadar olan alan ile Levent mahallesi ve Mecidiyeköy'den oluşmakta olup, 3400 ha.lık bir alanı kapsamaktadır.

Böylece kuzey-batıdan başlamak üzere Kağıthane deresini takip eden şehir (belediye) sınırı Sütlüce, Halıcıoğlu, Hasköy, Kasımpaşa, Karaköy, Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme, Bebek, buradan da Etiler mahallesi-Levent mahallesi ve Mecidiyeköy'ün kuzeyinde bulunan alanlar yine şehir hududuna kadar olmak üzere Beyoğlu Nazım Planı alanı içindedir.

Planda, planlama alanının Yolcuzaade İskender Caddesi-Refik Saydam Caddesi-İngiliz Konsoloslğunun alt sokağını takiben, İstiklal Caddesi-Taksim Meydanından Mebusan Yokuşunu takiben, Meclis-i Mebusan Caddesinden Tophane Müzesinin önünden sahile kadar olan bölümü Sıkışık Meskun Saha'da (Hektar başına 400'den fazla nüfus) kalmaktadır. (İBB Planlama Müdürlüğü, 2008) şeklinde tarif edilmiştir.

Bir kısmı bugünkü Beyoğlu sınırlarını ve ayrıca kentsel sit alanı sınırlarını da kapsayan bu planın hazırlandığı dönemde öncelikle “şehirlerin günün ihtiyaçlarına uygun imar planına kavuşması” anlayışı bağlamında 1956 senesinde 2290 sayılı kanun değiştirilerek yerine 6785 sayılı İmar Kanunu'nun getirilmiş ve aynı yıl içerisinde Menderes operasyonları başlamıştır (Tekeli, 2009, s.80). Bu bağlamda, Beyoğlu'nda da bu operasyonların etkisi görülmüştür. Tophane-Dolmabahçe yolunun genişletilmesiyle Salıpazarı'nda rıhtım ve antrepoların kurulması da bu operasyonların Beyoğlu'nun çehresine yansıyan uygulamalarındandır (URL, 1). Bu doğrultuda 6785 sayılı yasa öncülüğünde, “günün ihtiyaçları” yaklaşımıyla kentsel bütünlüğü bozabilen proje ölçekli yaklaşımların önünün açılarak liberal planlama anlayışının aşındırıldığı ve bu sırada neoliberal planlama anlayışının temellerinin atıldığı sonucuna varılmaktadır.

Yine bu dönemde Beyoğlu'nda yaşanan 6 – 7 Eylül saldırıları da Rum nüfusun buradan dışlanmasına sebep olmuştur. Yapılan imar operasyonları ve bir yandan da Rum toplumunun bu bölgeden ayrılmak zorunda kalması esasında yeni bir rasyonalitenin baş gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu yeni yönetim anlayışı biyoiktidar tekniğiyle zararlı gördüğü nüfusları “harcanabilir” kılarak – günün gereklerine göre- dışlamaktadır (Gambetti, 2009, s.154). Böylelikle neoliberal yönetimselliğin normaline uygun kentli öznel oluşturulması amaçlanmaktadır. Bir taraftan da yol genişletme, rihtım ve antrepolar gibi yeni işlevlerin kente yüklenmesi de uluslararası ticaret sermayesinin serbestleştiği bu döneme paralel olarak neoliberal yönetim anlayışının kentsel mekan düzenlemesine sirayet ettiğini göstermektedir. Böylelikle, genel toplum çıkarına hizmet eden kamu yararı ilkesinin altının oyulduğu görülmektedir.

4.1.3 1964 – 1980 yılları arasında Beyoğlu plan süreci ve yönetimsellik

Bunun yanısıra 1980 yılına kadar geçen sürede bugünkü Beyoğlu Kentsel Sit Alanı sınırlarını içinde barındıran birçok 1/1000 ölçekli uygulama imar planı yapılmıştır. 1964 onanlı Dolmabahçe – Tophane Planı, 1966 onanlı Dolapdere İmar Planı, 1969 onanlı Tophane – Karaköy Uygulama İmar Planı, 1970 onanlı Karaköy – Azapkapı Uygulama İmar Planı ve sırasıyla 1972 ve '73 onanlı Beyoğlu 1. ve 2. Etap Uygulama İmar Planları'yla 1977 onanlı Beyoğlu – Şişhane – Taksim 3. Etap İmar Planları hazırlanmıştır. Bu dönemde yapılan uygulama imar planlarının ortak noktası ise; kamulaştırma faaliyetleriyle, yol ve kavşak düzenlemelerinin yapılmasıdır. Ayrıca bu düzenlemelerle bağlantılı olarak 1970 tarihi itibariyle de planlanan alanlara, yapılaşmalarla birlikte büro ve ticaret işlevlerinin yüklenmesi öngörülmüştür. Bu durum, küreselleşmeyle birlikte iyiden iyiye baskın hale gelmeye başlayan neoliberal yönetim anlayışının kentsel mekan üzerindeki yansımalarının yavaş yavaş kendini gösterdiği ve piyasa faaliyetlerine planlama eliyle kentte daha fazla yer açıldığı anlamına gelmektedir. Bu noktada liberal kamu yararı ilkesi de – uygulamalarda- yavaş yavaş yeni yönetim anlayışına paralel olarak dönüşmeye başlayacaktır.

4.1.4 1980 – 1990 yılları arasında Beyoğlu plan süreci ve yönetimsellik

1980 tarihli 1/50.000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Nazım Planı'nda; şu anki Beyoğlu Kentsel Sit Alanı “Merkezi İş Alanı” olarak işlevlendirilmiştir (İBB Planlama Müdürlüğü, 2008). 1980 tarihi, neoliberalizmin Türkiye’de tam kapasite faaliyete geçtiği bir tarih olması açısından önem arz etmektedir (F. Keskin, Söyleşi, 21 Eylül 2019). Bununla birlikte daha önceki yıllarda hazırlanan nazım ve uygulama planlarının yanısıra yaşanan pratikler de neoliberal yönetim akılsallığının ayak seslerinin duyulduğu ve bu döneme zemin oluşturmuştur. Yine bu dönemle birlikte başlayan süreçte Beyoğlu Tarlabası’nda imar operasyonları gerçekleştirilmiş ve Tarlabası Caddesi, Tarlabası Bulvarı’na dönüştürülmüş, yol güzergahında bulunan birçok tarihi bina yıkılmıştır (İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, 2008). Beyoğlu’nun merkezi iş alanı olarak plana işlenmesiyle birlikte Tarlabası Bulvarı’nın açılması, İstanbul’un neoliberal akılsallık etrafından şekillendirildiğinin açıkça bir göstergesidir. Planlama aracılığıyla kentte toplumsal riskin azaltılmasını amaçlayan genel çıkarın ifadesi kamu yararı kavramı da artık piyasanın getirdiği risklere dokunmadan piyasa mekanizmalarının lehine işleyen devlet müdahalesi anlamına gelmeye başlamıştır.

4.1.5 1990 – 2009 yılları arasında Beyoğlu plan süreci ve yönetimsellik

Bu 10 yıllık süreç içerisinde Beyoğlu Kentsel Sit Alanı’na ait bölgeler, aşağıda anlatılmış olan 1990 onanlı “Tarlabası – İstiklal Caddesi ve Ulaşım – Kullanım Koruma Planı”yla 1992 onanlı “1/5000 Ölçekli Beyoğlu 1. Etap Revizyon İmar Planı” ile 1994 onanlı “1/5000 Ölçekli Dolapdere ve Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Nazım İmar Planları” ve 1993 tarihinde Beyoğlu’nun bir parçasının KSA ilan edilmesinin ardından oluşturulan “geçici yapılaşma koşulları” çerçevesinde düzenlenmiştir.

Bu bağlamda, 1980 onanlı İstanbul Metropolitan Alan Nazım Planı bağlamında merkezi iş alanı olarak belirlenen Beyoğlu İlçesi’nde, 1990 onanlı 1/1000 ölçekli

uygulama imar planında da Tarlabası ve İstiklal Caddesi'ni kapsayan bölgede turizm, ticaret ve hizmet fonksiyonları öngörülerek plana konu bu alanlarda büro, iş merkezi, otel, pansiyon, yeme – içme ve eğlenceli faaliyetleri planlanmıştır (İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, 2008).

1990'lı yıllarda Beyoğlu için hazırlanmış olan 1992 onanlı ve 1994 onanlı diğer imar planlarında da, şu anda kentsel sit alanı sınırları içerisinde kalan bazı yerleşim yerlerinde Beyoğlu'ndaki “Merkezi İş Alanı” olma fonksiyonu korunmuş olmakla birlikte, Tarlabası Bulvarı'nı da içine alan bölge nüfus açısından “Yüksek Yoğunluklu Alan” (1994) olarak belirlenmiştir⁵⁰ (İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, 2008).

Yine bu dönemde, Beyoğlu'nda kültürel faaliyetlerin yoğunlaştığı ve bölgenin hareketlilik kazandığı görülmektedir. Ticari faaliyetlerin aynı zamanda kültürel etkinliklere de paralel olarak gelişmesi, neoliberal yönetimsellik ekseninde yapılandırılan kentin dünyayla ilişki kurabilmesi açısından önem taşımaktadır. Bir kentin neoliberal rasyonalitede ayakta kalabilmesi için öncelikle -dünyaya tanıtılması ve uluslararası sermayeyle birlikte turist çekerek neoliberal koşullara uygun özneler yaratması gerekmektedir.

Bu şekilde bir gelişme yaşandığında kent küreselleşme sürecine dahil olmaktadır. Neoliberal şehircilik ekseninde yapılandırılan ve küresel kent vizyonu çizilen şehirlerin en belirleyici özellikleri, uluslararası ekonominin örgütlenmesinde önemli rol oynamalarıdır. Bu bağlamda neoliberal şehircilik anlayışıyla gelişen bu yeni kent kavramı, uluslararası sermayenin şehre çekilmesiyle imalat sanayinin yerini alan finans ve hizmet sektörlerine alan açması, bu yeni endüstriler içinde yenilikçi üretim alanlarını barındırmasıyla ön plana çıkmaktadır. Bütün bu faaliyetler de kentsel form üzerinde oldukça ciddi etkiler yaratmakta, kentteki sosyal ve ekonomik düzen yeniden yapılandırılmaktadır (Sassen, 2013). Bu nedenle, kültürel faaliyetlerle

---

⁵⁰ Kentsel sit alanı içerisinde kalan alanlar; “Defterdar Yokuşu, Sıraselviler Caddesi, İnönü Caddesi, Gümüşsuyu Caddesi, Meclis-i Mebusan Caddesi ve Necatibey Caddeleri arasında kalan bölge” (1992) ile “Refik Saydam Caddesi –Tarlabası Bulvarı ile Bahriye Caddesi”ni (1994) kapsayan bölge (İBB Planlama Müdürlüğü, 2008).

birlikte bir kentin “beşeri sermayesi”⁵¹ artırılmakta, dünya ölçeğinde görünürlüğü sağlanmakta ve uluslararası piyasa mekanizmalarının kente çekilmesine yaramaktadır. Bu şekilde düzenlenen bir kentsel alanda da ekonomik düzenlemeye paralel olarak buna uygun özneler bu alanları kullanmaya başlamaktadır. Böylelikle neoliberal şehircilik bağlamında oluşturulan kentlerin sürdürülebilirliği sağlanmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin 07.04.1993 tarihli ve “İstanbul, Şişli ve Beyoğlu Bulvarı-Dolapdere Caddesi ve Çevresi”ni kapsayan 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından incelendikten sonra 07.07.1993 tarihinde belli sınırlar içerisinde kalan alanlar kentsel sit alanı olarak ilan edilmiştir⁵²(İBB Planlama Müdürlüğü, 2008). Bu bağlamda, kentsel sit alanı sınırlarında kalan bölgeler için, ilgili belediye tarafından koruma amaçlı imar planları hazırlanıp, Koruma Kurulu’na onaylanıncaya kadar bu alanda geçici yapılaşma koşullarının uygulanması öngörülmüştür. Geçici yapılaşma koşulları da kentsel sit alanı olarak ilan edilen yerlerde koruma amaçlı imar planları hazırlanıncaya kadar belli konulara geçici çözümler getirmeyi amaçlamaktadır (Özden, 2005). Bu çözümler de Beyoğlu Kentsel Sit Alanı için genel olarak yapılaşmalar bazında

---

⁵¹ Beşeri sermaye, ekonomik kapasiteye eşlik edecek ve onun devamlılığını sağlayacak olan sosyal ve kültürel bilgi birikimi anlamını taşımaktadır (Lemke, 2016).

⁵² “Şişli ve Beyoğlu, Piyalepaşa Bulvarı-Dolapdere Caddesi ve Çevresine ait 1/5000 Ölçekli planda çizilen sınır içinde kalan alanın Beyoğlu İlçesi Kentsel Sit Alanının bir parçası olarak belirlenmesine ve bu bağlamda, Bahriye Caddesinden Haliç kıyısına, kıyıyı izleyerek Atatürk Köprüsü ve Tersane Caddesinden Karaköy sahiline, kıyıyı izleyerek ve Dolmabahçe Cami’sini içine alarak, İnönü Caddesinden Asker Ocağı Caddesine devam eden ve Yedikuyular Caddesi, Abdülhakhamit Caddesi, Taksim Caddesi, Yenikafa Sokak, Leman Sokak, Dereotu Sokak, Serdar Ömer Paşa Caddesi, Dilbaz Sokak, Tevfik Efendi Sokak, Ömer Hayam Caddesi, Tahta Fırını Sokağı izleyerek Bahriye Caddesine uzanan sınırlar içinde kalan alanın Kentsel Sit olarak ilan edilmesine,”...karar verilmiştir (İBB Planlama Müdürlüğü, 2008).

belirlenmiştir.⁵³ Bu yapılaşmalarla ilgili çalışmalar için de kurul onayının alınması gerekmektedir. Bu şekilde, kentsel sit alanlarının plansız kaldığı dönemde tarihi yapıların korunması öngörülmüştür.

Kentsel sit alanları için geçici yapılanma koşullarının belirlenmesi esasen, koruma amaçlı imar planlarının bulunmadığı bir ortamda kentsel alanı ekonomik faaliyetlerin zararlı etkilerinden korumaya yönelik bir hamle olarak göze çarpmaktadır (URL, 2). Lakin bir taraftan da alanın bütünselliğinin bozulması riski ortaya çıkmakta ve geçiş dönemi yapılaşma koşulları; “plan yapılmaya kadar bölgede yaşayanları imar haklarını engellemek ve sit kararının “çivi çakılmaz” şeklindeki yaygın ve yanlış imajını ortadan kaldırmak amacı ile yapılaşma ve nüfus yoğunluğu olası/beklenen plandan düşük olmak üzere yapılaşmayı olanaklı kılmaktadır.” (Özden, 2005, s.28) Bu bağlamda, geçici yapılaşma koşulları toplumsal çıkarılardan öte bireysel çıkarların göz önünde tutulduğu irili ufaklı neoliberal planlama uygulamalarının önünün açılması ihtimalini de barındırmıştır.

4.2 Yönetimsellik Biçimleri ve Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları'nın Değerlendirilmesi

Beyoğlu için hazırlanmış ve güncel kentsel sit alanı sınırlarını içeren planların tarihsel sürecinden ve yönetimsellik bağlamındaki kırılma noktalarından bahsettikten sonra, 2009 ve 2010 onanlı Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları üzerinden kamu yararı kavramı ekseninde liberal ve neoliberal yönetimsellik anlayışları okunacaktır. Bu analiz gerçekleştirilirken Beyoğlu'na dair koruma amaçlı imar planları hazırlama sürecinde yapılan çalışmalar incelenecek, hazırlanan nazım ve uygulama imar plan raporları ve notları değerlendirilecektir. Bununla beraber, Beyoğlu Kentsel Sit

---

⁵³ “Sit sınırları içinde tüm yapılaşmalar için kurul onayı gereklidir. Sit alanı içinde, korunması gerekli eski eserlere yapılacak uygulamalarda; yapının mevcut gabarisi ve cephe özellikleri korunur. Ancak, eski eserin yüksekliği mevcut oluşumdan daha düşük ise, ada bazında revizyonun Kurula iletilmesinden sonra, grup kararı doğrultusunda yükseklik arttırılabilir. Tescilli eski esere komşu parsellerdeki uygulamalarda; yapının yüksekliği eski eserin yüksekliğini geçemez. Eski eserin yüksekliği mevcut oluşumdan daha düşük ise; ada bazında revizyonunun Kurula iletilmesinden sonra yükseklik arttırılabilir. Koruma imar planına veri olacak tespit çalışmalarına, daha önce kurulumuza tespit ve tescil yapılmamış olan, Tarlabası Caddesi-Cumhuriyet Caddesi kuzeyinde kalan alan ile, Kemeraltı Caddesi, Necatibey Caddesi, Meclisi Mebusan Caddesi kuzeyinde ve güneyinde kalan alanlardan başlanması uygun olacaktır.” (İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, 2008)

Alanı'nda belirlenmiş yenileme alanlarıyla⁵⁴ turizm alanlarının⁵⁵ yanı sıra özelleştirilmiş alanlar⁵⁶ ve kentsel tasarım alanlarıyla⁵⁷ bu alanlarda yetkili olan devlet kurumları belirtilecektir. Paralel olarak kent yönetiminden sorumlu idari mercilerin söylemleri ve tutumlarıyla, Beyoğlu'nun kullanıcısı haline gelmiş olan kentli öznelere de tutumları ve söylemleri ele alınacak, bu şekilde plan sürecinin işleyişi incelenecektir.

1980 sonrasında Türkiye'de baskın hale gelen neoliberal yönetim rasyonalitesiyle birlikte gelişen küresel kent kavramı kapsamında İstanbul'a yeni bir rol yüklenmiştir (Öktem, 2006). Bu doğrultuda İstanbul için çizilen küresel kent vizyonu; sosyal, ekonomik ve mekansal değişimleri gerçekleştirecek olan kentsel planlama çalışmalarına da yansımıştır. Bu çalışmalar, -tıpkı bireyler arasındaki ilişkiler de olduğu gibi- İstanbul'un, diğer dünya kentleriyle rekabet edebilir bir noktaya taşınabilmesi için gereken maddi, beşeri sermayeyi elde etmesini ve olası riskler karşısında da sürdürülebilirliğinin sağlanmasını hedeflemektedir.

Böylelikle kent, ulusal ve uluslararası piyasaya entegre edilerek uluslararası arenada görünür kılınacaktır.⁵⁸ İstanbul'a yüklenen bu vizyonun göze çarptığı alanlardan biri Beyoğlu ilçesidir. Beyoğlu'ndaki planlama çalışmalarını yönlendiren 3194 sayılı İmar Kanunu (1985), 1980 yılı sonrasında çıkarılmış olmasına karşın – ilk bakışta- plan sürecinin bütünselliğinin ve plan hiyerarşisinin korunmasıyla genel çıkarların yansımaları olan liberal kamu yararı ilkesine bağlı şehir planlama anlayışı üzerinden korunduğu görülmektedir. Ancak; bu kanun içerisinde “İstisnalar” olarak tanımlanan Madde 4'te ifade edildiği şekliyle;

---

⁵⁴ Yenileme alanları; sit alanı olarak tescil ve ilan edilmiş bölgelerde, bu bölgelere ait koruma alanlarının bölgenin gelişime paralel olarak yeniden inşa/restore edilmesi ve çeşitli işlevlerle (konut, ticaret, turizm) kullanıma açılması anlamına gelmektedir (5366 sayılı kanun).

⁵⁵ Turizm merkezleri; kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri içinde veya dışında bulunan, öncelikli olarak geliştirilmesi gerektiği düşünülen; yer, mevki ve sınırlarının Cumhurbaşkanı tarafından belirlendiği (2018 öncesinde Bakanlar Kurulu) ve turizm faaliyetleri yönünden önem arz ettiği düşünülen alanlardır (2634 sayılı kanun).

⁵⁶ Özelleştirilmiş alanlar; Özelleştirme İdaresi kapsamında değerlendirilerek plandan ayrılan ve ihale yoluyla, kentsel tasarım projeleri üzerinden, THT işlevleriyle düzenlenmesi öngörülen alanlardır.

⁵⁷ Kentsel tasarım alanları; minimum sokak ölçüğünde olacak şekilde belirlenen, planlarda öngörülen işlevlendirmeye uygun olarak düzenlenmesi öngörülen alanlardır.

⁵⁸ Bu durumun gerçekleştirilebilmesi için de genel toplum çıkarını savunan liberal kamu yararı anlayışından vazgeçilerek; ekonomik süreçlerin çıkarını savunan neoliberal kamu yararı anlayışına geçilmesi gerekmektedir.

2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, bu Kanunun ilgili maddelerine uyulmak kaydı ile 2960 sayılı İstanbul Boğaziçi Kanunu ve 3030 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun ile diğer özel kanunlar ile belirlenen veya belirlenecek olan yerlerde, bu Kanunun özel kanunlara aykırı olmayan hükümleri uygulanır. (3194 sayılı kanun)

Bu bağlamda, usulen liberal planlama anlayışını koruyan ve plan bütünselliğini önemseyen İmar Kanunu'nun içeriğine dair yapılan bu düzenlemenin, kentsel düzenlemeyi imar kanununun tekeline aldığı ve plan bütünselliğini parçaladığı görülmektedir. Plan bütünselliğinin parçalanması da, kentteki ekonomik işleyişin zararlarını azaltmaya yönelik hareket eden bir araç olan liberal planlama yaklaşımı için tehdit oluşturmakta ve neoliberal planlama yaklaşımının önünü açmaktadır. İki yönetimsellik biçimi altında gelişen planlama yaklaşımları arasındaki bu gerilimi kamu yararı kavramı çerçevesinde Beyoğlu kentsel sit alanı kapsamında okuyabilmek için öncelikle Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları üzerinden bu alana yüklenen işlevler ve bu işlevler bağlamında İmar Kanunu'yla birlikte plan sürecine dahil olan yasalar ve bu yasalarca belirlenen yetki alanları ele alınacaktır.

Beyoğlu Kentsel Sit Alanı için düzenlenmiş olan koruma amaçlı imar planları incelendiğinde, bu alanın yeniden işlevlendirilmesinden önce tarihi doku, doğal yapı, işlevsellik durumuna göre fiziki doku analizleriyle sosyal doku analizi gibi çeşitli analizler yapılmıştır. Bu analizler yapılırken Beyoğlu'nun mevcuttaki işlevleri⁵⁹ ve bu işlevler doğrultusunda şekillenen sosyal yapı, plan kararlarına gerekçe oluşturulurken özellikle ön plana çıkmaktadır. Geçmişten bugüne İstanbul'un merkezi olma özelliği taşımış ve şehrin tarihi kimliğini oluşturan kentsel alanlardan biri haline gelmiş olan Beyoğlu'nda yapılan analizler ışığında konut fonksiyonuyla birlikte bankacılık faaliyetlerinin, ticaret ve eğlence sektörünün yanı sıra kültür – sanat aktiviteleriyle, antikacıların, sahafların, imalat sanayinin ve tersane işletmelerinin; ayrıca konaklama işlevinin de ön plana çıktığı görülmüştür (İBB Planlama Müdürlüğü, 2008).

Beyoğlu kentsel sit alanı bu bağlamda, dolaşım yoğunluğunun en yoğun olduğu ve ulaşım akslarının da en fazla geliştiği alanlardan biri olarak göze çarpmaktadır. Bu

---

⁵⁹ 2008 ve öncesine dair

işlevler doğrultusunda özneler de şekillenmiştir. Göç sonucu bölgeye yerleşenlerden burada ticari faaliyet gösteren esnafa, eğlence amacıyla gelen kullanıcılardan turistlere, kültür – sanat aktiviteleriyle ilgilenenlerden politik eylemlilik gösterenlere ve turizm – hizmet sektöründe çalışanlara kadar çok geniş kapsamlı bir profil, Beyoğlu'nun yapısını oluşturmaktadır. Yapılan analizler doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlar eşliğinde plan kararlarına gerekçeler oluşturulmuştur.

Liberal planlama anlayışına bağlı toplum çıkarlarını savunan kamu yararı anlayışından, neoliberal planlama ekseninde piyasanın lehine işleyen kamu yararı anlayışına yaklaşıldığının göstergeleri olan bu gerekçeler genel olarak, kentsel sit alanı içerisinde boş yapı stoğunun bulunması, imalat sanayi ve hırdavat ticareti gibi faaliyetlerin desantralize edilmemiş olması ve bu iş kollarında çalışan nüfusun aynı zamanda burada yaşıyor olmasının tarihi dokuya (yapı stoğuna) zarar vermesi üzerinden şekillenmektedir.

İmalat sanayinin tamamen dışlandığı bu yaklaşım tarzında, bir turizm merkezi olan Beyoğlu'nda, küçük çaplı konaklama işletmeleri de tarihi dokuya zarar vermesi üzerinden eleştirilmektedir (İBB Planlama Müdürlüğü, 2008). Yeni yönetim rasyonalitesi bağlamında sunulan gerekçelerden sonra oluşturulan planın amaç ve hedefleriyle bu amaç – hedefler doğrultusunda hazırlanan plan politikaları ve plan kararları da küresel kent ilkesinin talepleriyle eşgüdümlü ilerlemektedir. Planın amaç ve hedefleri, yaratılan gerekçelere paralel olarak turizm, ticaret ve hizmet sektörlerinin geliştirilmesini öncelikli hale getirmiştir. Bu yapılırken de küçük çaplı konaklama tesisleriyle imalat, depolama gibi fonksiyonlar neoliberal yönetim akılsallığının dışına itilmiş, kentsel sit alanının bu baskılardan arındırılarak korunması gerektiği belirtilmiştir. Amaç ve hedefler doğrultusunda oluşturulan plan politikaları da Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'nda “yaşam kalitesinin”⁶⁰ artırılması için özel sektör yatırımlarının çekilmesiyle fonksiyon kalitesinin de yükseltileceğini, tarihi dokunun işlevsel koruma ve sürdürülebilirliğinin bu şekilde sağlanacağını belirtmektedir.

---

⁶⁰ Yaşam kalitesi; bir kentte yaşayan nüfusun -planlamanın temel ilgi alanları olan- okul, hastane gibi donatı alanlarına erişebilirliği, yeşil alanı kullanılabilirliği, kültürel faaliyet alanlarına yakınlığıyla sosyal temas kurabilecekleri kamusal alanlardan faydalanması gibi kriterler üzerinden ölçülebilen bir kavramdır.

Bu doğrultuda alınan plan kararları da elbette ulusal ve uluslararası sermayenin bu alana çekilmesi talebine paralel olarak gelişecek olan turizm, ticaret ve hizmet sektörleriyle birlikte neoliberal yönetimsellik normallerine uygun -yeni öznelere kullanabileceği konut alanlarının oluşturulmasını- teşvik etmektedir. Bu kapsamda, planlama aracılığıyla neoliberal rasyonalitenin kentlerde yayılmasının önü açılmaktadır. Bu rasyonalitenin kentlerde kendini gösterme biçimi “küresel kent” kavramı bağlamında tanımlanmaktadır ve kamu yararı ilkesini de bu anlayış üzerinden yeniden şekillendirmektedir. Friedmann (1995) tarafından açıklandığı gibi, bölgesel, ulusal ve uluslararası ekonomilerin yoğunlaştığı bu kentlerde Sassen (1991)’in belirttiği ticaret, hizmet ve finans sektörlerinin de yer aldığı görülmektedir (Öktem, 2006’da atıfta bulunulduğu gibi).

Kentlerin yapılanmasında etkili olan bu bakış açısı eşliğinde kamu yararı ilkesi de kente çekilen büyük ölçekli sermaye gücüyle ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda, Beyoğlu için hazırlanan planlarda da kentsel sit alanının korunması ve yaşam kalitesinin artırılması, özel sektörün ve buna bağlı işlevlerin alanda konumlandırılmasıyla ilişkilendirilmiş, piyasa karşısında toplumun çıkarını koruyan liberal planlama yaklaşımı terkedilerek sermaye lehine aldığı kararlarla kentsel düzenlemeyi yönlendiren neoliberal planlama anlayışı baş göstermiştir. Yine, Beyoğlu’ndaki bu yeni planlama yaklaşımı, kentin var olan öznelere de gözetmemekte hatta – Beyoğlu’nda çöküntü alanlarının oluşmasına sebebiyet verdikleri gerekçesiyle- bu yeni rasyonaliteyi sekteye uğrattıklarını belirterek biyoiktidar tekniğiyle onları dışlamaktadır.

Planların hazırlanma sürecindeki bu bakış açısına paralel olarak neoliberal planlama yaklaşımını perçinleyen birtakım yasalar aracılığıyla liberal planlama yaklaşımına ait plan bütünselliğinin parçalanması da söz konusu olmaktadır (ŞPO, 2008). Ölçek hiyerarşisi kapsamında imar planı yapılan bir kentsel alanda çevresel ilişkilerin değerlendirilmesi ve alan bütünlüğünün devlet müdahalesiyle korunması durumu her ne kadar 3194 sayılı İmar Kanunu’nda hala geçerliliğini korumakta olsa da bu kanunda yapılan bazı değişikliklerle birlikte planlama sürecine etki eden başka kanunlarla bütünsellik aşındırılmaktadır. Beyoğlu Kentsel Sit Alanı özelinde bütünselliğin aşındırılması değerlendirildiğinde yapılan koruma amaçlı imar

planlarında belirtilmiş olan yenileme alanları, turizm merkezleri, özelleştirilmiş alanlar ve kentsel tasarım alanlarının oluşturulması için çıkarılan kanunlar ve bunların plan sürecine etkileri değerlendirilecektir.

4.2.1 Yasal süreçler bağlamında Beyoğlu koruma amaçlı imar planları ve yönetimsellik

Öncelikle, kentsel sit alanlarında koruma amaçlı imar planlarının hazırlanmasını zorunlu kılan ve 1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı kanuna yapılan eklemelerden bahsedilecektir (Özden, 2005). Bu eklemeler, 2004 yılında 5226 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu değişiklikle daha önce yasada bulunmayan “koruma amaçlı imar planı” tanımı yasaya girmiştir. Bu tanım içerisinde dikkat çeken nokta ise, koruma planları hazırlanırken kentsel sit alanı bağlamında yapılacak birçok analiz ve işlevlerle birlikte bu planların içerisine yenileme alan ve projelerinin de eklenmesidir. Koruma planlarının içerisinde yenileme alan ve projelerinin tanımlanması, imar planlarının çevresel ilişkileri de göz önüne alarak bütün sit alanı için almış olduğu kararların yürütülmesini engellemektedir.

Çünkü bu noktada 5366 sayılı yenileme kanunu devreye girmekte ve sit alanı ilan edilmiş yerlerde “bölgenin gelişimine bağlı olarak”⁶¹, “ticaret, turizm, konut gibi işlevler” yüklenmiş olan alanlarda plandan bağımsızlaşabilen proje temelli, parçacıl uygulamalar söz konusu olmaktadır. Bu uygulamalar, Beyoğlu Kentsel Sit Alanı’nda bulunan Tarlabası Bölgesi ve Cercle d’Orient Binası ile Emek Sineması’nı içeren “yapı adasını”⁶² kapsayan alanın Bakanlar Kurulu kararıyla⁶³ yenileme alanı ilan edilmesinin ardından (2006) bu bölgelere turizm, ticaret, ofis ve büro kullanımı gibi işlevler yüklenerek uygulama yapılması amaçlanmıştır (Erkut & Özalp, 2016). Bu doğrultuda, kentsel sit alanına ait bu alanlarda düzenleme yapılırken hazırlanan koruma amaçlı planlara usulen bağımlı olmaksızın onaylanan

---

⁶¹ 5366 sayılı kanun

⁶² Yapı adası: Birkaç parselin bir araya gelmesiyle oluşan, kentin birbirini kesen dört sokağı arasında kalan ve içerisinden taşıt dolaşımına açık başka bir yol geçmeyen dörtgen şeklini andıran bir kent parçasıdır.

⁶³ 2018 yılından sonra Cumhurbaşkanı’nın kararına bağlanmıştır.

projelerin hayata geçmesi plan bütünselliğinin parçalanarak projenin çevresel işlevlerle entegrasyonunun kesilmesine sebep olmaktadır.⁶⁴

Yenileme alanlarına dair sürecin yanısıra Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları için benzer süreçlerden bir diğeri de 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu (1982) kapsamında, Beyoğlu Kentsel Sit Alanı içerisinde turizm merkezi olarak belirlenen Park Otel(1984) ile Galata Kulesi ve Çevresi(1989), gibi alanların işlevlendirilmesinde yaşanmaktadır.⁶⁵ Bu yasa kapsamında turizm alanlarının plan yapma ve onama yetkisinin Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda olması⁶⁶ yine parçacıl planların önünü açan ve imar planının bütünselliğine aykırılık yaratan bir durumdur.

Yine, Beyoğlu Karaköy Salı Pazarı Bölgesi de 1995 tarihinde turizm merkezi olarak belirlenmiş olmasına karşın, planlama süreci Turizm Teşvik Kanunu kapsamına alınmamış ve 1994 yılında çıkarılan 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu çerçevesinde Özelleştirme İdaresi eliyle Galataport Proje Alanı olarak düzenlenmesi gerektiği belirlenmiştir. Bu durumun gerekçesi ise, Karaköy Salı Pazarı Bölgesi'nin bir liman alanı olması sebebiyle içinde büyük yönetim merkezi yapılarını barındırması, uluslararası bir ulaşım merkezi olmasının yanı sıra turizm alanı içerisinde kalmasından ötürü Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'nın ticari ve kültürel bağlamda şekillenmiş olan yapısından farklılık göstermesidir (İBB Planlama Müdürlüğü, 2008).

Bununla birlikte Özelleştirme Kanunu kapsamında düzenlemeye alınan bir diğer alan da Haliç Kültürel Tesis Alanı'dır. Planda kentsel tasarım alanı olarak ele alınan Haliç Tersanesi de turistik ve ticari faaliyetlerin yoğunlaşacağı bir bölge olarak sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda, Özelleştirme İdaresi Yüksek Kurulu tarafından özgün tersane fonksiyonunun korunmasıyla alanda işlev dağılımının yapılacağı belirtilmiştir.⁶⁷ Bu kanunun, 3194 sayılı İmar Kanunu üzerinde yaptığı

---

⁶⁴ Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası'nın, koruma amaçlı imar planlarına açmış oldukları davaların gerekçesi olarak bütünselliğin bozulması noktasında önem arz etmektedir.

⁶⁵ Beyoğlu Karaköy Salı Pazarı Bölgesi turizm merkezi olarak ilan edilmiş olmasına rağmen(1995), planlanma süreci Turizm Teşvik Kanunu'nun dışında bırakılmıştır (İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, 2008).

⁶⁶ 2634 sayılı kanun gereğince

⁶⁷ 2000 ve 2005 tarihli kararlar

değişikliklerle⁶⁸ işlevlerini yitiren ve özelleştirme kapsamına alınmış olan, özel sektörün yatırım yapmasının amaçlandığı bu alanlarda imar tadilatları⁶⁹ ve mevzi imar planlarının⁷⁰ yapılmasına ilişkin düzenlemelerin getirilmesiyle bu düzenlemelerin uygulanmasında Özelleştirme İdaresi'nin yetkili olması hem plan yapım sürecinde hem de yetki bütünselliğinde bir parçalanmaya sebebiyet vermektedir.

Beyoğlu'nda, hazırlanan planların parçacılaşmasına sebep olan bir diğer yasal düzenleme de – Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (2009)'nın resmi internet sitesinde aktarıldığı haliyle, 3194 sayılı İmar Kanunu'nda yapılan değişikliklerle mevzi imar planları ile plan değişikliklerinin önünün açılmış olmasıdır (Erkut & Özalp, 2016'da atıfta bulunulduğu gibi). Bu bağlamda, mevzi imar planı olma özelliği gösteren kentsel tasarım projeleri de plan bütünselliğinin aşındırılmasına sebep olmaktadır (İBB Planlama Müdürlüğü, 2008). Beyoğlu'nda kentsel sit kapsamına giren ve kentsel tasarım proje alanı olarak tanımlanan bölgelerden bir diğeri de Taksim Meydanı ve Çevresi'ne ait alandır. Planlarda ticaret, hizmet ve turizm fonksiyonları “öngörülen aksların”⁷¹ düğüm noktası olan Taksim Meydanı için bir yayalaştırma projesi düşünülmüştür. Bir kentsel tasarım projesi olan bu yayalaştırma projesi de plan tadilatı özelliği göstermekte ve kendi içindeki ihtiyaçlara göre hazırlanmasından dolayı usulen planın parçacılaşmasına sebep olmaktadır. Ancak; bu kentsel tasarım projesinin yapılması ya da yaptırılması ilgili sorumluluk, planları hazırlayan ilgili belediyeye ait olduğu için ilgili alanda yetki bütünselliği korunmaktadır.

Plan sürecine dahil olan bütün bu durumlar, usulen (hala imar kanunu'nda da var olan) liberal planlama anlayışına ters düşmekte; yenileme alanı, kentsel tasarım alanı ve turizm merkezi ölçeğinde yüklenen “turizm, ticaret, hizmet,” gibi işlevler ile

---

⁶⁸ (Ek : 24/11/1994 - 4046/41 md.), (Ek ibare: 3/4/1997 - 4232/4 md.)

⁶⁹ İmar Tadilatı : “Nazım veya Uygulama İmar Planlarının ihtiyaca cevap vermediği ve uygulamasında problem çıkan durumlarda; planın tümünün veya bir kısmının değiştirilmesi sonucu elde edilen plandır.” şeklinde tanımlanmaktadır (URL, 14).

⁷⁰ Mevzi imar planı : “Mevcut planların nüfus gibi nedenlerle yetersiz kalması ya da yeni yerleşim alanlarının imara açılması gerekliliğinin oluşması halinde, yürürlükte bulunan planların sınırın dışında kalan, hali hazırdaki planlar ile bütünleşmeyen, sosyal ve teknik altyapıları plan sınırları dahilinde karşılayan planlardır” (URL, 15).

⁷¹ Tarlabası Caddesi aksı, Tarlabası Caddesi ile İstiklal Caddesi arasındaki bölge, Taksim Meydanı ile Asmalımescid arasındaki İstiklal Caddesi ve çevresi

yüklenen bu alanlarda liberal kamu yararı ilkesine uyumsuz parçacıl planlama pratiklerinin hayata geçmesine sebep olmaktadır. Liberal planlama anlayışı - fazlasıyla aşındırılmış olmasına karşın- usulen hala yasal mevzuattaki yerini koruyor olsa da Beyoğlu kentsel sit alanı için hazırlanmış olan koruma amaçlı imar planlarının içeriğinde alanın tamamı için öngörülen fonksiyonların, esasında proje ölçeğindeki bu “parçacıl alanlar için de öngörülmüş olması”⁷² liberal ve neoliberal planlama yaklaşımları arasında usulde bir gerilim ortaya çıkarmaktadır. Lakin, içeriksel anlamda neoliberal rasyonalite bağlamında gelişen plan sürecinde bir bütünlük oluşturmaktadır. Neoliberal akılsallığın plan içeriğine yansımaları olan küresel kent yaratma iddiasıyla turizm, ticaret ve hizmet fonksiyonlarının öngörüldüğü, bu bağlamda özel sektör yatırımlarının kentle ilişkisinin güçlendirilmesinin hedeflendiği ve imalat, depolama gibi mevcut fonksiyonların desantralize edilmesiyle ilgili öznelerin de dışlanarak kentsel sit alanının korunması bu planlarda öngörülmektedir. Bu doğrultuda hazırlanan yenileme alanları, kentsel tasarım alanları ve turizm merkezlerinde de üst ölçekteki koruma amaçlı imar planlarının içeriğine bağlı olarak turizm, ticaret ve hizmet işlevlerinin yüklendiği görülmektedir.

Hem şeklen hem de içeriksel bağlamda neoliberal planlama yaklaşımının, Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları üzerinden plan pratiğine aktarılmasıyla liberal kamu yararı tanımının da neoliberal kamu yararı kavramına dönüşmesi söz konusu olmaktadır. Beyoğlu’nda yaşam kalitesinin artırılması ve tarihi dokunun korunması gibi temel liberal planlama prensiplerinin neoliberal yönetimselliğe uygun THT (Turizm – Hizmet – Ticaret) gibi sektörlerle bağdaştırılarak gerçekleştirilebileceğini iddia eden bu yeni planlama yaklaşımı toplum çıkarını önceleyen bütünsel kamu yararı anlayışından kopmakta, sermayenin bu alandaki gücüne ve bu gücü besleyebilecek olan -ticari faaliyetlerde yer alma kapasitesi yüksek, aynı zamanda beşeri sermaye birikimi de buna uygun olan ve kendi risklerini kendisi üstlenebilen-girişimci özne modeline odaklanmaktadır.

---

⁷² İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, 2008

Bu noktada kamu yararı, bütünün içinden seçilenlerin ayrı ayrı faydasını gözeten parçacıl bir yapıya dönüşmektedir (Bal, 2006). Kamu yararı ilkesi, bir taraftan plan sistemi içerisinde bu şekilde dönüşüm geçirirken bir taraftan da plan süreci boyunca liberal ve neoliberal planlama rasyonallikleri arasında yaşanan gerilimde de ortaya çıkmaktadır. İki farklı yönetim biçiminin getirdiği planlama yaklaşımlarında varlık gösteren kamu yararı modelleri arasındaki çatışmayı net bir şekilde görebilmek ve planlarla bütünleştirerek okuyabilmek için bu süreçteki söylemleri ve pratikleri değerlendirmek yerinde olacaktır.

4.2.2 Söylemler ve pratikler bağlamında Beyoğlu koruma amaçlı imar planları ve yönetimsellik

Beyoğlu kentsel sit alanında hazırlanan koruma amaçlı imar planları askıya çıkarıldıktan sonra çeşitli sivil toplum kuruluşları, uzmanlar ve meslek odalarından gelen açıklamalar, itirazlar, dava süreçleri ve hazırlanan raporlarla birlikte yönetim mercileri tarafında yapılan açıklamalarla gerçekleştirilen uygulamalar plan sürecini etkileyen pratikler ve karşı pratikler olarak göze çarpmaktadır. Bir yandan yeni yönetim anlayışının kentsel düzenlemeler üzerindeki nüfuzunun artması, bir yandan yasal mevzuatta liberal ve neoliberal planlama yaklaşımlarının birlikte yer almaya başlamasıyla kentli öznelerle kurumlar arasında da planlama rasyonallikleri bağlamında “eski” ve “yeni” kamu yararı ilkeleri üzerinden oluşan bir gerilim yaşanmaktadır.

Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanıp Koruma Kurulu’na onaylandıktan sonra yürürlüğe girmiştir.⁷³ Planın yürürlüğe girmesinin ardından yönetim tarafından Beyoğlu’na dair yapılan açıklamalar esasında yeni planlama anlayışına ve planın içeriğine dair sinyaller vermektedir. Beyoğlu Belediyesi’nin vizyonu içerisinde, “Dünya’nın gözbebeği bir tarih, kültür, sanat ve turizm şehri” yapılması ibaresiyle⁷⁴ “Beyoğlu’nun kültür, sanat ve turizm etkileri bakımından merkezi konumunu güçlendirmek için ulusal ve

---

⁷³ Haliç Tersanesi’nin de plana eklenmesiyle

⁷⁴ Beyoğlu Belediyesi, 2020

uluslararası faaliyetler yapmak”⁷⁵ şeklinde bir ifadenin olması esasında Beyoğlu için çizilen geleceğin bir küresel kent kurgusu tahayyülü olduğu ve bu kurguya uygun olarak ulusal ve uluslararası aktivitelerin çekilmesini sağlayan kültür, sanat, turizm gibi ticari değeri olup, bir yandan kentin beşeri sermayesini de artıran faaliyetlerin yoğunlaştırılması planlanmaktadır. Belediyenin vizyonuna paralel olarak Beyoğlu Belediye Başkanı’nın⁷⁶ kentsel sit alanı içerisindeki düzenlemelere ilişkin yaptığı yatırım vurgusu da⁷⁷ yeni yönetim algısının kentle kurmayı amaçladığı ilişkiyi net bir şekilde yansıtmaktadır.⁷⁸

Bu yönetim algısı çerçevesinde hazırlanmış olan planlar, neoliberal kentsel düzenlemelerin önünü açarken, bu duruma karşı pratikler üreten çeşitli sivil inisiyatifler, meslek odaları gibi yapılarla uzmanlar da bulunmaktadır. Bu sivil yapılanmalar, Beyoğlu’na dair söz hakkı bulunan “kentli özneler”⁷⁹ olmalarıyla birlikte planlara karşı geliştirdikleri pratiklerle de süreci şekillendirmekte önemli rol oynamaktadırlar. Bu nedenle, planlara yönelik temel karşı çıkış noktası Beyoğlu kentsel sit alanı için hazırlanmış olan koruma amaçlı imar planlarının -liberal kamu yararı ilkesi bağlamında- kentsel bütünlüğü korumaktan uzak olması olan bu sivil örgütlenmelerin itirazlarının, eleştirilerinin ve açtıkları davaların süreçlerinin ele alınması, plan sürecinde liberal ve neoliberal yönetim rasyonalitelerinin etkilerini inceleyebilmek açısından önem arz etmektedir.

Plan bütünselliğinin sit alanı içerisindeki çeşitli bölgelerin yenileme alanları, turizm merkezleri ve parsel bazında yapılan plan değişiklikleriyle plan bütünlüğünden ayrı tutulduğu ve bu sebepten ötürü parçacılaştırılmış bu kentsel alanlarda yapılacak uygulamaların kent bütünüyle uyumsuz ve ayrıcalıklı uygulamalara yol açabileceği endişesi temel bir eleştiri sebebidir.⁸⁰ Bu ayrıcalıklı uygulamalardan kastedilen, neoliberal yönetim anlayışı paralelinde THT işlevlerinin ön plana çıkarılarak liberal kamu yararı ilkesinin aşındırıldığı kentsel müdahaleler olmaktadır. Bu doğrultuda,

---

⁷⁵ (URL,3)

⁷⁶ Planların hazırlandığı dönemde, Ahmet Misbah Demircan

⁷⁷ (URL, 4)

⁷⁸ Tarlabası, Taksim, Haliçport ve Galataport’a ilişkin açıklamalar

⁷⁹ Çeşitli sivil inisiyatifler, dernekler, meslek odaları, esnaf örgütlenmeleri, vs.

⁸⁰ TMMOB Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi’nin 12.04.2011 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve Beyoğlu Belediye Başkanlığı’na açtığı dava

kültür varlıklarını barındıran ve kent merkezi olma niteliği taşıyan Beyoğlu gibi bir alanın çevresiyle ilişkilerinin bütüncül olarak kurulabilmesi için parçacıl plan uygulamalarına terk edilen bölgelerin sınırlarının iptal edilmesi gerektiği savunulmuş, hatta bu noktada ilgili planların, bazı yasal düzenlemelerden ötürü kentsel sit alanında bütüncül planlamanın önünü kestiği ve bu durumun (liberal) planlamanın mantığına uygun olmadığı da belirtilmiştir.⁸¹

Bununla birlikte, liberal kamu yararı ilkesini temel alarak eleştirilerini sunan TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi'nin Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planları'na dair yaptığı değerlendirmede de plan bütünselliği ön plana çıkmaktadır.⁸² Buradaki eleştirilerde de yenileme alanları, turizm merkezleri gibi özel alanların koruma amaçlı imar planından farklılaşarak kentsel sit alanında plan bütünlüğünü bozduğunu ve bu şekilde etkileşim-geçiş sahasının göz ardı edildiği bir koruma planının gerekliliklerinin yerine getirilemeyeceği aktarılmıştır. Bununla birlikte, plan itiraz sürecine müdahil olan dernekler de bulunmaktadır. Beyoğlu sakinlerinden oluşan Cihangir Güzelleştirme Derneği ve Galata Derneği'nin oluşturduğu Beyoğlu Semt Dernekleri Platformu da, 11 - 12 Şubat 2011 tarihlerinde koruma planlarının iptali için halka çağrı yapan ve akabinde mahkemeye başvuran bir sivil inisiyatifdir (URL,5). Bu inisiyatifin, ilgili kurumlara açtığı davaların gerekçeleri de yine meslek odalarının gerekçeleriyle benzer özellik göstermektedir.

Davacı dernekler tarafından 14.01.2011 – 14.02.2011 tarihleri arasında askıya çıkarılan 1/1000 ölçekli Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ile dayanağı 1/5000 ölçekli Beyoğlu Nazım İmar Planı'nın – bölgenin özelliğini yeterince gözetmeyen ve bütünsellikten uzak plan kararları içerdiği, planlar içinde korunmayı en çok gerektiren alanların, özelleştirme, kentsel yenileme ve turizm alanı ilan edilerek koruma planı kapsamı dışına çıkarıldığı, planın hazırlık aşamasında gerekli katılımın sağlanmadığı ve duyuru araçlarının kullanılmadığı, önemli bir bölgenin tarihi ve kültürel mirasını korumak adına, ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla daha etkin bir çalışma yapılması yönündeki beklentileri

⁸¹ “5366 Sayılı Yasa Uyarınca Hazırlanacak Avan Proje Uyarınca Uygulama Yapılacak Alanlar” olarak tanımlanan kentsel alanlarda idare tarafından “dayanak” olarak anılan 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenecek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'un açıkça Anayasa'ya aykırı olduğu kanısındayız.” (TMMOB Mimarlar Odası Büyükşehir Şubesi Plan İptal Dava Dilekçesi)

⁸² Bu değerlendirme, planlar henüz onaylanmadan önce, hazırlanan planlara dair görüş olarak verilmiştir.

karşılamağı, İstanbul'un kültürel merkezini oluşturan Beyoğlu ve İstiklal Caddesi'ndeki yapıların kültürel kullanım olarak sınırlandırılmayarak, turizm, hizmet, ticaret, yenileme alanı olarak ilan edildiği ve işlevlerinin kaybettirildiği, yayalaştırılan yolların hangi amaçla ve hangi ilkelere göre belirlendiğinin belirsiz olduğu, kamusal nitelikli olmadığı, ilçenin tarihsel kimliğinin zarar gördüğu ve imar mevzuatına, şehircilik ve planlama ilkelerine aykırı olduğu ileri sürülerek iptali istemidir. (10.İdare Mahkemesi kararı, 2013)

Bu dava özetinden de anlaşıldığı üzere platformun iptal istemi de yine, liberal planlama anlayışı çerçevesinde plan bütüncüllüğünü önceleyen kamu yararı ilkesinin öngördüğu şekilde, kentsel sit alanının özelliklerinin dikkate alınarak korunması ve bu alan içerisinde korunması gereken hiçbir kısmın atlanmaması, alanların parçalı planların eline terk edilmeden koruma planı içerisinde değerlendirilmesi üzerinden şekillenmiştir. Bu bağlamda, parçalanmış alanlara yüklenen işlevlerin de var olan kültürel fonksiyonların sürdürülebilirliğini ekarte ettiği ve (Emek sineması gibi) bu şekilde kentsel sit alanının korunması anlayışından uzaklaşıldığı açıklanmıřtır⁸³ (URL, 6). Yine Peyzaj Mimarları Odası'nın da 1/1000 ölçekli koruma amaçlı uygulama imar planına itiraz ettiği görülmektedir. Beyoğlu Belediye Başkanlığı İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı'na yapılan itirazda, (2011) mimarlar ve şehir plancıları odalarının sundukları sebeplere paralel gerekçeler üzerinden plan bütünselliğinin bozulduğuna dair eleştiriler getirilirken, bu şekilde parçalanmış plan sisteminin ekolojik ve kültürel değerleri korumaktan uzak olduğu belirtilerek esasen kamu yararı kavramına vurgu yapılmıştır.⁸⁴ (PMO, 2011).

Planlara getirilen eleştiriler ve açılan davalar sonrasında yargı süreci işlemeye başlamıştır. Beyoğlu Semt Dernekleri'nin açtığı dava (2011) sonrasında 2013 yılında İstanbul 10. İdare Mahkemesi'nin verdiği karar doğrultusunda Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları iptal edilmiştir. Planların iptal edilmesiyle ilgili nedenler açıklanırken 3194 sayılı İmar Kanunu kapsamında incelemeler yapılmıştır. Bu kanun dahilinde koruma amaçlı imar planlarının, üst ölçek planlarla uyumlu olup olmadığı sorgulanarak (liberal) şehircilik ilkeleri ve kamu yararı açısından

---

⁸³ Ayaspaşa ve Beyoğlu Eğlence Yerleri Dernekleri (itiraz öncesi de dahil) süreci takip etmektedir.

⁸⁴ Plan bütünselliği ve kamu yararı açısından önemli

değerlendirme yapılmıştır. İptal isteminin gerekçeleriyle 3194 sayılı İmar Kanunu, 2863 sayılı Kültür - Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu ve hazırlanan bilirkişi raporları ışığında, Beyoğlu'na geleneksel bir merkez olma özelliği yükleyen ve bu ilçeyi kültür endüstrilerinin yoğun olduğu bir alan olarak tanımlayan 2009 onanlı, 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı ile Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları'nın uyumsuz olduğu belirtilmiştir (10. İdare Mahkemesi Kararı, 2013). Bu uyumsuzluğun sebebi olarak kültür endüstrileri işlevinin koruma amaçlı imar planlarında detaylandırılmaması, buna yönelik bir model ve hüküm bulunmaması gerekçe gösterilmiştir. Hatta, ÇDP (Çevre Düzeni Planı)'nda kültür odaklı turizme yönelik öneriler getirilirken, koruma amaçlı imar planlarında ticaret ve hizmet sektörleri bağlamında turizmin geliştirilmesine odaklanması da plan bütünselliğine aykırı bulunmuştur. Bunun yanısıra planlarda belirtilen ticaret ve hizmet sektörlerinin gelir düzeyi yüksek turistler için bir alan oluşturduğu, burada varlık gösteren küçük ölçekli işletmeler, kullanıcılar ve yaşayanlar tarafından kullanılamayacak durumda olacağı sebebiyle kentliyi yabancılaştıracağı açısından eleştirilmiştir. Bu doğrultuda, mahkemenin planlarla ilgili değerlendirmeler sunarken neoliberal yönetim anlayışına göre hazırlanmış olan bu planları, liberal planlama yaklaşımı ve kamu yararı ilkesine uyumluluğu açısından incelediği görülmektedir.

Yine, ÇDP'de asli unsurlarının muhafaza edilmesi gerektiği açıklanan Beyoğlu'nun, ticaret ve hizmet sektörleri üzerinden korunamayacak olması da ayrıca plan bütünselliğini ortadan kaldıran dinamiklerden biri olarak görülmektedir. Bu kentsel sit alanında korumanın da yapı ölçeğinde ele alındığı ve bir kentin planlanmasında önem arz eden “diğer özelliklerin”⁸⁵ değerlendirmeye alınmamasının yanısıra plan alan sınırları içerisinde bulunan ve bu nedenle etkilenme bölgesi olarak değerlendirilmesi gereken Perşembe Pazarı ve Galata Rıhtım liman bölgeleri gibi alanların, imar planlarında göz önüne alınmadığı belirtilmiştir. Ayrıca, burada gerçekleştirilecek imar planlarına bağlı kentsel projelerin de geleneksel işlev yitimine sebep olabileceği açıklanmıştır. Bu doğrultuda, planların kendisinde de bütüncül koruma anlayışının bulunmadığı belirtilmiştir.

---

⁸⁵ Ekolojik, ekonomik ve toplumsal

Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları için yapılan itirazlar, getirilen eleştiriler ve açılan davaların temelinde liberal yönetim rasyonalitesiyle şekillenen kamu yararı kavramının bulunduğu görülmektedir. Kent planlamasında yetki sahibi olan yönetim mercilerinin, neoliberal akılsallık doğrultusunda kente müdahale ederek yeni işlevlerle yeni bir kentli özne profilini ve buna bağlı neoliberal kamu yararı anlayışını oluşturma gayesine karşı gelişen itirazlar ve dava süreçleri, hem toplumsal algıda hem de yargı kurumunda liberal yönetim akılsallığına bağlı kamu yararı ilkesinin varlığını sürdürdüğünü ve neoliberalizmin, kentsel düzenlemelerde güçlü olmasına rağmen liberal akılsallığın da kentin şekillendirilmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Bunun sebepleri, bir yandan meslek odalarının planlara ve koruma anlayışına genel toplum çıkarını baz alarak yaklaşmayı mesleki ilke olarak görmesiyle ekonomik ve toplumsal risk durumunu liberal akılsallık kapsamında ele alması iken bir yandan da kentli öznelerin kendi yaşam alanlarıyla kurdukları ilişkilerini koruma isteği üzerinden liberal kamu yararını benimsemiş olmalarıdır. Ayrıca, yasal mevzuatta da –neoliberal kentsel müdahalelerin önünü açan kanunlar da olmasına karşın- hala liberal planlama anlayışına bağlı kamu yararı ilkesini temel alan kilit kanunların bulunması, mahkemenin de bu kanunlar bağlamında karar vermeyi tercih etmiş olması da liberal akılsallığın kentsel süreçlerde etkinliğini koruyabilmesinin gerekçeleri arasındadır. Bütün bu durumlar, kentsel planlama süreçlerinin sonucu olan mekansal müdahalelerin bu iki yönetim biçimi arasındaki gerilim hattında ortaya çıktığını göstermektedir.

Bu gerilim hattının liberal kamu yararını benimseyen tarafında bulunan sivil inisiyatiflerin itirazları doğrultusunda hazırlanan bilirkişi raporunda bahsedilen gerekçeler (yukarıda sunulan gerekçeler), planların mahkeme tarafından da liberal kamu yararı ilkesi bağlamında değerlendirilmesinde ve iptal kararının verilmesinde etkili olmuştur. Planları hazırlamış olan yönetim merciileri tarafından bakıldığında da kentsel sit alanı için öngörülen korumanın THT işlevleri üzerinden gerçekleştirilebileceğinin kabul edilmesi içeriksel anlamda neoliberal yönetim anlayışının ve buna bağlı kamu yararı kavramının, koruma amaçlı bu imar planlarında varlık göstermesi anlamına gelmektedir. İçerik olarak tam anlamıyla neoliberal yönetim rasyonalitesinin bir yansıması olan bu planlar, plan sürecinin de

şeklen bütünsellikten koparılarak parçalı alanlara ayrılmasını ve buna uygun olarak hazırlanmış olan yasal altyapının kullanılmasını da beraberinde getirmiştir. Buna rağmen, liberal yönetim rasyonalitesinin, -var olan kanunlar, yapılan itirazlar ve mahkeme kararları ele alındığında- plan sürecinden silinmediği ve hala geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Bu anlamda, hem plana dair karşı söylemlerde (eleştirilerde) ve pratiklerde (davalar, itirazlar, raporlar, bilirkişi raporu) hem de devletin karar merci olan İstanbul 10. İdare Mahkemesi'nin 25.09.2013 tarihinde verdiği bu kararda yapılan değerlendirmelerin tamamı liberal planlama anlayışına bağlı kamu yararı ilkesini esas almaktadır. Bu ilke bağlamında planların kentsel sit alanında bütüncül korumayı sağlaması gerektiği düşünülmekte, bu bütünlüğün korunabilmesi için de yasal mevzuatta var olan plan hiyerarşisi ve koruma amaçlı imar planı tanımları referans gösterilmektedir.

Bu tanımlar eşliğinde plandaki bütüncül yaklaşımın eksikliğine ve kentsel sit alanında tanımlanan işlevlerin korumayla ilişkisinin yol açacağı sonuçlara vurgu yapılırken, planlamanın kendini var etmesinde rol oynayan liberal yönetim rasyonalitesinin benimsenmiş olduğu görülmektedir. Bu nedenle, planla ilgili tartışmalarda ve planın yargıda değerlendirilmesi noktasında koruma planlarının kamu yararıyla olan ilişkisinden bahsedilirken de toplum çıkarının muhafaza edilmesine referans verilmektedir. Bu bağlamda, kente atanacak fonksiyonların (liberal) planlama ilkeleriyle uyumlu olması, yüksek gelirli turistlerin mevcut kentli öznenin yerine ikame edilmemesi ve İstanbul'un hem merkezi hem de tarihsel dokuya sahip bir ilçesi olan Beyoğlu'nun, çevresiyle birlikte değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Öyle ki; kentsel sit sınırları içerisinde bulunan bazı alanlara plandan bağımsız projelendirilebilme ayrıcalığının tanınmasının yanında geleneksel (mevcut) kültürel dokunun yok olmasıyla Beyoğlu öznelerinin burada tutunamaması riskini artıran yoğun ticari/turistik fonksiyonların yüklenmesinin – şehircilik ilkeleri ve planlama esaslarına- uygun olmayacağı aktarılmıştır.

Bu kapsamda, planlama mevzuatında da hala geçerliliğini koruyan liberal kamu yararı temelli planlama akılsallığının sivil toplum yapısında ve yargı sürecinde de varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Ancak; planların iptal edilmiş olmasının dahi çözemediği bir düğüm bulunmaktadır. Bu düğüm, planlama ve projelendirme

süreçleri “özel kanunlarla”⁸⁶ belirlenerek koruma amaçlı imar planlarından ayrılan, plan sınırları dahilindeki yenileme alanları, turizm alanları gibi ayrıcalıklı kılınan sit bölgeleriyle ilgilidir. Bu bölgeler, hem yetki hem de işlevlendirme açısından koruma amaçlı imar planlarından farklılaşmaktadır. Bundan dolayı, plan iptal kararları bu alanları bağlamamaktadır (Beyoğlu Semt Dernekleri, 2011).

Koruma amaçlı imar planları, liberal kamu yararına aykırı bulunarak iptal edilmiş olsa da plan bütünselliğine dahil olmayan alanlar için hazırlanan projeler geçerliliğini korumaya devam etmektedir. Hatta, dava konusu planların bütüncül bir yaklaşımdan yoksun olduğu belirtilirken de bu bölgelere atıfta bulunulmuş ancak; alanların bağlı oldukları kanunlara referans verilememiştir. Çünkü; liberal yönetim biçiminin bakış açısıyla hazırlanmış bilirkişi raporunda liberal planlamayı geçerli kılan yasal mevzuat temel alınırken, neoliberal yönetim biçiminin planlama uygulamalarına yansımaları sağlayan ve dolayısıyla parçacılaşmayı meşrulaştıran yasalara referans vermekten çekinilmektedir. Bu çetrefilli durumun ortaya çıkmasının temelinde ise; neoliberal ve liberal planlama yaklaşımlarının ve bağlı kamu yararı anlayışları arasındaki gerilimin hem devlet birimleri arasında hem devlet – toplum ilişkisinde hem de yasal mevzuatın içerisinde sürüyor olması bulunmaktadır. Yönetim mercileri, imar planlarını hazırlarken her ne kadar neoliberalizme yaslanarak söylem geliştirseler ve pratik üretseler de planlamanın kamu yararı yaklaşımının temelini oluşturan liberalizm de hala hem toplumsal yapılanmalarda hem de devletin karar mercii olan yargı yapılanmasında kendini var edebildiğinden ötürü iki yönetim biçimi arasındaki çatışmada kentsel düzenleme süreçleri sürdürülmektedir.

Bu çatışmalı süreçlerin, Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları içerisinde neoliberal tarafını destekleyen nokta temelde, planın eleştirilmesine sebep olan bütünlüğün yok edilmesi noktasıdır. Plan bütünlüğü, liberal rasyonalite için en temel unsurlardan biriyken neoliberal süreçlerin işleyişine ket vuran ve bu nedenle ortadan kaldırılması gereken bir engel olmaktadır. Bu nedenle, yönetim mekanizmalarında neoliberalizmin benimsenmesiyle birlikte kentlerde hakim kılınabilmesi için

---

⁸⁶ 5366 sayılı Yenileme Kanunu ve 4046 Sayılı Özelleştirme Kanunu

öncelikle planlamanın akılsallığının düzenlenmesi gerekmekteydi. Bu bağlamda, öncelikle yasal mevzuatta çeşitli yenilikler yapılarak özel alanların önünün açıldığı kanunlar çıkarılmış ya da liberal planlamanın dayanağı olan kanunlarda değişiklikler yapılmıştır.⁸⁷ Böylelikle, Beyoğlu'ndaki koruma planları örneğinde görüldüğü gibi kentsel sit alanı sınırları içerisinde kalmasına rağmen bazı bölgelere özel tanımlamalar getirilmiş ve bu bölgeler, 3194 sayılı İmar Kanunu'ndan farklılaşarak plan sürecinden de muaf tutulmuşlardır. Öyle ki, bu bölgeler plan bütünlüğünü bozduğu için özellikle eleştirilmiş ancak; 2013 yılında Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları iptal edildiğinde dahi bu özel alanlara ait planlar/projeler geçerliliğini yitirmemiştir.

Bununla birlikte, planla irtibatı kesmeyen ancak 3194 sayılı kanun aracılığıyla yasallaştırılarak, planlar hazırlandıktan sonra bölgesel tadilatların, mevzi planların yani sonradan yapılabilecek plan değişikliklerinin önünü açan düzenlemelerle plan bütünlüğünü aşındıran pratikler de ortaya çıkmıştır. “Yeni” yönetim aklının, varlığını yasal düzeyde meşrulaştırma adımları atması ve planların içeriğine yerleştirilerek koruma anlayışına entegre edilmesiyle neoliberalizmin yoğunluğu artmıştır. Bunun ardından ortaya çıkan bu parçacıl alanlarla ilgili olarak da söylemler, pratikler, karşı söylemler ve karşı pratikler ortaya çıkmış, Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'nın parçaları olan bu bölgeler üzerinden de iki yönetim biçimine bağlı kamu yararı anlayışı kapsamında gerilimler yaşanmıştır.⁸⁸

Plandan bağımsızlaşmış olmaları sebebiyle plan sürecinin değerlendirilmesinin temelini oluşturan bu özel alanlarla ilgili olarak yönetim tarafından gelen söylemler ve pratikler, tam anlamıyla Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları'nın içeriğiyle paralel olmaktadır. Yani, usulen planlardan koparılmış olduğundan dolayı liberal planlamanın kamu yararı ilkesine aykırılık oluşturduğu savunulan bu alanlar, tam da Beyoğlu için hazırlanmış koruma planlarının amaç ve hedefleri doğrultusunda THT işlevleriyle donatılmış olan “yenileme, turizm ve özelleştirme bölgeleridir.”⁸⁹

---

⁸⁷ 3194 sayılı kanunda, plan tadilatlarının yasallaştırılmasıyla 2863 sayılı kanunda, 5226 sayılı kanun üzerinden değişiklikler yapılması

⁸⁸ Neoliberal planlamayı destekleyecek işlevlerin yüklenmesiyle birlikte tarihi dokunun korunabileceği anlayışı planlara işlenmiştir.

⁸⁹ Özelleştirme Kanunu'na bağlı olarak hazırlandığı için bu ifade kullanılmıştır.

Bununla birlikte usulen planlara bağlı kalmasına karşılık sonradan yapılan eklemelerle plan bütünselliğine zarar veren daha küçük ölçekli proje alanları da liberal kamu yararı yaklaşımı açısından eleştirilmektedir. Planların ana fikrine nitelik açısından uygun düşen bu bölgeler, liberal planlama anlayışı açısından usulen parçalanmaya sebep olsa da neoliberal anlayışa bağlı plan sürecinin, plan içeriğine yansması açısından bütünlük oluşturmaktadır. Planın hem dışında kalan hem de onun bir parçası olan bu bölgeler yeni planlama yaklaşımının ve buna bağlı neoliberal kamu yararı kavramının önemli göstergeleri olmaktadır.

Bu doğrultuda, Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları'nın eleştirilmesine ve dava süreçlerine konu olmasına sebep olan parçalanmışlık ile neoliberal rasyonalite kapsamındaki yaklaşım, planların 2013 yılında İdare Mahkemesi tarafından iptal edilmesine neden olmuştur.⁹⁰ Ancak; 2015 yılında Danıştay tarafından bu iptal kararı bozularak yeniden bilirkişi raporu hazırlanması talep edilmiştir. Bu şekilde bir süre daha yürürlükte kalan planlar, 2017 yılında “yeşil alanların betonlaşmadan kötü etkileneceği ve bu durumun planlama ilkeleri ve kamu yararı” açısından uygun olmadığı gerekçesiyle –plan kararları- bazında tekrar iptal edilmiştir.⁹¹ Bu sebepten ötürü, çeşitli kanunlar aracılığıyla yetki ve düzenleme açısından farklılaşarak, KAİP (Koruma Amaçlı İmar Planları) sürecinin neoliberal ve liberal rasyonaliteye bağlı kamu yararı ilkeleri arasında gelgitlere sahne olmasına neden olan bu özel alanlarla ilgili gelişen söylemlerle pratikleri değerlendirmek, iki yönetim rasyonalitesi arasında kalan plan sürecinin bütüncül değerlendirilmesi açısından yerinde olacaktır.

---

⁹⁰ İptal kararının ardından 2014 yılında İstanbul 2 No'lu Koruma Kurulu tarafından plansız kalınan süreç için “Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanım Şartları” belirlenerek Beyoğlu'nda yapılacak imar uygulamalarına altlık oluşturulmuştur. (URL, 10)

⁹¹ 2017 yılında yeşil alanlara ilişkin gerekçelerle plan kararları düzleminde iptal edilen KAİP, mer'i durumunu korumaktadır.

4.3 Yönetimsellik Biçimleri ve Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları İçerisindeki Parçacıl Alanların Değerlendirilmesi

Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'nda, 5366 sayılı yenileme kanunuyla yenileme alanı ilan edilen Tarlabası, Cercle D'Orient – Emek Sineması yapı adası, Özelleştirme Kanunu'yla birlikte Özelleştirme İdaresi'ne bırakılan Galataport ve Haliçport ile 3194 sayılı İmar Kanunu'na eklenerek yasallaştırılan plan değişiklikleri sonucunda bir plan

tadilatı olarak ortaya çıkan “Taksim Yayalaştırma Projesi,”⁹² Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları'nın kamu yararı anlayışı bakımından tartışmalara sebep olan temel noktalarıdır. Planlarda eski kamu yararı yaklaşımını parçalayan, yeni yaklaşımın önünü açan bu parçacılaşma- plan sürecinde bahsedildiği gibi- yasal mevzuat üzerinden meşrulaştırılırken, yeni normal olarak neoliberal yönetim algısının yansımaları da bir yandan pratikler/karşı pratiklerde ve söylemler/karşı söylemlerde ortaya çıkmaktadır.

Bu doğrultuda, planlamada liberal kamu yararı anlayışının ön planda tutulduğu yönetim akılsallığının kentli öznelere benimsenmiş olmasından ötürü planlara karşı çeşitli tepkiler geliştirilmiştir. Bu pratikler/karşı pratikler ve söylemler/karşı söylemler ekseriyetle, - plan içeriğinde de yer yer belirtildiği gibi- yatırım konusu ve buna bağlı olarak gelişen işlevsel değişimlerle, kentli özne profilindeki dönüşüme dair tartışmaları kapsamaktadır.

2004-2005 yıllarında Ahmet Misbah Demircan'ın ve Beyoğlu Güzelleştirme Derneği Başkanı Nizam Hışım'ın beraber yaptığı açıklamalar var. Henüz işin başındayken İstiklal Caddesi'nin, Taksim ve Galatasaray Meydanı'nın toplumsal muhalefetin, toplumun bütün kimliklerinin ve yapılarının nezdindeki önemine, simgeselliğine dair itirazlarını ve şikayetlerini dile getiriyorlardı. Nizam Hışım'ın “Biz burayı nezih bir yer haline getireceğiz. Her önüne gelenin, kuru kalabalığın değil gerçekten tüketen kalabalığın gelmesini istiyoruz.” diye bir ifadesi vardı (Özgür, 2017).⁹³

---

⁹² Taksim Projesi, planlar iptal edildiğinde iptal edilmiştir. Çünkü; yasaya bağlanmış ayrıcalıklı bir alan olmamakla birlikte plana sonradan eklenmiş bir tadil projesi olduğundan dolayı, bölgesel özellik göstermekte ve bütünselliği bozmaktadır.

⁹³ (URL,7).

Henüz planlar ortaya dahi çıkmamışken yönetim ve yönetimle aynı düşünce yapısını paylaşan bir dernek tarafından yapılan bu açıklamalar, yönetim akılsallığındaki değişim paralelinde bir yandan hem işlevlerin bir yandan da kentli özne profilindeki dönüşümün sinyallerini de verirken, bu açıklamayı aktaran sivil inisiyatif de yeni yönetim normaline uygun olmayan bu öznelere hangi kentli kullanıcıyı referans gösterdiğini belirtmektedir. Yönetim akılsallıkları arasındaki bu çatışmanın planlar dahilindeki söylemlere yansımaları ise, plan içerisinde belirtilmiş olan parçacıl alanlar üzerinden yürümektedir.

Kentlerimizi, yaşam alanlarımızı, kültürel mirasımızı, ortak değerlerimizi sermayeye, sermayenin çıkarlarına sunan planlar ve hepsi aynı zihnin, amacın ürünü. Tipik bir böl-parçala-yönet anlayışı olarak Beyoğlu, Tarlabası, Galataport, Haliçport, Okmeydanı vb. ayrı ayrı planlanıyor, kent bütünlüğü ve birbiri ile ilişkiler ortadan kaldırıyor. Kent tabula rasa olarak yeniden imar ve inşa edilmek isteniyor. Peki bu kim için? Tabi ki halk için, kamu yararına değil, aksine sermaye ve iktidar için. Yani mesele tamamen ekonomi-politik. (Köksal, 2015, s.1)⁹⁴

şeklindeki açıklamada parçalanmış olan Beyoğlu'nda kent bütünlüğünün, bölgeler arasındaki ilişkilerin ortadan kaldırılmasıyla birlikte yüklenecek olan ticaret yoğun işlevlerle birlikte toplum çıkarını koruyan kamu yararı yaklaşımının tersi yönünde etki ettiği belirtilmiştir. Bunun yanısıra Beyoğlu Belediye Başkanı'nın, Haliçport ve Galataport Projeleri'nin 40 milyar TL büyüklükte olmasını⁹⁵ ve bunun üzerinden projelerin ekonomik yatırımlar açısından önem arz ettiğini açıklaması da bu alanların, Beyoğlu'nda neoliberal planlama yaklaşımının hayata geçmesinde ve kamu yararı algısının piyasa çıkarına doğru dönüşmesinde ne derecede etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu bölgelerin ihale usulüyle projelendirilmesi de özel sektörün bizzat alanda söz sahibi olmasını beraberinde getirmekte ve Tarlabası örneğinde olduğu gibi var olan kentli öznelere, neoliberal aklın ürettiği kültürel ve ekonomik risklerle başbaşa bırakılarak kendilerini var ettikleri yaşam alanlarının dışına iten bir süreç söz konusu olmaktadır (Hayal, 2013). Aynı şekilde, "Emek Sineması'nın dönüşümü, 5366 sayılı kanunun devreye sokularak

---

⁹⁴ (URL,16)

⁹⁵ (URL, 4)

Tarlabaşı'nın aynı saiklerle boşaltılması, Gezi'ye yapılacak kışla, AKM'nin çöküntü haline getirilmesi, Muammer Karaca'nın kapatılması resmin birer parçasıydı.”⁹⁶ şeklindeki karşı söylemler de sürecin piyasaya açıldığını ve Beyoğlu öznesine kapatılmış olduğunu ifade etmektedir.

Bu bölgelerin, kentsel sit alanı koruma amaçlı imar planlarından azade kılınmış olmasından dolayı farklı plan/projelere konu olmaları ve iptal edilmeleri için her birine ayrı ayrı davalar açılması söz konusu olmuştur. Yani, Tarlabaşı'na ve Emek Sineması – Cercle D'Orient yapı adasına yönelik projelerin iptal istemine ilişkin açılan dava süreçleriyle, Haliçport ve Galataport projeleri için hazırlanan projeler ve imar planlarına ilişkin olarak açılan dava süreçleri farklılaşmaktadır.⁹⁷ Ancak, bütün bu plan/projelere yapılan itirazların temelinde kentsel sit alanına ait plan bütünlüğüne bağlı toplum çıkarını gözetken kamu yararı tartışması bulunmaktadır. Bu süreçlerde –tıpkı KAİP sürecinde olduğu gibi- verilen kararlar ve uygulamalar açısından “eski” ve “yeni” yönetimsellik yaklaşımları arasındaki gerilimler görülmektedir. Bu gerilimleri okuyabilmek için de her bir parçacıl alan için açılan davaların süreçlerini inceleyerek kamu yararı ilkesinin peşinden gitmek yerinde olacaktır.

4.3.1 Özelleştirilmiş alanlar ile yenileme alanlarına ait proje süreçleri ve yönetimsellik

Yasal süreçler (kanunlar ve yargı süreçleri) ve pratikler arasında ortaya çıkan bu gerilimler, özelleştirme alanı ilan edilen Galataport ve Haliçport Projeleri süreçlerinde ŞPO (Şehir Plancıları Odası), MO (Mimarlar Odası) ve İMO (İnşaat Mühendisleri Odası) gibi meslek odalarının yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na açtıkları davalarda görülmektedir. Açılan davalarda, kentsel sit alanı bütünlüğünün korunarak Beyoğlu'nda ticarileşmenin ve turistleşmenin önüne geçilmesiyle bu alanların hem esas liman

---

⁹⁶ (URL,7)

⁹⁷ Bu farklılaşmanın temelinde, her bir alanın parçacılaşırken farklı yasalar altında ve farklı biçimlerde tanımlanıyor olması bulunmaktadır. Bu noktada, alanlarda yetkili bulunan birimler de farklılaşmaktadır.

işlevlerinin korunarak kamu kullanımına açık olmasını hem de toplumun bu bölgelerle kurduğu ilişkinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasını önceleyen liberal yönetimsellik çerçevesinde, planlamada toplum çıkarını koruyan kamu yararı ilkesinin korunması temel alınmıştır (URL,8).Bu bağlamda, özelleştirilmiş alanlardan biri olan Galataport'un yürütmesinin durdurulması ve iptaline ilişkin açılmış davanın sonucunda liberal yönetim akılsallığı kapsamında yapılan itirazlar Danıştay tarafında da karşılık bulmuş ve genel toplum çıkarını koruyan liberal kamu yararı ilkesi çerçevesinde yürütmenin durdurulması kararı verilmiştir.

Danıştay tarafından bu kararın verilmesinin ardından yeniden alanda keşif yapılması ve bu bağlamda bilirkişi raporunun hazırlanması talep edilmiştir. (2014) Lakin, devletin yargı merciinin bu kararı (2014) Başbakanlık Özelleştirme İdaresi tarafından tanınmamıştır. Yargının tutunduğu liberal akılsallık ile özelleştirme idaresinin benimsediği neoliberal akılsallık arasındaki gerilimin bu şekilde ortaya çıkmış olması da devlet kurumları arasında bu iki yönetim biçiminin çatışmalı halinin varlığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, Danıştay'ın talebi üzerine hazırlanan bilirkişi raporunda da yine liberal kamu yararı ilkesinin planlama yaklaşımındaki etkisi görülmüştür ve bu alan için imar planlarının uygulanması halinde Karaköy sahilinin tamamen özelleştirilerek halkın kullanımına kapatılacağı görüşü bildirilmiştir. (2015) (URL,8)

Bilirkişi raporunun ardından tekrar görülen davada Danıştay savcılığı –rapora paralel olarak- liberal kamu yararı ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle ilgili planların iptaline karar vermiştir. (2015) Lakin, liberal kamu yararı kavramını baz alarak verilmiş olan Danıştay kararına ve bilirkişi raporuna rağmen ilgili alanda yıkımlar yapılarak projenin temelleri atılmıştır. (2016) (URL,9) Bu yıkımlar devam ederken de, kentsel sit alanında bulunan ve kültürel değeri olan yapıların⁹⁸ yok edilmesi, Beyoğlu'nda korumanın ihlal edilmesi ve liberal planlama yaklaşımının aşındırılması anlamına gelmektedir. Liberal planlama yaklaşımının aşındırılmasına paralel olarak çeşitli tepkiler de ortaya çıkmıştır. Planlama ve kentle olan ilişkisini

---

⁹⁸ Karaköy Yolcu Salonu ve Paket Postanesi

liberal yönetim akılsallığı çerçevesinde şekillendiren bir meslek örgütü olarak Mimarlar Odası bu yıkımların ardından, genel toplum çıkarı yerine girişimcilerin çıkarının ön planda tutulması ve bu çıkarların da devlet garantisıyla korunması gerekçesiyle yatırımcı şirket ve ilgili kamu kurumları hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur. Bununla birlikte, İstanbul 2 No’lu Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu ve İBB’den de karşı tepkiler gelmiştir. Bu iki kurumun tepkileri de yine kültür varlığı olarak tescil edilmiş olan bu yapıların izinsiz bir şekilde yıkılmış olmasıyla ilgilidir. Koruma Kurulu, konuyla ilgili olarak suç duyurusunda bulunurken İBB de proje inşaatını mühürlemiştir. (URL,8) Yıkımlara dair geliştirilen bu karşı tutumlar, MO açısından bakıldığında neoliberal anlayışın kabul edilmemesinden ötürü istikrarlı şekilde ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Devlet kurumları açısından bakıldığında ise; ekseriyetle girişimcinin çıkarını destekleyen bu merciiler neoliberal akılsallığı benimsemiş olmalarına rağmen, yasal mevzuat gereğince var olan yetkinin ve hiyerarşinin girişimci tarafından (kendi çıkarı doğrultusunda) izinsiz bir şekilde aşılmış olmasından dolayı taraf değiştirmişlerdir. Elbette bu durum, devlet kurumlarının neoliberal yönetim aklından vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. Tersine bu tepki, devlet mercilerinin girişimciye (lehte) müdahale etmesinin elzem olduğu neoliberal akılsallık biçiminin ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, planlamayla ilgili sorumluluğu bulunan kamu kurumlarının iznine tabi olmayan bir uygulamanın durdurulması da “yeni” yönetim biçiminin yerinin sağlamaştırılması anlamında ön plana çıkmaktadır. Bütün bu tartışmalar eşliğinde 2019 yılında projenin yatırımcı firma tarafından tanıtımının yapılması ve mahkemenin plan iptal kararına rağmen projenin devam etmesi neoliberal yönetim yaklaşımının, uzun soluklu ve çetrefilli bu süreçte hala baskın geldiğini göstermektedir.

Haliçport projesine bakıldığında ise 2013 yılında, tersanelerle ilgili olarak ihaleye çıkılacağına duyurulmasıyla süreç başlamıştır. Özelleştirme alanı kapsamına alınarak turizm amacıyla kullanılmak istenen Haliç Tersane Bölgesi’ne ait ihalenin tamamlanmasıyla da neoliberal yönetim biçimi ve liberal yönetim biçimi arasındaki gerilim görünür olmuştur. Projenin ihale edilmesinin ardından Mimarlar Odası, ihalenin yürütmesinin durdurulması ve iptali istemiyle dava açmıştır. Dava

açmasının birçok gerekçesi bulunmakla birlikte bu gerekçelerin temelinde liberal yönetim yaklaşımına referans olan kamu yararı kavramının yoksunluğu bulunmaktadır. Bu doğrultuda, kentsel sit alanı içerisinde bulunan Haliç Tersaneleri'nin endüstriyel sit alanı olmasından dolayı (liberal) planlama ilkelerine göre korunması gerektiği belirtilirken, aslen Türkiye Gemi Sanayi A.Ş.'ye bağlı olan ve 2006 yılında tersane işlevini koruması koşuluyla İBB'ye devredilmiş olan bu alanın devir şartları içerisinde mülkiyetin üçüncü kişilere verilmemesi, ilgili alanın tarihi dokusunun korunarak sosyal amaçlı kullanılabilir tesislerin yapılabileceği açıklanmıştır. (URL,18) Bahsedilen bu devir şartları hem tarihi dokunun korunmasını ön planda tutarak hem de sosyal amaçlı, topluma açık kullanım tesislerinin oluşturulabilmesinin önünü açarak genel toplum çıkarına paralel kentsel fonksiyonların bu alana yüklenebileceğini göstermektedir.

Bu durum, liberal kamu yararı çerçevesinde Haliç Tersaneleri'nin işlevlendirilmesini amaçlamaktadır. Lakin, bölgenin özelleştirilmesiyle turizm faaliyetlerine yönelik hizmete açılması amaçlanmış ve bu doğrultuda alanın, üçüncü kişilere devri gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, neoliberal aklın getirisi olan "yeni" kamu yararı anlayışının uygulama bazında devreye girdiği görülmektedir. Sürece dair bu dinamiklere paralel olarak Mimarlar Odası, ihalenin yasal süreçlere uygun olmadığını ve öngörülen işlevlerin tersine uygulamalar yapılarak liberal kamu yararı anlayışının ihlal edildiğini belirtmektedir. İhale süreci, bu yanıyla liberal kamu yararı ilkesini tanımazken ve devir şartlarına uyum sağlamadığı için hukuka aykırı bulunurken bir yandan da tersane alanının Özelleştirme Kanunu kapsamına alınması ve Özelleştirme İdaresi'ne bağlanmış olması da neoliberal yönetimselliğin yasal mevzuat üzerinden uygulanmasını sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında, sürecin hukukla uyumlu bir tarafı da bulunmaktadır.

Yasal mevzuatın içerisinde iki yönetimsellik biçiminin meşruiyetinin de kanunlar aracılığıyla altyapısının oluşturulmuş olması, projenin uygulanma sürecinde liberal ve neoliberal kamu yararı kavramları açısından ikircikli bir durumun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda, meşruiyet temelleri kamu yararı kavramı üzerinden kurulmuş olan planlamanın, iki farklı yönetim akılsallığı etrafında ortaya çıkan kamu yararı yaklaşımlarına göre kenti şekillendirmesi mevzuat açısından her

iki durumda da hukuka uygun olabilmektedir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda, ortaya çıkan pratikler ve karşı pratikler doğrultusunda şekillenen çatışmalı süreçte hangi yönetim biçiminin baskın çıktığı önem kazanmaktadır. Yönetim biçimleri arasındaki gerilim sonucu oluşan bu baskınlık durumu da, yine kamu yararı ekseninde meydana gelen tartışmalarda ve pratiklerde kendini göstermektedir. Bu kapsamda sürecin gelişimi incelendiğinde, MO'nın ihalenin iptaline ilişkin açtığı davanın sonucu dahi beklenmeden karşılık olarak ilgili alanda tersanelerin boşaltılmasıyla projenin yapımına zemin hazırlanmıştır. Bu işlem üzerine, konuyla ilgili olarak kurulmuş olan STK'lardan Haliç Dayanışması'nın suç duyurusunda bulunacağını belirtme gerekçelerinde tarihi - kültürel değerlerin korunmasıyla bölgedeki tersanelerin işlevlerinin genel toplum çıkarına yansiyacak şekilde üretim-istihdam potansiyelinin artırılabilmesinin gerekli olduğu vurgulanmaktadır ve bunun sadece (liberal) kamu yararı ilkesinin temel alınmasıyla mümkün olabileceği belirtilmiştir. (2013) (URL,19) Liberal kamu yararı ilkesi ekseninde gerçekleştirilen bu tartışmalar devam ederken bir yandan da Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından projeye dair açıklamalar yapılmakta, yapılan bu açıklamalarda otel, yat limanları, ticari alanlarla ofis alanları vurgulanarak ticari - turistik işlevler ön plana çıkartılmaktadır. (2014)

Bu noktada, projeden sonra alanı kullanabilecek olan kitlenin neoliberal yönetim biçiminin tanımlamış olduğu ekonomik ve beşeri güce sahip öznelerden oluşacağı anlaşılmaktadır ve yapılan bütün çalışmaların da bu profile sahip öznelerin çıkarına yönelik olduğu görülmektedir. Buradan bakıldığında, neoliberal kamu yararı kavramının yönetim pratiklerinde ön planda tutulduğu ve liberal kamu yararı kavramına dair tartışmaların –hatta dava sürecinin- göz ardı edildiği sonucuna varılmaktadır. Bu konuya dair bir başka gösterge de dava devam ederken -projeye uyum gösteren- nazım ve uygulama imar planlarının ÇSB (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı) tarafından hazırlanarak kamuoyuna sunulmuş olmasıdır.(2015) Yönetim tarafının, dava sürecini ve itirazları dikkate almadan yaptığı, neoliberal akılsallık temelli uygulamalar karşısında Haliç Dayanışması bileşenlerinden meslek odaları (ŞPO, MO, İMO VE GMO) ticarileşme baskısına karşı toplumsal kamu yararının korunması gerekçesiyle planların durdurulması ve iptal istemiyle tekrar dava

açmıştır (URL,10). Ancak; bu gelişmenin akabinde bakanlık tarafından alana ait nazım ve uygulama imar planlarıyla ilgili değişiklikler yapılmıştır. (2016)⁹⁹ Bu durum, planların (liberal) kamu yararı kavramına ve (liberal) planlama anlayışına aykırı bulunması sebebiyle¹⁰⁰ tekrar ŞPO ve MO tarafından yargıya taşınmıştır. Bu doğrultuda liberal yönetim aklı ile neoliberal yönetim aklı arasında gelişen çatışmalı süreç kamu yararı kavramı bağlamında, Haliçport'a ilişkin bu planlar üzerinden devam etmektedir (URL,8).

Özelleştirme İdaresi'ne bağlanarak plan hazırlanması noktasında KAİP'dan ayrılmış olan bu alanlar için süreçlerin de farklılaşması söz konusu olmuştur. Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'na ait planların yürütme ve iptal süreçlerinden bu anlamda etkilenmemiş olan Özelleştirme Projeleri, uygulama aşamasında gelişen olaylar ekseninde değerlendirildiğinde kentsel sit alanına ait KAİP'yla içerik açısından paralellik göstermektedir. Proje alanlarıyla ilgili olarak sivil örgütlenmelerle meslek odalarının liberal kamu yararının korunması sebebiyle yaptıkları itirazlar ve açtıkları davaların yargı noktasında liberal planlama anlayışının yasal mevzuatta geçerli olmasından dolayı karşılık bulmuştur. Lakin; bir yandan da yasal olarak ticarileşmesine imkan verilmiş olan bu proje alanlarında neoliberal kamu yararı yaklaşımının da plan süreçlerine etki etmesinin önü açılmıştır. Bununla birlikte yönetim mercilerinin, itirazların yanı sıra liberal yönetim anlayışına dayanarak verilmiş olan yargı kararlarını gözardı ederek projenin yapımına başlaması veyahut alanla ilgili tekrar plan üretmesi neoliberal yönetim rasyonalitesinin devletin yürütme kademesinde benimsendiğini ve kentsel süreçler üzerinden bunun yansıtıldığını ortaya koymaktadır.

Özelleştirilmiş bölgelerin yanı sıra yenileme alanı ilan edilen alanlarda yürütülen süreçler de paralellik göstermektedir. Beyoğlu için Tarlabası ve Emek Sineması'na dair süreç bu anlamda önemli olmaktadır. Her iki bölgenin de Bakanlar Kurulu tarafından yenileme alanı ilan edilmesinin ardından (2006) Beyoğlu planlarına da işlemleriyle (2009) kentsel sit alanı planlarına dair bütünsellik ve kamu yararıyla

---

⁹⁹ 2018 yılında, uygulama imar planına ait değişiklik tekrar askıya çıkarılmıştır.

¹⁰⁰ Daha önceki gerekçelere benzer sebeplerden dolayı, liberal planlama anlayışı ve bağlı kamu yararı kavramına aykırı bulunmuştur.

ilgili tartışmalı bir süreç başlamıştır. Beyoğlu Belediyesi'nin kabulü ve Koruma Kurulu'nun onaylarıyla birlikte Emek Sineması – Cercle D'Orient yapı adası ve Tarlabası için hazırlanan yenileme projelerine ilişkin tepkiler yoğunlaşmış ve meslek odaları tarafından projelerin iptal istemiyle davalar açılmıştır.¹⁰¹

Öncelikle, Emek Sineması – Cercle D'Orient kompleksiyle ilgili yakın tarihsel sürece bakıldığında, binanın bulunduğu parsellerin İstanbul 2 Numaralı Koruma Kurulu tarafından eski eser olarak tescillenmesinin ardından bu alanın Bakanlar Kurulu tarafından yenileme alanı ilan edildiği görülmektedir. (2006) Bu kompleksin yenileme alanı ilan edilmesinin akabinde 5366 sayılı yenileme kanununun amacı doğrultusunda bu yapı adası için hazırlanmış olan yenileme projesi, Beyoğlu Belediyesi tarafından 2009 yılında kabul edilmiş, İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından da onaylanmıştır (URL,8). Yasal zeminini yenileme kanunundan alan proje, kanunun amacına uygun olarak ticaret ve turizm işlevlerinin Emek Sineması – Cercle D'Orient yapı adasında uygulanmasını amaçlayan bir AVM projesi olarak ön plana çıkmıştır. (5366 sayılı kanun) Bu bağlamda, kente yapılan müdahalelerde neoliberal yönetimsellik rasyonalitesine uygun olan ticari – turistik fonksiyonlara yasal mevzuat içerisinde meşruiyet kazandırıldığı görülmektedir.

Neoliberal yönetim rasyonalitesinin planlamadaki varlığına bu şekilde meşruiyet kazandırılması, ilgili projenin onaylanmasına ve uygulanmasına ortam oluşturmaktadır. Lakin, toplumsal algıda –kentsel planlama açısından- liberal yönetim akılsallığının kamu yararı ilkesinin benimsenmiş olmasından dolayı çeşitli tepkiler ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda proje, İKSV'nin 30. Film Festivali'nin açılışında protesto edilmiştir. Bu protestonun yanı sıra “Emek’i Yıktırmayalım Platformu” tarafından geniş katılımlı gösteriler düzenlenmiştir. Ayrıca, Mimarlar Odası tarafından da İstanbul 9. İdare Mahkemesi'ne yürütmenin durdurulması talebiyle dava açılmıştır. Protestolar ve davanın açılmasının akabinde mahkeme tarafından, projenin uygulanması halinde telafisi mümkün olmayan zararlara yol açacağı gerekçesiyle ilgili mahalde bilirkişi incelemesi yapıldıktan sonra yeniden

---

¹⁰¹ Tarlabası için 2007, 2008; Emek Sineması – Cercle D'Orient için 2009

karar verilinceye kadar yürütmenin durdurulması kararı verilmiştir. (2010) (URL,8) Bu doğrultuda, tarihi ve kültürel bir değer olan bu yapı adası özelinde planlamanın liberal kamu yararı ilkesinin geçerli kılınması için ortaya çıkan karşı pratikler sonucunda yargı kararının da liberal kamu yararı kavramı doğrultusunda şekillendiği anlaşılmaktadır. Ancak; yürütmenin durdurulmasının ardından hazırlanan bilirkişi raporundan projenin yapılabiliğine onay çıkmasına paralel olarak aynı İdare Mahkemesi tarafından yürütmenin durdurulması kararı bozulmuş (2011) ve tepkilerin devam etmesine rağmen alanda inşaat süreci başlatılmıştır. (2013) Bu durum, yargı kararının bu kez yönetim merciilerinin anlayışına paralel olarak neoliberal kamu yararı çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir. Ancak, kararın bu yönde tezahür etmesi üzerine liberal kamu yararı ilkesi yönünde ortaya çıkan tepkilerin yükselmesinin ardından Danıştay tarafından inşaatla ilgili yürütmeyi durdurma kararının çıkmıştır.(2015) Lakin, Danıştay'ın bu kararına rağmen Beyoğlu Belediyesi tarafından inşaat devam ettirilmiş (URL,11) ve Emek Sineması'nın yerine AVM açılmıştır. Liberal ve neoliberal yönetimsellik anlayışlarının hem toplum tarafında hem de devlet kurumları arasındaki bu çekişmeli süreci inşaat süreci boyunca da devam etmiştir ve bu kapsamda konuya dair toplumsal tepkiler de çeşitli şekillerde süregelmiştir.¹⁰²

Emek Sineması – Cercle D'Orient kompleksine benzer şekilde yenileme alanı ilan edilen Tarlabası'na ait süreçte de neoliberal ve liberal yönetim biçimleri arasındaki gerilim göze çarpmaktadır. 2006 senesinde Bakanlar Kurulu tarafından 5366 sayılı kanun aracılığıyla yenileme alanı ilan edilen Tarlabası için 2007 yılında proje ihalesi gerçekleştirilmiş ve ihaleyi alan firma tarafından hazırlanan proje, İstanbul Yenileme Alanları Koruma Bölge Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Yenileme alanı ilan edilen bu alanda, neoliberal yönetimselliğe bağlı kamu yararı anlayışı doğrultusunda uygulanmak istenen ticari ve turistik fonksiyonların hayata geçirilmesine bu şekilde yasal zemin hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra, projenin hayata geçirilmesinden önceki dönemde Beyoğlu Belediye Başkanı'nın, Tarlabası'ndan Champ Elysees yaratılacağına dair söylemleri de neoliberal aklın,

---

¹⁰² Bu uygulamanın ardından "Emek Bizim, İstanbul Bizim" platformu tarafından çekilen ve süreci anlatan belgeseller çekilmiştir. (2016, 2017)

THT işlevlerine yönelik olarak bu alanı şekillendireceğinin bir göstergesi olmaktadır. Neoliberal aklın uygulama aşamasındaki bu baskınlığına karşın (liberal kamu yararı ilkesinin hala imar mevzuatında temel alınmasına da dayanılarak) MO tarafından 2010 yılında projenin iptali istemiyle davalar açılmış, sivil inisiyatifler¹⁰³ tarafından da bu projenin uygulanmasının durdurulması için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda bulunulmuştur. (2011) Lakin bu sırada Tarlabası'nda bina yıkımlarına ve tahliyelere başlanarak projenin altyapısı oluşturulmuştur. Açılan bu davalar yargı tarafında karşılık bulmuş ve sonuç olarak¹⁰⁴ proje, Danıştay tarafından öncelikle 5366 sayılı kanun kapsamında gerçekleştirilen uygulamaların genel toplum çıkarını koruyan (liberal) kamu yararına uygun olmadığı gerekçesiyle iptal edilmiştir. (2014) Lakin, Danıştay'a gelmeden evvel İdare Mahkemesi tarafından "kamu yararına uygun olduğu" gerekçesiyle, Mimarlar Odası'nın iptal isteminin reddedilmiş olması da yargı kurumları arasında iki farklı kamu yararı kavramının tezahür ettiğini göstermektedir.

Bu noktada İdare Mahkemesi, THT işlevlerinin önünü açarak ekonomik ve beşeri sermaye gücü yüksek kentli kesimi, mevcut Tarlabası kitlesinin yerine ikame etmeyi amaçlayan, bu kesimin çıkarlarını gözeten neoliberal kamu yararı anlayışını benimseyerek, MO'nun iptal istemini reddetmiştir. Lakin, projenin iptal kararını veren Danıştay'ın kamu yararı anlayışı -neoliberal yönetselliğın yasal zeminini oluşturmasına karşın- yenileme kanunu kapsamında uygulanmakta olan Tarlabası'ndaki yenileme projesinin, mevcut Tarlabası öznesinin çıkarını koruması gereken liberal kamu yararı yaklaşımı üzerine kurulmuştur. Bu durum, liberal ve neoliberal yönetim akılsallıklarının yargı içerisindeki geriliminin varlığını ortaya koymaktadır. Danıştay, bu iptal kararına bağlı olarak, yapılmak istenen projenin kentsel sit alanında parçalanmaya sebebiyet vermeden -liberal planlama anlayışının bütünsellik ilkesi doğrultusunda- Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları'yla bütünlük oluşturacak şekilde hazırlanması ve konuyla ilgili davanın yeniden görülmesi sonucuna varmıştır. (2015) Ancak; projenin onayının ardından 2010

---

¹⁰³ Tarlabası Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği

¹⁰⁴ MO tarafından açılan dava, öncelikle "projenin kamu yararına uygun olduğu" gerekçesiyle İdare Mahkemesi tarafından reddedilmiş ve temyize gitmiştir.

senesi itibariyle başlayan yıkımların tamamlanmasıyla birlikte (2011) başlanan inşai süreçte bu karar, neoliberal yönetimsellik rasyonalitesine göre hareket eden ve bütün karşı tutumları göz ardı eden Beyoğlu Belediyesi tarafından tanınmamış, projenin inşaat sürecine devam edilmiştir (URL,8).

Beyoğlu Kentsel Sit Alanı içerisinde bulunan bu yenileme alanlarının yasal zemine oturtularak KAİP'dan farklılaşmasıyla birlikte avan projelerle düzenlemeye açılması noktasında yine planlama ekseninde kamu yararı odaklı tartışmalar süregelmiştir. Bu süreçlerde ortaya çıkan tepkiler; protestolar ve açılan davalarla KSA (Kentsel Sit Alanı) bütünlüğünden koparılan alanların ticarileştirilerek kimliklerini kaybetmesi ve Beyoğlu kullanıcısıyla ilişkisinin kesileceği üzerinden gelişmiştir. Bu bağlamda, eleştiriler ve davalarla birlikte yargının içerisinde de kah ret kah iptal kararlarının verilmesi noktasında liberal ve neoliberal yönetim rasyonaliteleri arasında bir çatışma yaşandığı görülmektedir. Karar mekanizmalarında yaşanan bu süreçlerden veya projenin iptal, durdurma kararlarının önemsenmemesinden dolayı projelerin inşasına devam edilmesi de; yürütmenin, kent özneleri ve bir başka devlet mekanizması olan yargı kurumu ile arasında liberal - neoliberal yönetim yaklaşımlarından doğan bir bakış açısı farklılığı olduğunu ortaya koymaktadır.

4.3.2 Plan tadilatlarına ait proje süreçleri ve yönetimsellik

Çeşitli yasalarla kentsel sit alanından ve doğal olarak Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları'ndan koparılmış olan bu alanların yanı sıra planlardan tam anlamıyla bağımsız olmayan ancak yine de 3194 sayılı kanunda plan değişikliklerinin yasallaştırılması sebebiyle parçacılaşmaya yol açarak neoliberal yönetim yaklaşımının kentsel uygulamalarda önünü açmaya yarayan bir diğer proje de Taksim Meydanı ve Çevresi için oluşturulmuş olan ve planlara, tadil şeklinde eklenen Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi'dir. Bu projenin 2011 yılında kamuoyuna duyurulmasının ardından İBB tarafından kabul edilmesi, planlama sürecinde bütüncül yaklaşımı temel alan liberal yönetim yaklaşımını benimsemiş olan toplum tarafında tepkilerin oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda çeşitli meslek odaları, STK'lar, sendikalar, siyasi partiler, çevre örgütleri ve dernekler tarafından Taksim Dayanışması adıyla bir sivil inisiyatif kurulmuştur.

(2012) (URL, 8) Bu sivil inisiyatif temelinde, Taksim’de neoliberal akıl doğrultusunda gerçekleştirilebilecek herhangi bir müdahalenin engellenmesini amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, ilgili meslek odaları ŞPO, MO ve PMO İstanbul şubeleri tarafından, Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi’nin (liberal) kamu yararı ilkesine uygun düşmemesi sebebiyle yürütmenin durdurulması ve iptali istemiyle dava açılmıştır. Açılan davanın yanı sıra Beyoğlu’ndaki semt dernekleri ve yine meslek odaları tarafından, neoliberal yönetim aklı doğrultusunda hazırlanan proje için karşı protestolar da düzenlenmiştir. (2012) Ancak, liberal kamu yararını kentsel süreçlerde hakim kılma kaygısıyla oluşan bu tepkilere rağmen, yönetim mercilerinin neoliberal kaygıları doğrultusunda projenin ihale süreci başlatılmış, ihale edilen firmanın belirlenmesinin akabinde de dava sonucu beklenmeden uygulama safhasına geçilmiştir. (2012)

Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi devam ederken, bu projenin bir parçası olan Topçu Kışlası’nın inşaatının yapılmaması ve Gezi Parkı’nın korunması için imza toplama kampanyası başlatılmıştır. Bu imza kampanyasının amacı da liberal planlama yaklaşımının getirisi olan halkın kullanımına açık yeşil alanların, yine toplum çıkarını gözeten liberal kamu yararı ilkesi bağlamında korunması ve halkın kullanımına kapatılmamasıdır. Bu karşı tepkiler neticesinde İstanbul 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından, projenin (liberal) kamu yararı ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptaline karar verilmiştir. (2013) 2 No’lu KK ve toplum kesimleri tarafında liberal planlama yaklaşımını baskın gelmiş, ancak bir süre sonra Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından Topçu Kışlası’nın ihyası için onay çıkmıştır. Bu ihya kararı için de herhangi bir gerekçe gösterilmemiştir. (URL,20) Bu bağlamda Koruma Yüksek Kurulu’nun, yönetim mercilerinin neoliberal yaklaşımı paralelinde bir karar vermiş olduğu anlaşılmaktadır. Liberal ve neoliberal yönetim biçimleri arasındaki gerilimlerin iyice görünürleşmeye başladığı bu süreç yaşanırken, Taksim Meydanı ve Gezi Parkı’nda ortaya çıkabilecek herhangi bir inşai faaliyete karşı durabilmek için sanatçıların da yer aldığı Taksim Gezi Parkı Koruma ve Güzelleştirme Derneği kurulmuştur. (2013) Bu durum, liberal kamu yararı ilkesinin Taksim’deki kentsel süreçlerde korunmasını talep eden toplum kesimlerinin genişlediğini ortaya koymaktadır.

Toplum tarafında, genel çıkarları koruyan kamu yararı ilkesi sahiplenilirken, yönetim tarafından da neoliberal rasyonaliteye bağlı kamu yararı kavramının uygulanmasına yönelik hamleler devam etmekte ve bir gerilim süreci meydana gelmektedir. Bu gerilim süreci itirazlar, protestolar, yönetim tarafından gelen söylemlerle birlikte katlanarak devam ederken bir süre sonra, Gezi Parkı'nda yol yapım gerekçesiyle ağaçlar kesilmiş, böylece iki yönetim aklı arasındaki gerilimli durum Gezi Parkı protestoları olarak anılacak uzun süreli eylemliliklerle devam etmiştir.¹⁰⁵ (2013) Bu eylemlilikler liberal aklın talepleriyle neoliberal aklın uygulamaları arasındaki çatışmada sürüp giderken, projeye karşı gelişen tepkiler sonrasında İstanbul 6. Bölge İdare Mahkemesi, toplum merkezli kamu yararı ilkesi kapsamında ortaya çıkan talepleri dikkate alarak Topçu Kışlası'na ait projenin yürütmesinin durdurulması kararı almıştır. Ancak daha sonra bu karar Bölge İdare Mahkemesi tarafından bozulmuş ve Kışla'nın, -Gezi Parkı'nın topluma kapatılması uğruna- inşa edilmesinin önü açılmıştır. Sürecin bu şekilde ilerlemesi doğrultusunda, başlangıçta Taksim'deki yayalaştırma projesine karşı geliştirilen tepkiler, Topçu Kışlası özelinde iki yönetim biçimi arasındaki gerilimde kah liberal rasyonalitenin kah neoliberal rasyonalitenin baskınlığının ön plana çıktığı bir hal almıştır. Lakin, sürecin bu şekilde ilerlemesinin ardından yargı tarafında liberal kamu yararı ilkesinin korunmasına dair taleplerin karşılık bulmasından ötürü Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planları iptal edilmiştir. (2013) Bu bağlamda, planlara bağlı olarak hayata geçebilen Taksim projesi de doğal olarak iptal olmuştur ancak; bu süreçte projenin bir kısmı hayata geçmiştir.

Bunun ardından İstanbul 1. İdare Mahkemesi tarafından Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi de iptal edilmiştir. İptal kararının Danıştay tarafından da onanmasıyla (2014) proje yasal olarak tamamen geçerliliğini yitirmiştir. Toplumun talepleri doğrultusunda ön plana çıkan liberal kamu yararı yaklaşımı bu şekilde yasal süreçte baskın gelmiştir. Ancak bu durum, iki yönetim aklı arasındaki çatışmanın son bulduğu anlamına gelmemektedir. Planların ve ardından projenin iptal

---

¹⁰⁵ (URL, 12)

edilmesine rağmen Taksim’de yapılmak istenen uygulamanın gerçekleştirilmesi için İBB tarafından tekrar projeler hazırlanmış, hazırlanan projeler KK (Koruma Kurulu) tarafından onaylanmıştır. Akabinde, Beyoğlu KAİP iptal kararının Danıştay tarafından bozulmasıyla Taksim’de projenin uygulanması için yasal zemin oluşturulmuş ve bu doğrultuda projeye yönelik çalışmalara devam edilmiştir. (2015) Bu bağlamda neoliberal rasyonalitenin, yönetim ve yargının penceresinden karşılık bulmasıyla uygulama aşamasında tekrar hakim kılındığı görülmektedir. Bu şekilde, Taksim Yayalaştırma Projesi çalışmaları devam ederken Beyoğlu Semt Dernekleri tarafından Beyoğlu KAİP’nin iptal edilmesi için tekrar dava açılmıştır. Açılan dava sonucunda da bu planlar, liberal planlama anlayışının bir parçası olan yeşil alanların korunması gerekliliği üzerinden değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, planın uygulanması halinde yeşil alanların yok olacağı gerekçe gösterilmiştir. Böylelikle, liberal kamu yararının –planlamaya getirisi olarak- toplumun kullanımına açık bu alanların kaybolmaması için KAİP’nin iptal edilmesine karar verilmiştir. Bu iptal kararına paralel olarak Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi de tekrar geçerliliğini yitirmiş ve süreç sonlandırılmıştır.¹⁰⁶ (2017)

Taksim Yayalaştırma Projesi’yle ilgili olarak diğer parçacıl alanlardan farklılaşan nokta, Taksim Meydanı ve Çevresi’nin düzenlenmesine ait bu projenin, Beyoğlu KAİP’ten usulen kopmamış olmasıdır. Ancak; bu proje bir tadilat olarak planlara sonradan eklenmesinden dolayı bütünlüğü bozmaktadır ve çevresel ilişkiler göz ardı edilerek uygulamanın yapılmasına sebebiyet vermektedir. Bununla birlikte, diğer parçacıl alanların süreçlerine benzer şekilde açılan davaların sonucu beklenmeden projenin hayata geçirilmesi söz konusu olmuştur. Bu durum, neoliberal akılsallığın yaşanan kentsel süreçlerde yürütme tarafından etkin kılındığı sonucunu doğurmaktadır. Aynı zamanda bu akılsallık biçimine karşı geliştirilen Gezi Parkı protestoları da toplumsal kamu yararı anlayışının kentsel düzenlemelerde aktifleştirilmesini talep eden liberal rasyonalitenin kentsel süreçlere yansımaları olarak tezahür etmektedir.

---

¹⁰⁶ (URL, 13)

İki farklı rasyonalitenin kent mekanında çatıştığı böyle bir ortamda; mahkeme tarafından KAİP'in, Danıştay tarafından da Taksim projesinin iptal edilmesi de toplumcu kamu yararı taleplerinin yargı sahasında karşılık bulduğunu göstermektedir. Lakin; diğer projelerin süreçlerinde olduğu gibi Taksim Projesi ile ilgili olarak da yerel yönetimlerin çalışma yapmaya devam etmesi, ardından KAİP'in iptal kararının bozularak tekrar yürürlüğe konması neoliberal akla ait piyasa odaklı kamu yararının, yürütme tarafında olduğu gibi yargı kararlarında da zaman zaman baskın gelebildiğini göstermektedir. Bu yasal dayanak üzerinden projeye ilgili düzenlemelere devam edilirken iki yıl sonra KAİP için tekrar iptal kararının verilmiş olması ise(2017), iki farklı yönetim biçimi ve buna bağlı kamu yararı ilkeleri arasındaki inişli çıkışlı gerilimin -en çetrefilli örneğinin- Taksim'deki düzenleme üzerinden uzun süre devam ettiğini göstermektedir.

4.4 Bölüm Sonucu

Bu bölümde Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'na ait koruma amaçlı imar planları kapsamında, liberal ve neoliberal yönetim biçimlerinin etkileri, planlama yaklaşımındaki ve kamu yararı ilkesindeki değişimler ve gerilimlerle incelenmiştir. Bu doğrultuda, KAİP süreci ele alınmadan önce yasal mevzuatta planlama hiyerarşisi ele alınmış; planların birbirleriyle olan ilişkiselliğinin, çevresel etkilerin göz önüne alınması ve böylelikle mekanda bütünlük oluşturması noktasında önem arz ettiği, bu bütünselliğin de planlamadaki liberal kamu yararı ilkesinin temelini oluşturduğu görülmüştür. Ardından, planlamanın kurumsallaşmaya başladığı erken dönem Cumhuriyet yılları itibariyle Beyoğlu için hazırlanmış olan planlar ele alınmış ve bir tarihsellik analizi yapılmıştır. Bu analizde, liberal ve neoliberal yönetim rasyonalitelerinin planlama süreçlerine yansıdığı ortaya çıkarılmıştır.

Akabinde, yakın geçmişi ve günümüzü etkileyen Beyoğlu KSA'ya ait koruma amaçlı imar planları süreci ele alınmıştır. Bu süreç incelenirken de kamu yararı kavramına odaklanılmıştır. Bu kavram etrafında –yasal süreçler, itirazlar, uygulamalar, eleştiriler, söylemlerle- plan şekli ve içeriği üzerinden planlama anlayışları değerlendirilmiş olup, neoliberal ve liberal yönetim rasyonalitelerinin planlamadaki yaklaşımları şekillendirdiği, buna bağlı olarak planlamanın meşruiyet

zeminini oluşturan kamu yararı ilkesi üzerinden de iki yönetim biçimi arasındaki gerilimlerin ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda, liberal yönetimsellik anlayışına ait kamu yararı kavramının planlamada geniş anlamda toplum kesimlerini gözetenek riskleri minimize eden bir kent yaklaşımını ele aldığı, neoliberal yönetimselliğin kamu yararı ilkesinin ise; piyasa çıkarlarına odaklı, risk dolu bir ortamda rekabetçiliği ön plana çıkaran küresel kent yaklaşımını ön plana çıkardığı görülmektedir.

İki yönetim rasyonalitesi arasındaki bu farklılık neticesinde ortaya çıkan gerilimler okunurken de plan bütünselliğinin merkezde olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, yasal bir zemine de oturtulmuş olup, plan bütünselliğine aykırı davranarak bağımsızlaşan parçacıl projeler değerlendirildiğinde bu alanlarda şekilsel olarak KAİP'nin göz ardı edildiği ve liberal kamu yararı anlayışının da bu bağlamda çözüldüğü sonucuna varılmıştır. Ancak; KAİP içeriği irdelendiğinde proje bazlı ve/veya farklı imar planları üzerinden düzenlenmesi hesaplanan bu alanların, kentsel sit alanına ait plandaki THT içeriğiyle tamamen uyumlu olduğu ve bu anlamda planla bir bütünsellik oluşturduğu görülmektedir. Yani; ticaret, turizm, hizmet işlevleriyle donatılması planlanan ve işlev değişikliğiyle birlikte kentli özne profiline de buna uygun olarak dönüşmesinin beklendiği bu planlara paralel olarak parçacıl alanlara biçilen rollerde de aynı etkinin yaratılması beklenmektedir.

Bununla birlikte, KSA içerisindeki bu alanların plandan farklılaştırılarak KAİP iptallerinden etkilenmemesi ve bu alanlara dair uygulamaların önünün açık olması, - piyasa odaklı küresel kent yaratma çabasındaki planlar iptal edilmiş olsa dahi- neoliberal yönetimselliğin, bir şekilde kentsel mekana etki etmesinin yolunu bulmasını sağlamıştır. Ayrıca, sadece koruma amaçlı imar planları için değil; plandan farklılaşmış bu alanlara ait plan ve projeler için de aynı şekilde içerik ve usul açısından liberal kamu yararına uygun düşmedikleri gerekçesiyle iptal istemiyle davalar açılmış, eleştiriler, itirazlar getirilmiştir. Ancak; zaman zaman dava sonuçlarının beklenmeden projelerin uygulanması, zaman zaman dava kararlarının iptal yönünde olmasına rağmen projelerin hayata geçirilmesi, bazen de planlardan

“tamamen bağımsızlaşmamış olan”¹⁰⁷ Taksim Meydanı gibi bir alanda uygulama yapılabilmesi için iptal edilmiş olan KAİP’nin 2015 yılında tekrar yürürlüğe konulması da¹⁰⁸ neoliberal yönetim akılsallığının yürütme tarafında benimsenerek - küresel kent yaratma ideali üzerinden- mekana aktarıldığını; bu doğrultuda ilerleyen süreç içerisinde de iki ayrı yönetim biçimi arasında bir gerilimin ortaya çıktığı gözlemlenmektedir.

---

¹⁰⁷ “Plan tadilatı” olmasından dolayı sonradan eklenen ve bütüncül yaklaşımı bozan bir proje

¹⁰⁸ Beyoğlu Semt Dernekleri tarafından açılan dava sonrasında 2017 yılında tekrar iptal edilmiştir.

5. SONUÇ

Tez çalışması iktidar ve iktidar tekniklerinin açıklandığı, akabinde bağlantılı olarak yönetimsellik kavramının ve yönetimsellik türlerinin tarihsel sürecinin aktarıldığı bir kavramsal çerçeve okuması üzerinden başlamıştır. Bu çerçevede iktidar kavramının tanımı üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Daha sonra, bu kavramla birlikte gelişen yöntemler olan disiplinci iktidar ve biyoiktidar teknikleri incelenmiştir. Bu tekniklerin incelenmesi sırasında disiplinci iktidar ve biyoiktidara ilişkin özellikler aktarılmıştır. Biyoiktidara ilişkin özelliklerin anlatılmasıyla birlikte bu tekniğin ortaya çıkışına dair bir bilgilendirme yapılarak yönetimsellik kavramının daha net anlaşılabilmesi amaçlanmıştır. Temel olarak iktidar kavramına ait süreç bu şekilde tamamlanmış, sonrasında da iktidarın bürokratikleşmiş/merkezileşmiş bir biçimi olan yönetimsellik kavramının okuması yapılmıştır. Bu bağlamda öncelikle, yönetimsellik kavramına dair genel bir bilgilendirme sunulmuştur. Bu bilgilendirmenin detaylıca açıklanması için de tarihsel süreç değerlendirilmiştir. Yönetimselliğin tarihsel süreci aktarılırken; hükümlanlık anlayışına bağlı yönetim biçimi, devlet aklı yönetimselliği, liberal yönetimsellik ve neoliberal yönetimsellik şeklinde tanımlanan kategoriler çerçevesinde bir izlek oluşturulmuştur.

Bu izlek takip edildiğinde, bir yöneticiye ait gücün temel alınarak kurgulandığı hükümlanlığın istencine bağlı yönetim biçiminden, devlet gücünün esas alındığı ve buna bağlı normlar çerçevesinde devlet tarafından uygulanan disiplinler iktidar tekniklerini içinde barındıran devletin gücü temelli bir yönetim akılsallığının baskınlaştığı, yine bu gücün devletlerarası ilişkilerdeki ticari süreçlere de dayanmasıyla gelişen ve bu nedenle ekonomik aktivitelerin devlet tarafından belirlenen belli normlar doğrultusunda düzenlenmesinin devletin gücüne ve ticari sürece zarar verdiği eleştirileri üzerinden yükselerek ticari süreçlerin serbestisini (kendi haline bırakılmasını) savunan liberal yönetim rasyonalitesinden, piyasa süreçlerinin doğal akışına bırakılmasının liberal akılsallığa zarar verdiğini ileri süren ve bu nedenle devletin, piyasa süreçlerinin önünü açacak şekilde ekonomik faaliyetlere destek vererek bu süreçlere ait rekabetçi ortamı da ön plana çıkartmasının elzem olduğunu düşünen neoliberal yönetimselliğe doğru bir dönüşüm yaşandığı görülmüştür. Lakin elbette bu dönüşümlerin, birbirini ekarte etmediği ve hatta yeri

geldiğinde birbirlerinin yöntemlerini de kullanarak bir eklemlenme süreci içerisinde kendilerini var ettiklerini belirtmek gerekmektedir.

İktidar ve yönetimsellik tanımlarıyla, yönetimselliğe ait süreç incelemesinin ardından bu sürecin kentsel alanda kendini nasıl var ettiğini anlamak açısından şehir planlamanın yönetimsellikle kurduğu ilişkiye odaklanmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda öncelikle, şehir planlamanın ortaya çıkmasında rol oynayan kentsel düzenlemeler ve kentsel düzenlemenin bürokratik yapının içinde kurumsallaştırılarak şehir planlamaya dönüşümü çerçevesinde bir tarihsel süreç analizi yapılmıştır. Bu sürecin incelenmesinde öncelikle kentsel düzenlemelerin yönetimsellik kavramıyla birlikte düşünüldüğü genel bir açıklama yapılmıştır. Akabinde, hükümlanlık anlayışı ve devlet aklı yönetimselliği içerisinde kentsel düzenlemelerin ne şekilde hayata geçirildiği ele alınmış, sonrasında da kentsel düzenlemelerin kurumsallaşan yapısı şehir planlamanın, liberal ve neoliberal yönetim rasyonaliteleriyle birlikte nasıl varlık gösterdiği ve Türkiye planlama sisteminin bu yönetim rasyonaliteleriyle ilişkisinden bahsedilmiştir.

Bu doğrultuda, hükümlanın kendi istenci doğrultusunda tebaasıyla kurduğu yasa ve yasaklara dayalı ilişki biçimi üzerinden şekillenen kentsel düzenlemelerde esas meselenin, hükümlanın gücünün ve etkinliğinin tüm bireyler üzerinde hissedilmesini sağlamak olduğu anlaşılmıştır. Bu kapsamda yapılan kentsel düzenlemeler de yüksek duvarlarla çevrili, dolaşım ağlarının oldukça sınırlı olduğu ve bu şekilde hükümdarın emirlerinin kentin dört bir noktasına taşındığı bir şehir tahayyülü üzerinden varlık göstermiştir. Hükümlan istenci anlayışının sönmülenererek devlet aklı yönetimselliğinin baskın hale geldiği dönemde ise; yine güç temelli yaklaşım sergilenmekte lakin bu sefer, bir devletin diğer devletlerle ilişkisinde güçlü konumda olması ve bu nedenle içeride de gücünü göstermesi anlayışı üzerinden gelişen bir kentsel düzenleme sürecinin söz konusu olduğu görülmüştür. Böylelikle yapılan düzenlemeler, disiplinci iktidar teknikleri doğrultusunda geniş yolların ve bulvarların açıldığı, ulaşım güzergahlarının merkezi yönetim birimlerine bağlandığı, kente işlevler yüklendiği ve bu işlevlerin de katı bir şekilde birbirinden ayrılarak, aynı zamanda birbirlerine yol güzergahlarıyla bağlandığı bir kentsel yapılanma sürecinin var olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu sürecin ardından, devlet içinde ve devletler arası ticaretin önem kazanmasıyla birlikte ortaya çıkan liberal yönetimselliğe bağlı kentsel düzenlemelerde ise; dolaşım esas mesele haline gelmiştir. İnsanların ve malların dolaşımının rahat bir şekilde sağlanabilmesi için de kentsel düzenlemelerin disiplinler biçimlerinin etkisi azalmış ve güvenli dolaşımın sağlanmasını hedefleyen güvenlikçi iktidar tekniklerinin etkisinde kentsel yapılanmalar baş göstermiştir. Bu süreç içerisinde –sanayinin de gelişimiyle birlikte- kentsel düzenlemelerin de bir sistematığe oturtularak kurumsallaştığı ve şehir planlama olarak devamlılık gösterdiği görülmüştür. Bu noktada şehir planlama, devlet tarafından konulan normlar doğrultusunda değil, dolaşım serbestisinin en konforlu hale getirilebileceği normaller ekseninde varlık göstermiştir. Bu bağlamda, kente dair analizler yapılmaya başlanmış, mevcut sorun ve potansiyeller paralelinde eğitim, sağlık, yeşil alan kullanımı gibi başlıca meseleler göz önüne alınarak toplum çıkarının gözetildiği ve toplumsal kentsel riskin azaltılmasına odaklanan bir çerçeve çizilerek kentsel kurgunun yapıldığı gözlemlenmiştir.

Liberal yönetimselliğin, neoliberal yönetimselliğe evrildiği, bu noktada piyasa hareketliliğinin göz önünde bulundurulduğu ve günümüzde hala baskınlığını koruyan bu süreçte ise; şehir planlama toplumsal çıkarı gözeterek düzenlemeler gerçekleştiren bir yapıdan, piyasanın çıkarını gözeterek düzenlemeler yapan bir yapıya dönüşmüştür. Bu bağlamda, kentsel süreçler tasarlanırken ekonomik aktivitelerin baskınlığının göz önünde tutulduğu, yatırımların kente çekildiği, kentlerde ulusal ve uluslararası sermayenin çıkarları doğrultusunda ticaret, hizmet, finans, turizm gibi işlevlerin göz önünde tutularak yoğunlaştırıldığı bir inşa durumunun söz konusu olduğu anlaşılmıştır.

Kentsel düzenlemelerin ve şehir planlamanın yönetimsellik bağlamında incelenmesinin ardından, yönetimselliğin Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planları üzerinden tartışılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda, şehir planlamanın kendini var etmeye başladığı liberal yönetim biçimi ve hala aktif olarak varlığını sürdürdüğü günümüzün baskın yönetim anlayışı neoliberal yönetim akılsallığı çerçevesinde Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planları'na ait süreç tartışılmıştır. Bu tartışma yapılırken de, bu iki yönetim rasyonalitesinin planlar

üzerindeki etkisi, aralarındaki gerilimin kamu yararı kavramı çerçevesinde okunması üzerinden gelişmiştir.

Bu bağlamda, 1980’li yıllarla birlikte kent politikalarında baskınlığını artıran neoliberal yönetim biçiminin, Beyoğlu Kentsel Sit Alanı’nda da çeşitli değişimlere sebep olduğu görülmüştür. Bu değişimler plan süreci üzerinden incelenirken de öncelikle, Beyoğlu’nda yapılan ve bugünkü kentsel sit alanı sınırlarına tesir etmiş olan imar planlarının tarihsel süreci incelenmiştir. Bu şekilde bir tarihsel süreç analizi yapılırken de Cumhuriyet’in ilk yıllarıyla birlikte Beyoğlu için hazırlanan planlar göz önüne alınmıştır. Bu kapsamda “1930-1954”, 1954-1964”, 1964-1980”, “1980-1990” ve son olarak “1990-2009” yılları arasındaki Beyoğlu planları ve planlara ait süreçler yönetimsellik kapsamında değerlendirilmiştir. Plan geçmişinin bu şekilde incelenmesiyle liberal ve neoliberal yönetim biçimlerinin Beyoğlu plan süreçlerindeki etkileri gözlemlenmiş ve neoliberal rasyonalitenin, henüz baskın hale gelmemiş olduğu refah devleti dönemi içerisinde de zaman zaman var olduğu gözlemlenmiştir. Akabinde, son olarak Beyoğlu KSA için hazırlanmış olan 2009 ve 2010 onanlı KAİP’na ait süreç yönetimsellik bağlamında değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirme yapılırken de plan raporlarının incelenmesinin yanı sıra Beyoğlu KSA’ya ait KAİP’nin yasal süreçler içerisindeki konumuyla plana dair geliştirilen söylemler ve pratikler irdelenmiştir. Bu söylem ve pratiklerin ardından yine, Beyoğlu KAİP sürecinin yönetimsellik bağlamında değerlendirilmesinde önemli bir yeri olan parçacıl alanlar yönetimsellik biçimleri kapsamında incelenmiştir. Beyoğlu KAİP’ten çeşitli projeler çerçevesinde bağımsızlaşan bu alanlar da “Taksim Meydanı ve Çevresi”, “Tarlabaşı,” “Emek – Cercle D’Orient Kompleksi”nin yanı sıra “Haliç Tersaneleri Bölgesi” ile “Salı Pazarı ve Çevresi” olmaktadır. Bu kapsamda, yönetim perspektifinden planların kurgulama biçimi incelendiğinde hem söylemler hem de pratikler noktasında neoliberal anlayışın baskın geldiği, böylelikle hem planların amacının hem de kamu yararı kavramının neoliberal rasyonalite ekseninde dönüştürüldüğü gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra yasal mevzuatta bu iki yönetim akılsallığının da etkilerini görmek mümkündür.

Bir yandan plan bütüncülüğünün ve hiyerarşisinin korunduğu, toplumsal çıkarı göz önünde bulunduran kamu yararı anlayışının yasal mevzuatta planların temelini

oluşturduğu sonucuna varılmakta bir yandan da planların içerisinde parçacıl projelerin çıkmasına ya da plan tadilatlarının yapılmasına meşruiyet kazandıran başka yasaların da çıkarılmasıyla beraber bölgesel işlevlerin ve genelde THT işlevlerinin hayata geçmesine sebep olan bir gerilim süreci ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, mahkemelerin verdikleri kararlarda da ikisi de meşruiyet zeminine sahip olan bu iki yönetim anlayışının etkileri görülmüştür. Aynı zamanda, sivil inisiyatifler, Beyoğlu sakinleri ve kullanıcılarıyla, meslek odalarının pratiklerinde yani; planlara karşı gelişen itirazlarda, açılan davalarda ve eylemliliklerde, kentli öznelerde liberal yönetim akılsallığına bağlı bir kamu yararı anlayışının baskın olduğu, bunun üzerinden mücadele edildiği ve yasal dayanağın da yine; liberal yönetimselliğin planlamadaki meşruiyet kaynağı olarak varlık gösteren kanunlardan alındığı sonucuna varılmıştır.

Yasal zeminde meşruiyet kaynağı bulunan bu iki yönetim akılsallığı karşılaştırıldığında, liberal yönetim biçiminin toplum yararını göz önünde tutan ve bu doğrultuda iyileştirilmeye ihtiyacı olan kentsel alanlarda yaptığı plan çalışmalarının aksine neoliberal akılsallık biçiminin, kaynak dağıtımında dinamik ve girişimci özellik gösterebilen büyüme odaklarına yönelik kentsel pratiklerin hayata geçirilmesine sebep olduğu görülmüştür (Harvey, 2013, s.72). Kentlerin ekonomik ve sosyal anlamda rekabet edebilir taraflarını ön plana çıkarmayı hedefleyen bu bakış açısı aynı zamanda özel sektörün kentleri yapılandırmasının da önünü açmıştır (Türkün, 2011). Plan bütüncüllüğü üzerinden yapılan incelemelerde de Beyoğlu KSA için hazırlanmış olan KAİP'nin bütünselliğinin ortadan kaldırılarak parçacıl alanlara ayrılmış olmasının ardında temel olarak bu motivasyonun bulunduğu anlaşılmıştır.

Beyoğlu Kentsel Sit Alanı içerisinde bulunan ve bu alan için hazırlanmış olan projelerde de toplumun bütün kesimlerine açık olan bu bölgelerin, kentsel büyüme odakları olarak görülüp kapatılarak THT işlevleri için yeniden yapılandırıldığı gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda, ihale usulüyle özel sektöre devredilerek projelendirilen bu alanlar, konsept olarak da neoliberal yönetim akılsallığının benimsemiş olduğu ekonomik ve beşeri sermayeye sahip kentli özne profiline hitap etmektedir. Projelendirilen bu alanları kullanabilecek ekonomik ve beşeri donanımı bulunmayan kent sakinleri ise bu şekilde dışlanmış olmaktadır. Bu sebepten ötürü,

plandan bağımsızlaşmış ya da özerkleşmiş olan bu alanların oluşturulmasıyla, kentsel planlamada genel toplum çıkarı ekseninde herkesin kent mekanını kullanımını önceleyen liberal kamu yararı anlayışının yerine sadece neoliberal rasyonalitenin şartlarına uyum sağlayabilmiş olan öznelerin kullanımını merkeze alarak bireysel çıkarları gözeten neoliberal kamu yararı anlayışının ikame edildiği gözlemlenmektedir.

Sonuç olarak; Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'na ait planlar ve süreçleri tartışılırken liberal yönetim rasyonalitesinin yasal mevzuatta ve toplum algısında varlık göstermesine karşın aynı zamanda neoliberal yönetim rasyonalitesinin de yasal mevzuatta varlık gösterdiği anlaşılmıştır. Bununla birlikte, yönetim mercilerinin baskın yönetim anlayışı da neoliberal yönetimselliğe yatkın olduğundan dolayı Beyoğlu KSA'ya ait planların içeriğinin oluşturulmasında, planın bütünsellikten koparılarak Beyoğlu'nda proje bazlı parçacılaşmanın açığa çıkmasında ve yöneticilerin söylemleriyle uygulamalarında neoliberal rasyonalite yönünde bir ağırlık olduğu görülmektedir. Yani; Beyoğlu'nda kentsel sit alanı için hazırlanmış olan planlara dair yapılan bu tartışma göstermektedir ki liberal ve neoliberal yönetim algılarının her ikisi de kentsel planlama sürecinin içerisinde varlık göstermekte ve zaman zaman her iki rasyonalitenin de birbirine karşı baskınlığının değiştiği bir gerilim süreci ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Campbell, S. - Fainstein, S.** (2000). *Planning Theory*. Oxford, UK.: Blackwell Publishers Ltd.
- Dardott, P. - Laval, C.** (2012). *Dünyanın Yeni Aklı : Neoliberal Toplum Üzerine Deneme* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, M.** (2007). *Kentsel Planlama Kuramları*. Ankara, TR.: İmge Yayınevi.
- Foucault, M.,** (2002). *Toplumunu Savunmak Gerekir* (Ş. Aktaş, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M.,** (2011). *Özne ve İktidar* (I. Ergüden ve O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M.,** (2013). *Güvenlik, Toprak, Nüfus* (F. Taylan, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M.,** (2019). *Biyopolitikanın Doğuşu* (A. Tayla, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Harvey, D.,** (2013). *Asi Şehirler : Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru* (A.D. Temiz, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Lefebvre, H.,** (2014). *Mekanın Üretimi* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lemke, T.,** (2016). *Politik Aklın Eleştirisi : Foucault'nun Modern Yönetimsellik Çözümlemesi* (Ö. Karlık, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Mumford, L.,** (2007). *Tarih Boyunca Kent : Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği* (G. Koca ve T.Tosun, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sassen, S.** (2013). *The Global City : New York, London, Tokyo*. New Jersey, USA.: Princeton University Press.
- Tekeli, İ.** (2009). *Cumhuriyet'in Belediyecilik Öyküsü (1923 – 1990)*. İstanbul, TR.: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Bal, E.** (2006). İdari Yargının Üç Temel Bileşeni Olarak; Kamu Yararı, Planlama Esasları ve Şehircilik İlkeleri. *Planlama Dergisi*, 3, 27-33.
- Erkut, G., - Özalp, S.** (2016). Kamu Yararı Perspektifinden İstanbul'da Kentsel Müdahaleler. *Planlama Dergisi*,?,234-250. doi: 10.14744/planlama.2016.92400
- Gambetti, Z.** (2009). İktidarın Dönüşen Çehresi : Neoliberalizm, Şiddet ve Kurumsal Siyasetin Tasfiyesi. *İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 40, 145-166.
- Kaya, A. Y.** (2011). Neoliberal Mülkiyet ya da “Acele Kamulaştırma” Nedir?. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 122, 194-235.
- Kiper, P.** (2005). “Koruma Amaçlı İmar Planı” Kavramına Eleştirel Bir Bakış. *Planlama Dergisi*,1, 26-27.
- Öktem, B.** (2006). Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası. *Planlama Dergisi*, 2, 53-63.
- Özden Örnek, E.** (2005). Planlama-Koruma Üzerine Çözüm Arayışları : Marmara Takımadaları, Beykoz, Tarihi Yarımada Sit Alanlarına İlişkin Çözümleme. *Planlama Dergisi*, 2, 23-35.
- Tekeli, İ.** (2017). Bir Modernite Projesi Olarak Türkiye’de Kent Planlaması. *Ege Mimarlık Dergisi*,?, 51-55.
- Türkün, A.** (2011). Urban Regeneration and Hegemonic Power Relationships. *International Planning Studies*,1, 61-72. doi : <https://doi.org/10.1080/13563475.2011.552473>
- Hayal, S.** (2013). Biyoiktidar ‘Gözetim’inde Planlama : Tarlabası Kentsel Dönüşüm Örneği (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yürü, N.** (2013). Kentsel Sit Alanı Yönetimi İstanbul Beyoğlu Örneği (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Keskin, F.** (2019). Söyleşi. 21 Eylül, İstanbul.

2290 Sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu. (1933). T. C. Resmi Gazete, 2433, 21 Haziran 1933.

6785 Sayılı İmar Kanunu. (1956). T. C. Resmi Gazete, 9359, 16 Temmuz 1956.

2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu. (1982). T. C. Resmi Gazete, 17635, 16 Mart 1982.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. (1983). T. C. Resmi Gazete, 18113, 23 Temmuz 1983.

3194 Sayılı İmar Kanunu. (1985). T. C. Resmi Gazete, 18749, 9 Mayıs 1985.

4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun. (1994). T. C. Resmi Gazete, 22124, 27 Kasım 1994.

5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun Getirdiği Değişiklikler. (2004). T. C. Resmi Gazete, 27 Temmuz 2004.

5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun. (2005). T. C. Resmi Gazete, 25866, 5 Temmuz 2005.

Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Plan Raporu (2008).

Beyoğlu Kentsel Sit Alanı 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu (Rapor No.?). İstanbul : İBB Planlama Müdürlüğü Raporu.

Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Plan Raporu (2008).

Beyoğlu Kentsel Sit Alanı 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu (Rapor No.?). İstanbul : İBB Şehir Planlama Müdürlüğü Raporu.

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi (2008). Beyoğlu Kentsel Sit

Alanı 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Plan Notları Değerlendirme Raporu (Rapor No.?). İstanbul : ŞPO İstanbul Kurumsal Raporu.

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Dava Dilekçesi (2011).

21.12.2010 onay tarihli 1/1000 Ölçekli Beyoğlu İlçesi Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planının Yürütmesinin Durdurulması ve İptali İstemi. İstanbul : MO İstanbul Resmi Dava Dilekçesi.

Beyoğlu Semt Dernekleri Çalışma Raporu (2011). Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı İçin Görüş ve Öneriler. İstanbul : Beyoğlu Semt Dernekleri Raporu.

İstanbul 10. İdare Mahkemesi Kararı (2013). İstanbul 10. İdare Mahkemesi'nin Beyoğlu Planları'nın İptaline İlişkin Kararı (Karar No.2013/1665). İstanbul : 10. İdare Mahkemesi Kararı.

Url-1 <<https://v3.arkitera.com/h53810-istanbula-vurulan-darbeler.html>>, erişim tarihi 20.05.2020.

Url-2 <<https://antalya.ktb.gov.tr/TR-67605/sit-alanlari-koruma-ve-kullanma-kosullari.html>>, erişim tarihi 25.05.2020.

Url-3 <<http://www.beyogludonusum.com.tr/beyoglu-donusum/detay/Misyon-Vizyon-ve-Ilkeler>>, erişim tarihi 29.05.2020.

Url-4 <<https://m.arkitera.com/haber/24449/>>, erişim tarihi 03.03.2020.

Url-5 <<http://www.bodakedi.com/2011/02/>>, erişim tarihi 03.06.2020.

Url-6 <<http://ayaspasadernegi.blogspot.com/2010/12/>>, erişim tarihi 20.05.2020.

Url-7 <<https://gaiadergi.com/istiklal-caddesi-istanbul-kent-savunmasi-beyoglu-kent-savunmasi-ile-soylesi/>>, erişim tarihi 10.04.2020.

Url-8 <<https://megaprojeleristanbul.com/>>, erişim tarihi 10.06.2020.

Url-9 <<https://www.birgun.net/haber/galataport-itirazi-78720>>, erişim tarihi 06.05.2020.

Url-10 <<http://bianet.org/bianet/toplum/>>, erişim tarihi 10.06.2020.

- Url-11** <<https://ilerihaber.org/icerik/beyoglu-belediyesi39ne-39emek-sineması39-sorusturması-19853.html> >, erişim tarihi 20.03.2020.
- Url-12** <<http://www.radikal.com.tr/turkiye/taksim-icin-240-gunluk-geri-sayim-1092599/>>, erişim tarihi 03.06.2020.
- Url-13** <<https://www.birgun.net/haber/beyoglu-imar-plani-iptal-edildi-170626>>, erişim tarihi 17.03.2020.
- Url-14** <<https://www.tunasehircilik.com/>>, erişim tarihi 22.05.2020.
- Url-15** <<https://www.milliyetemlak.com/dergi/mevzii-imar-plani-nedir/>>, erişim tarihi 29.05.2020.
- Url-16** <<http://politeknik.org.tr/beyoglunda-neler-oluyor-doc-dr-gul-koksal-ile-roportaj/>>, erişim tarihi 18.04.2020.
- Url-17** <<https://csb.gov.tr/> >, erişim tarihi 20.03.2020.
- Url-18** <<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/halic-port-a-iptal-davasi-acildi->>, erişim tarihi 20.06.2020.
- Url-19** <http://www.yapi.com.tr/haberler/halic-dayanismanisindan-tersane-i-amire-aciklamasi_114157.html >, erişim tarihi 23.06.2020.
- Url-20** <<http://bianet.org/bianet/toplum/154649-yayalastirma-projesi-nin-koruma-kurulu-kararina-da-iptal> >, erişim tarihi 27.06.2020.

ÖZGEÇMİŞ

“Kentsel Mekan Düzenlemeleri Üzerinden İktidar Mekanizmalarının İşleyişinin Araştırılması : Taksim Meydanı – İstiklal Caddesi Kentsel Dönüşüm Çalışmaları Örneği (2009 – 2019)” isimli bu tez çalışması 2018 – 2020 yılları arasında Bengi Çakmak tarafından hazırlanmıştır.

Bengi Çakmak 19 Ocak 1990 tarihinde İstanbul’da doğmuştur. Lise öğrenimini İstanbul Köy Hizmet Hizmetleri Anadolu Lisesi’nde tamamlamış olan Çakmak, 2009 – 2014 yılları arasında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’nde Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nde lisans öğrenimini tamamlamıştır. Ardından 2014 – 2015 yılları arasında İngiltere’de yabancı dil öğrenimi görmüştür.

2017 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bölümü’nde yüksek lisans öğrenimine başlayan Çakmak, tez tesliminin ardından 2020 yılında yüksek lisans öğrenimini tamamlamaktadır. Aynı zamanda 2020 yılı Ocak ayı itibariyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü’nde Şehir Plancısı olarak çalışmaktadır.